

**ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ БІЛІМ ЖӘНЕ ҒЫЛЫМ МИНИСТРЛІГІ
РЕСПУБЛИКАЛЫҚ ҚОСЫМША БІЛІМ БЕРУ
ОҚУ-ӘДІСТЕМЕЛІК ОРТАЛЫҒЫ**

**МИНИСТЕРСТВО ОБРАЗОВАНИЯ И НАУКИ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН
РЕСПУБЛИКАНСКИЙ УЧЕБНО-МЕТОДИЧЕСКИЙ ЦЕНТР
ДОПОЛНИТЕЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ**

**Білім беру ұйымдарында балалардың туристік-өлкетану
қызметін ұйымдастыру**

Әдістемелік ұсынымдар

**Организация туристско-краеведческой деятельности детей
в организациях образования**

Методические рекомендации

Астана, 2015

«Білім беру ұйымдарында балалардың туристік-өлкетану қызметін ұйымдастыру» әдістемелік ұсынымдар (әдістемелік ұсынымдар) – «Республикалық қосымша білім беру оқу-әдістемелік орталығы» РМҚК– Астана, 2015 жыл – 164 б.

Методические рекомендации «Организация туристско-краеведческой деятельности детей в организациях образования» РГКП «Республиканский учебно-методический центр дополнительного образования» МОН РК, Астана 2015 г. - 164 стр.

Рецензенты: Мазбаев О.Б., д.п.н., доцент, Умирзаков А. Г., к.п.н., Имангулова Т.В., к.п.н., доцент.

«Білім беру ұйымдарында балалардың туристік-өлкетану қызметін ұйымдастыру» әдістемелік ұсынымдары оқушылар арасында туристік-өлкетану бағытындағы педагогтерді туристік-өлкетану қызметінің басымдықтарына бағдарлайды. Жалпы білім беру және қосымша білім беру ұйымдарындағы туристік-өлкетану қызметі формаларын қолданатын балалар бірлестіктері контингентін кеңейтудегі туристік-өлкетану қызметін ұйымдастыру тәсілдері ұсынылады.

Әдістемелік ұсынымдарда балаларды туристік-өлкетану қызметіне тартуға мүмкіндік жасайтын жаңа білім беру тәжірибелерін дамытуда балалар мен жасөспірімдер бастамаларының алға жылжуы мен насихаттауы, педагогтердің туристік-өлкетану қызметіне қолдау көрсету арқылы дамытудың озық тәжірибелері беріледі. Балалар арасында жаппай туристік-өлкетану қызметін ұйымдастыру бойынша тәжірибе көрсетілген. Әдістемелік ұсынымдар балаларға қосымша білім берудің әдіскерлері мен педагогтеріне ұсынылады.

Методические рекомендации «Организация туристско-краеведческой деятельности детей в организациях образования» ориентируют педагогов на приоритетность туристско-краеведческой деятельности среди школьников. Представлены рекомендации по организации туристско-краеведческой деятельности с обучающимися общеобразовательных школ и организаций дополнительного образования, по расширению контингента детских объединений, использующих формы туристско-краеведческой деятельности в своей работе.

В методических рекомендациях «Организация туристско-краеведческой деятельности детей в организациях образования» представлен лучший опыт развития туристско-краеведческой деятельности педагогов посредством поддержки, продвижения и популяризации детско-юношеских инициатив, способствующих вовлечению детей в туристско-краеведческую деятельность. Представлен опыт по организации массовой туристско-краеведческой деятельности среди детей.

Предлагаемый материал адресован руководителям организаций дополнительного образования, методистам, педагогам дополнительного образования.

*ҚР БжҒМ Республикалық қосымша білім беру оқу-әдістемелік орталығы РМҚК әдістемелік кеңесі ұсынады
(2015 ж.21.05. № 2 хаттама)*

*Рекомендовано к печати Методическим советом
Республиканского учебно-методического центра дополнительного образования
(Протокол №2 от 21 мая 2015 года)*

© Республикалық қосымша білім беру оқу-әдістемелік орталығы, 2015

Мазмұны

1. Кіріспе	4
2. Қазақстан Республикасында балалар-жасөспірім туризмінің жағдайына талдау	6
3. Халықаралық тәжірибе	11
4. Балаларға қосымша білім берудегі туристік-өлкетану қызметін ұйымдастыру	13
5. Туристік-өлкетану қызметінің клубтық қызметі және оқушылардың коммуникативтік қасиеттерін қалыптастыру мен дамытудағы оның мүмкіндіктері	59
6. Қорытынды	63
7. Қолданылған әдебиеттер тізімі	65
8. Қосымша	66

Содержание

1. Введение	87
2. Анализ состояния детско-юношеского туризма в Казахстане	89
3. Международный опыт	93
4. Организация туристско-краеведческой деятельности дополнительного образования детей	95
5. Клубная организация туристско-краеведческой деятельности и её возможности для формирования и развития коммуникативных качеств обучающихся	141
6. Заключение	145
7. Список литературы	147
8. Приложения	148

Кіріспе

Елбасының Қазақстан халқына «Жаңа онжылдық – жаңа экономикалық өрлеу - Қазақстанның жаңа мүмкіндіктері», «Болашақты бірге салайық», «Қазақстандық жол - 2050» жолдауларын іске асыру мақсатында Балалардың туристік-өлкетану қызметін білім бері ұйымдарында ұйымдастыру бойынша әдістемелік ұсынымдары дайындалды.

Еліміздің стратегиялық дамуы көбінесе жастардың тиімді әлеуетінсіз бола алмайтын әлеуметтік-экономикалық дамуындағы адами капиталының рөлімен анықталады.

Қазақстан Республикасын дүниежүзілік қауымдастығы нарықтық экономикасы бар ел ретінде таныды, оның дамуына салмақты үлес қосқан туристік сала.

Туристік-өлкетану бағыты Қазақстанның ұзақ мерзімді жоспарында экономикалық жағынан тиімді және ұлттық экономиканың экологиялық қауіпсіз саласы ретінде еліміздің дамуының құрамдас бөлігі ретінде қарастырылады.

Туризм саласын дамытудағы мемлекеттің қойылған міндеттерінің аясында ішкі туризмді дамыту басымдылығын ескере отырып негізгі бағыттарының бірі өскелең ұрпақты осы процеске қатыстыру арқылы туризмнің белсенді түрлерін дамыту болып табылады.

Жалпыға мәлім ғылыми-техникалық және әлеуметтік ілгерілеуде адамның үлкен көлемде әртүрлі ақпаратты меңгеру, білімін толықтыру, жетілдіру қажеттілігі туындайды. Осы жағдайда негізгі педагогикалық процестер кіріктірілген туристік-өлкетану қызметінің рөлі арта түседі.

Туризм – жас ұрпақтың мағыналы демалуы мен жұмысбастылығын ұйымдастырудың тиімді формаларының бірі.

Тұлға құқықтарын дамыту мен өзін-өзі көрсетуге, балалар мен жастардың әртүрлі қызығушылықтарын қанағаттандыруға мүмкіндіктерін кеңейтуге, олардың уәждемелік әлеуетін дамытуға, тұлғаның, қоғамның, елдің бәсекелесуге қабілеттілік құқықтарын қамтамасыз ету мақсатында балалар мен жасөспірімдер туризмін дамытудағы ұйымдастырушылық-педагогикалық, әдістемелік, ғылыми-зерттеушілік іс-шараларының кешенді комплексі қамтылған Тұжырымдамалық тәсілдерді қабылдауда қажеттілік туындайды.

Тұжырымдамалық тәсілдер өскелең ұрпақтың жан-жақты дамуын қамтамасыз етуді, салауатты өмір салтын нығайтуды, туристік-

өлкетану мен экскурсиялық қызметіне жағдай жасауды, зиян дағдыларға мен құқық бұзушылықтың алдын-алуды, балалар мен жастарды өз Отанының патриоттық мұрасына қатыстыруды жобалайды.

Тұжырымдамалық тәсілдер елімізде балалар-жасөспірім туризмінің мүмкіндіктерін кеңейту арқылы өскелең ұрпақтың әлеуметтенудегі және өзін-өзі дамытуға өзекті мәселелерді шешуге бағытталады және Қазақстан Республикасының Конституциясы, Қазақстан Республикасының «Білім туралы», «Қазақстан Республикасында балалардың құқықтары туралы», «Кәмелетке толмағандар арасындағы құқық бұзушылықтардың профилактикасы мен балалардың қадағалаусыз және панасыз қалуының алдын алу туралы» заңдары, Білім беруді дамыту мемлекеттік бағдарламасы және т.б белгіленген Қазақстанның тәрбие саясатының негізгі қағидаттарын дамытады.

Тұжырымдамалық тәсілдер мектеп оқушыларын жорықтар, саяхаттар, экспедициялар, экскурсиялар және клуб жұмыстары арқылы туристік-өлкетану қызметіне барынша қатыстыруға бағытталған және ішкі туризмін дамыту басымдылығын ескеріп құрастырылған, мемлекеттік саясатының жалпы стратегиясын, мақсаты мен міндеттерін айқындайтын құжат болып табылады.

Осы құжат білім беру басқармалары органдарының арасындағы, дене шынықтыру, спорт және туризм, туристік бағыттағы жастар мен қоғамдық ұйымдарының арасындағы, орталықтардағы және орындарындағы мемлекеттік биліктегі органдар арасындағы

құзыреттіліктерді бөлу қағидаттарындағы балалар мен жасөспірім туризмін басқару жүйесін жетілдіретін тәсілдерді қарастырады.

Тұжырымдамалық тәсілдерді іске асыру балалар-жасөспірім туризмінің инфрақұрылымын дамытатын негізгі аспектілерді қамтамасыз етуге және тартымдылығын арттыруға, осы саланы қолдау мен мемлекеттік тиімді реттеу тетігін жасауға жағдай жасайды.

Қазақстан Республикасында балалар-жасөспірім туризмінің жағдайына талдау

Қазақстанда туристік-өлкетану бағдарындағы балалар ұйымдарының мемлекеттік желісі ХХ ғасырда қалыптасты. Оның дамуы қандай да болсын саяси және әлеуметтік-экономикалық жүйеде қоршаған ортаны танудағы тиімді құралы ретінде педагогикалық мақсаттылықта туризм мен өлкетануды пайдалануды сендірген.

Көптеген онжылдықтар ішінде Қазақстанның білім беру жүйесінде туристік-өлкетану жұмысының жүйесі қалыптасты және жұмыс істеуде.

Қазіргі кезде республикада **35** жас туристер-өлкетанушылар станциялары мен орталықтарында **19084** оқушы, жалпы білім беретін мектептердің туристік-өлкетану үйірмелері мен бірлестіктерінде **35844** оқушы, басқа қосымша білім беру ұйымдарының туристік-өлкетану үйірмелерінде 7-17 жас аралығында **12192** бала шұғылданады.

Жалпы туристік-өлкетану бағытымен жалпы оқушылар санының 2,6 % (2014 ж. - 1,6 %) **67120** бала қамтылған.

Өңір	туристік-өлкетану бағытындағы үйірмелерде жұмыспен қамтылған жалпы бала саны						
	барлығы	жас туристер стансалары		туристік-өлкетану бағытындағы үйірмелері бар басқа ҚБ ұйымдары		туристік-өлкетану бағытындағы үйірмелері бар мектептер	
		ондағы үйірмелер	ондағы балалар	ондағы үйірмелер	ондағы балалар	ондағы үйірмелер	ондағы балалар
1	2	4	5	7	8	10	11
Ақмола обл	2549	0	0	19	516	176	2033
Ақтөбе обл	2975	19	720	18	755	154	1500
Алматы обл	5797	4	450	4	127	319	5220
Атырау обл	525	0	0	2	80	29	445
ШҚО	3098	7	105	28	870	123	2123
Жамбыл обл	5711	0	0	18	4364	85	1347
БҚО	13933	569	10888	11	168	151	2877
Қарағанды обл	4849	0	0	23	543	223	4306
Қостанай обл	3001	0	0	17	473	191	2528
Қызылорда обл	1248	0	0	13	745	27	503
Маңғыстау обл	744	0	0	2	110	36	634
Павлодар обл	3131	13	659	21	743	133	1729
СҚО	2061	14	210	14	210	107	1641
ОҚО	11261	238	3751	9	350	331	7160
Алматы қ.	4631	102	1632	128	2048	48	951
Астана қ.	1606	28	669	4	90	35	847
Барлығы:	67120(2,6%)	994	19084(0,7%)	331	12192(0,5%)	2168	35844(1,4%)

Соңғы он жыл ішінде туристік-өлкетану бағытында дамудың оң динамикасы (2004 ж. – 5033 бала қамтылған 9 ұйым, 2014 ж. – 19084 балалар қамтылған 35 ұйым) байқалады.

Туристік-өлкетану бағытындағы республикалық және облыстық жарыстар, слеттер және конкурстар өткізіледі. Осындай іс-шараларды өткізу балалар мен жасөспірімдердің шығармашылық қабілеттерін дамытуға, тұрақты қызығушылықтарын және ерте кәсіби бағытталуын қалыптастыруға мүмкіндік туғызады.

Қазақстанның жас бағдар берушілер мен жартасқа өрмелеушілер Азия, Еуропаның, әлем біріншіліктерінің чемпиондары мен жүлдегерлері.

Балалар туризмі – адамзат жинаған өмірлік тәжірибесін жаңа ұрпаққа берудің маңызды тәсілі, құндылыққа бейімделуді қалыптастыру, ұлттық адамгершілігін қалпына келтіру.

800 мыңнан астам балалар мен жасөспірімдер туристік-өлкетану қозғалысындағы оқушылардың «Атамекен», «Болашақ», «Жас ұрпақ», «Шұғыла», «Туған елге тағзым» және т.б. әртүрлі бағдарламаларын іске асыруға қатысады.

Оқушылардың «Менің Отаным - Қазақстан» туристік өлкетану экспедициясы аясында жыл сайын мыңдаған жас туристер және олардың жетекшілері қатысатын әртүрлі маршруттар бойынша оншақты жаяу, шаңғыдағы, судағы, велосипедтегі жорықтар, экспедициялар, экскурсиялар ұйымдастырылады.

Жергілікті табиғи және тарихи ескерткіштерден бастап Отанымыздың бас қаласы Астанаға және еліміздің басқа аймақтарына дейін оқушылардың «Туған өлкенің көрікті жерлерінен – Қазақстанның киелі жерлеріне дейін» экспедициялар ұйымдастырылады.

Батыс Қазақстан облысының балалар-жасөспірімдер туризм және экология орталығы туристік-өлкетану қызметінің түрлі формалар бойынша мол тәжірибе жинады. Бұл орталық 1960 жылы құрылып, қазіргі уақытта осы саладағы Қазақстанның қосымша білім беру орталықтарының ішінде жетекші орталық болып табылады. 35 туризм орталығының 14 орталығы Батыс Қазақстан облысында.

Орталық жанында Мәскеу Халықаралық балалар мен жасөспірімдер туризмі және өлкетану академиясының қазақстандық бөлімі «Балалар даму академиясы» қоғамдық бірлестік, «Этюд» киностудиясы жұмыс істейді. Орталықтың базасында республикалық және халықаралық деңгейдегі іс-шараларды өткізу жақсы дәстүрге айналды.

Оқушылардың «Жайық - Орал» су экспедициясы танымал болды. үгіт-насихат акциясынан Батыс Қазақстан сондай-ақ Жайық өзенінің алқабындағы іргелес Ресейдің басқа өңірлерінің бірталай жастарын біріктіретін экологиялық қозғалыстың қуатты негізіне өз құрылымы мен жүйесі бар кешенді туристік-экологиялық экспедициясына айналды.

Бұл іс-шараның бағдарламасына «Орал өңірінің кіші өзендері» экологиялық-өлкетану экспедициясы, «Таза ауыл», «Орал өңірінің жасыл желкені», «Турист, өз ағашыңды ек» акциялары, бердинг бойынша жарыстар және «БҚО табиғатының ескерткіштері» экологиялық экспедициясы кіреді.

Жыл сайын «Каспий маңы өңірінде туризмді дамыту бойынша» халықаралық форумды өткізу аясында Маңғыстау облысы және Байқоңыр қаласының әкімдігі арасында балалар туризмін дамыту бойынша ақпарат алмасу дәстүрге айналды.

Павлодар облысының «Экотуризм және өлкетану» облыс орталығының базасында «Менің Отаным - Қазақстан» туристік экспедициясының жобасы табысты іске асырылуда. Осы орталықтың оқу процесі өлкетану жұмысында жоғары жеке және командалық жетістіктерге, сондай-ақ туристік-спорттық дағдыларға жетуге бағытталған.

Дене бітімі, рухани жағынан, әлеуметтік сауықтыру, Отанды танып білу, шығармашылық әлеуетті ашу және спорт жетістіктерін жетілдіру шешімдерінде тиімді әдістерінің бірі спорттық-сауықтыру жылжымалы шатырлы лагерьлер мен сапарларға балалар мен жастарды белсенді түрде тарту болып табылады. Жыл сайын республикада **1300**

бейінді, киіз үйлі, шатырлы лагерьлер, онда **140 мыңнан** аса балалар денсаулықтарын сауықтырады және туристік дағдыларын арттырады.

Республиканың білім беру ұйымдарында мектептердің тәрбие жұмысы бойынша **7668** директорлардың орынбасарлары, **18402** қосымша білім беру педагогтері, соның ішінде **851** туристік-өлкетану бағытындағы педагогтер жұмыс істейді.

Соңғы жылдары балаларға қосымша білім беру жүйесінде жұмыс істейтін мамандардың орта жасы 13 жылға «жасарды» және орташа 40 жасты құрайды, оның ішінде 46%-ы ер адам.

Сонымен қатар, Қазақстан Республикасында балалар-жасөспірім туризміне әсер ететін жағдайлар мен факторларды талдағанда,

республикада бұл бағыттың қарқынды дамуын қиындататын негізгі себептерді белгілеуге болады.

Соңғы он жылдың ішінде туристік бағыттағы қосымша білім беру ұйымдарының саны **26** бірлікке дейін өскеніне қарамастан, бұл ұйымдар Ақмола, Атырау, Жамбыл, Қарағанды, Қостанай, Қызылорда және Маңғыстау облыстарында жоқ.

Балалар-жасөспірім туризмі ұйымдары орналасқан ғимараттардың техникалық жағдайы ерекше үрей туғызады. Балалар туристік ұйымдарының материалдық техникалық базасы ескірген немесе мүлдем жойылған.

20 орталық бейімделген ғимараттарда орналасқан. **50%**-дан аса ұйымдар күрделі жөндеу жұмыстарын қажет етеді. Оншақты орталықтардың жеке ғимараттары жоқ, өз бетінше ұйымдастырылған туризм бірлестіктері жалпы білім беретін мектептерде орналасқан. Осындай ғимараттардың жартысы Оңтүстік Қазақстан облысында.

Балалар-жасөспірімдер жүйесі қазіргі құрал-саймандардан, оқу құралдардан, компьютерлік техникадан, сапалы Интернет-байланыстан тапшылық көреді. Республикада туристік жабдықтармен жасақталған өз бетінше ұйымдастырылған туризмнің барлық бірлестіктері **15%**-ды құрайды.

Балалар-жасөспірімдер туризмі жүйесінің дамуын артқа тартатыны тағы бір проблема - бюджеттік қаржының аз бөлінуі. Қазақстанда әр түрлі қосымша білім беру ұйымдарының саны **833**. **Олардың 35-і** туристік-өлкетану ұйымдары. 2014 жылы оларды қаржыландыру қосымша білім беру ұйымдарының жергілікті бюджеттен жалпы қаржыландырудың тек **3,2%**-ды (*753,2 млн. теңге*) құрады және оның жартысы айлық төлемақыға жұмсалады.

Оқушылармен өткізілетін республикалық және өңірлік іс-шараларды қаржыландырудың кепілді жүйесінің жоқтығы педагогтердің оқыту қызметін жетілдіру, мазмұнын дамыту уәждемесіне, қосымша білім беру жүйесінде балалардың санын көбейту мүмкіндіктеріне жағымсыз әсер етеді. Спорт туризміндегі дарынды балаларға қолдау жеткіліксіз.

Негізгі іс-шаралардың жазғы уақытта болуына байланысты білім алушылардың ұйымдастырылған топтарына арналған жол жүруге жеңілдік енгізу мәселесі туындады. Аз қамсыздандырылған отбасылардағы, ата-ананың қамқорлығысыз және өмірлік қиын жағдаятта қалған балалар, балалар-жасөспірімдер туризмінің іс-

шараларымен толықтай қамтылмаған, бұл әлеуметтік бейімделуді қиындатады және қоғам үшін қосымша әлеуметтік шығындар әкеледі.

Көпшілікке арналған балалар-жасөспірімдер туризмі қымбат болмауы керек. Мемлекет бұл мәселе бойынша ірі туроператор ретінде шыға алады немесе түрлі экономикалық тұтқа арқылы бұл проблемаларды реттейді.

Туристік-өлкетану бағытындағы қосымша білім беру жүйесінің нормативтік құқықтық қамтамасыз етуді жетілдіруді қажетсінеді. Құқықтық базаның жеткіліксіздігі мен қайшылығы жүйенің әлеуметтік мәртебесін толық қамтымайды, сақтауға және қорғауға кепіл болмайды, оның даму мүмкіндіктеріне шек қояды.

Балалар-жасөспірімдер туризмі ұйымдарының қызметінде орта және мектеп жасынан үлкен балаларға бағытталған ұзақ мерзімді бағдарламаларды әзірлеуге және іске асыруға толықтай назар аударылмайды. Туристік-өлкетану қызметінде мүмкіндіктері шектеулі балаларға арналған бағдарламалық-әдістемелік құралдар жоқ.

Балалар-жасөспірімдер туризмін ұйымдастыру бойынша озық педагогикалық тәжірибелерді анықтауға, жинақтауға, енгізуге және таратуға толықтай көңіл бөлінбейді.

Туристік-өлкетану бағытындағы технологияларды меңгерген педагогтердің, мамандардың біліктілігі жеткіліксіз деңгейде. Іске асырылудағы кәсіби дайындық және біліктілік арттыру бағдарламалары осы категория мамандарының қызмет ерекшеліктерін нашар көрсетеді. Тек соңғы 3 жылдың ішінде туристік-өлкетану бағыты бойынша педагогтердің **30,8 %-ы** өз біліктілігін арттырды.

Туристік өлкетану бағытында педагогтердің **69,2 %-ы** өз біліктілігін арттыруды қажетсінеді.

Халықаралық тәжірибе

Әлемдік тәжірибеде харекетшіл туристік қозғалыс және балалар-жасөспірім туризмі бірегей әлеуметтік көріністі білдіреді.

Туризмнің еуропалық балалар және жастар орталықтарының ортақ айқын сипаттары спорттық-сауықтыру кең спектрі бар экскурсиялық-танымдық бағдарлама болып табылады.

Франция және еуропаның басқа елдерінде тұлғаның жан-жақты дамуын қамтамасыз ету мақсатында білімдік жастар туризмі молымен бюджеттік қаражатпен қаржыландырылады.

Словакия елінде балалар туризмі бағдарламаларында жұмбақ

үңгірлер, виндсерфинг, атпен жүру немесе құзға шығу қосылған экскурсиялар ата-аналардың және балалардың сұраныстары ие және табысты іске асырылуда.

Канада, Кения, АҚШ, Қытай жастарының арасында ерекше әйгілілік табиғи қорықтарға және ұлттық парктерге бару болып табылады.

Германияда жастар туризмі өскелен ұрпақтың өмір салтының ажыратылмайтын сипаты. Жастар қызметінде - Германияның әдемі жерлерде орналасқан жастар туристік базасының кең жүйесі (олар германиялық жастар туристік базасының Одағындағы 600 көп), сонымен қатар жас табиғат сүюшілерге арналған және тұруы қымбат емес 400-ден аса үйлер.

ISIC халықаралық куәлік ЮНЕСКО Ассоциациясының бастамасы бойынша басты мақсат - жас туризмінің дамуына ықпал ету. Белгіленген қолданылу мерзімімен (16 ай) бірыңғай карточканы енгізу жеңілдік пен шегерім жүйесін жасау жолында тиімді қадам болды, жас туризмді кеңейтуге мүмкіндік жасады. Картаның иелері мұражай мен экскурсияға бару үшін жеңілдік ала алатын болды.

Балалардың қосымша білім берудегі туристік-өлкетану қызметін ұйымдастыру

Қазіргі заманда азаматтық тәрбиенің басымдықтары мен негізін қалайтын қағидаттарды айқындауға қойылатын жаңа тәсілдерді әзірлеу және іске асыру қажеттілігі анық. Оны дамытудағы стратегия мен тактиканың үйлесуі, әртүрлі үлгідегі және түрдегі білім беру мекемелерінің мақсаттары мен міндеттерін ескере отырып тәрбиелеу жұмыстарының заманауи әдістерін құру туралы мәселе ерекше назар аударуды қажет етеді.

Бұл жағдайларда мектептен тыс жұмыстарда мол тәжірибесі, жоғары кадрлық әлеуеті, материалдық базасы бар балаларға қосымша білім беру жүйесінің рөлі артады. Туристік-өлкетану қызметі қосымша білім беру жүйесінде ерекше орынға ие.

Балалар-жасөспірімдер туризмі—өзінің әртүрлілігі мен әмбебаптығының арқасында кішкентай азаматты үлкен өмірге іс-жүзінде дайындау үшін кең мүмкіндіктер ашатын тәрбиелеудің маңызды құралы. Балалар үшін - туризм –белсенді демалыс тәсілі, қызықты сабақ, ғажайып өмір салтының романтикамен толығуы. Ал педагогтар үшін ол—өздерінің тәрбиеленушілерін жақсырақ, тереңірек танудың және оларды дамытуға белсенді ықпал етудің құралы, тәсілі. Жас туристердің туристік-өлкетану жұмысы нысандары бойынша әртүрлі.

«Өлкетану» термині ХХ ғасырда пайда болды. Бастапқыда «туған жер тану» ұғымы қолданылды, оның орнына «отантану» ұғымы келді, біртіндеп «өлкетану» ұғымына ауысты. Адам өзінің туған және өскен өлкесі мен шағын отанын зерделеу, тану – өлкетанудың міндеті.

Өлкетану қызметі—рухани адамгершілік тәрбиесі жүйесіндегі әмбебап аспап және сыналған тиімді тәрбиелеу құралы болып табылады және жоғары білім беру әлеуетіне ие.

Туризм ұғымы әртүрлі өлшемдер бойынша: саяхат мақсаттары бойынша, ұйымдастыру нысаны бойынша, қатысушылардың саны бойынша, жас көрсеткіші бойынша және т.б. сыныпталады.

Осы тұрғыдан туризмді мыналарға:

- ішкі;
- халықаралық (шығу, келу);

- біріктірілген туризмге бөлуге болады.

Саяхат мақсаттары бойынша туризм:

- танымдық
- спорттық;
- рекреациялық (демалыс);
- сауықтыру түрлеріне бөлінеді.

Техникалық бағыттары бойынша оқушылардың танымдық саяхатын этнографиялық, геологиялық, экологиялық, тарихи, археологиялық және сапарлардың басқа түрлеріне бөлуге болады.

Ұйымдастыру тәсілі бойынша туристік саяхат:

жоспарлы (туристік-экскурсивтік мекемелердің бағдарламалары бойынша жүзеге асырылады), өз бетінше туризм болып бөлінеді.

Сапарлары мен саяхатының ұзақтығы бойынша:

- бір-екі күндік;
- көп күндік болып бөлінеді.

Туризмнің танымал түрі өз бетінше туризм болып табылады. Өз бетінше туризмнің барынша кең таралған нысанына: туристік серуендер, саяхаттар, экспедициялар, слеттер, туристік лагерлер жатады.

Белсенді жылжу тәсілі бойынша өз бетінше туризм:

- жаяу;

- шаңғы;

- су;

- тау;

- спелеотуризм;

- велотуризм;

- авто-мототуризм;

- біріктірілген ретінде сыныпталады.

Қолда бар статистикалық деректер бойынша туризмнің жаяу, шаңғы, су, құзға шығу және тау туризмі сияқты түрлері барынша дамыған.

Республиканың жекелеген өңірлеріндеспелеотуризм таралған.

Күрделілігі бойынша спорттық-туристік саяхатты:

- санатты емес;

- санатты тәсілдер (1, 2, 3 күрделілік дәрежесі)депбөледі.

Балалар туризмінде маусымдылық сияқты критерийлер негізінде сыныпталу ерекшелігі бар.

Мыналарға:

- маусымдық – каникул кезеңі (күз, қыс, көктем - 8-12 күн, жаз - 3 ай);

- маусымаралық болып бөлінеді.

Балалар туризмінің барлық осы түрлері практикада жекелеп те, бір-бірімен бірлесіп те кездеседі.

Балалар-жасөспірімдер туризмін бірнеше негізгі түрлерге бөлуге болады, атап айтқанда:

1. Ішкі туризм:

- оқушыларға арналған экскурсия;

- спорттық туризм (оның ішінде спорттық-туристік жарыстар);

- өз бетінше мектеп алмасулары;

- коммерциялық негізде танымдық және рекреациялық балалар турлары;

- балалар лагерлерінде сауықтыру және демалыс.

2. Шығу туризмі:

- халықаралық валютасыз алмасуларды ұйымдастыру;

- дарынды балаларға, шығармашылық конкурстардың, олимпиадалардың және т.б. жеңімпаздарына арналған білім беру, іскер және көтермелеу сапарлары;

- коммерциялық негіздегі танымдық жәнерекреациялық турлар;
- халықаралық жастар және балалар орталықтарына (лагерлеріне) шығу.

Заманауи мектептің маңызды стратегиялық міндеттері өсіп келе жатқан ұрпақты жан-жақты дамыту болып табылады.

Оқушылардың туристік-өлкетану қызметіолардың тұлғасын қалыптастыруда кешенді әсер етудің тиімді құралдарының бірі болып табылады. Онда дұрыс педагогикалық құрылған жағдайда тұлғаны тәрбиелеудің барлық негізгі: идеялық-саяси, адамгершілік, еңбек, эстетикалық, дене тәрбиесі жақтары кірігеді, оқушылардың дүниетанымы елеулі түрде кеңейеді – ақыл-ойы қарқынды дамиды.

Осы қызметтің кейбір элементтерін балалар балабақшалардың өзінде өздерінің табиғатқа серуендеулері мен экскурсияларында, табиғат бұрышындағы жұмыстарында алады. Бастауыш мектепте жасөспірімдік жаста қызығушылықты сақтау үшін осы қызметті бекіту қажеттілігі туындайды.

Туристік-өлкетану қызметінің ерекшелігі оқушылардың оларды қоршаған ортамен және әлеуметтік ортамен расында, өмірде тікелей «бетпе-бет» келуі болып табылады.

Туристік-өлкетану қызметінің романтикасы осы салаға балалардың өзін де, олардың ата-аналарын да тартуға мүмкіндік береді.Туристік-өлкетану қызметі бірыңғай ұжым: мұғалім, ата-ана, оқушылар ұжымын қалыптастыруға мүмкіндік береді, ол көп жағдайда оқушыларға тәрбиелеуші әсерді күшейтуге, педагогикалық әсердің мақсатты бағдарлануын жақсартуға жәрдемдеседі.

Туристік-өлкетану қызметі балалардың қосымша білім беру жүйесінде егер педагогтардың азаматтық танымында көрсетілген оның әлеуметтік-тарихи негізділігі, олардың кәсіби-тұлғалық дамуы танылған болса; Қазақстанда туризм, өлкетану, оқудан тыс жұмыстарды дамытудың дәстүрлі қалыптасқан тәжірибесі пайдаланылған және дамыған болса; озық үрдістер, қағидаттар мен жалпы білім беру процесінің ұйымдастырушылық-педагогикалық жағдайлары айқындалған болса; оқушылар арасында туристік-өлкетану қызметін дамыту үшін ұйымдастырушылық-әдістемелік жағдайлар жасалған болса; туристік-өлкетану балалар бірлестіктеріндегі білім беру процесін оның субъектілері жоғары танымдық белсенділікпен, білім беру бағдарламаларын таңдау бостандығымен сипатталатын,

туристік-өлкетану қызметінің теориясымен және практикасымен ұйымдастырушылық біріккен болса, педагогтар мен оқушыларды дайындау процесі ғылыми және оқу-әдістемелік қамтамасыз етулермен сүйемелденетін болса табысты жұмыс істей алады.

Бүгінгі таңда адамның сауаттылығы арнайы (пәндік) білімдермен айқындалып қана қоймайды, оның заманауи құндылық жүйесінде отандық және әлемдік мәдениетке бағдарлана отырып, қоғамда белсенді әлеуметтік бейімделуге және өзін-өзі қалыптастыруға және өзін-өзі жетілдіруге дербес өмірлік таңдауға қабелітті тұлға ретінде жан-жақты дамуымен айқындалады.

Сондықтан жалпы білім беру мектептеріндегі жалпы білім беру процесі белгілі бір білімді, дағдыларды берумен ғана шектелмеуі тиіс, сонымен қатар баланы жан-жақты жоспарлы дамытуға, оның шығармашылық мүмкіндіктерін, қабілеттерін және бастамашылығын, өзін-өзі дамытуын, фантазиясын, өзгешелігін, яғни адамның даралығына қатысты барлық қырын ашуға бағытталуы тиіс. Мектептегі білім беру жүйесі баланы жеке тұлға ретінде жан-жақты дамытуды есепке алмай білім беруге бағдарланатын болса білім беруді дараландыру және әртараптандыру, оқушылардың өзін-өзі анықтау және өзін-өзі дамыту жарияланған ұран болып қана, ал жеке тұлғаға бағдарланған тәсілді іске асыру – қол жеткізілмейтін міндет болып қала береді.

Туризм, өлкетану және экскурсия оқушыларды патриоттық тәрбиелеудің пәрменді құралы болып табылады, оқушыларды жан-жақты дамытудың, оларды өмірге, еңбек қызметіне дайындаудың мақсаты болады. Туризм және өлкетану білімін алу процесінде танымдылық белсенділігі дамиды, патриоттық, дене тәрбиесі және эстетикалық тәрбиесі дамиды, денсаулығы нығаяды, бос уақытын ұтымды пайдаланады, жігерлі және адамгершілік – ұжымдық, бастамашылық және дербестік жағынан тәрбиеленеді.

Оқушылар саяхаттарда, сапарларда және экскурсиялардамектептің және басқа мемлекеттік кәсіпорындардың, сондай-ақ қоғамдық ұйымдардың тапсырмаларын орындайды;табиғатты, табиғат ескерткіштері мен мәдени ескерткіштерді қорғау бойынша жұмыстар жүргізеді.

Республикада балаларға негізгі (базалық) және қосымша білім беру тең құқылы, бір-бірін өзара толықтыратын құрамдауыштар ретінде қаралады және осылайша әрбір баланы толыққанды тұлға

ретінде және жеке дамыту үшін қажетті бірыңғай білім беру кеңістігін құрады. Осы жағдайларда мектеп оқушыларды дамытуда зияткерлік ауытқушылықты жеңе алады және олардың қоғамда табысты орнығуы үшін негіз құра алады.

Балаларға қосымша білім беру баланы тұлға ретінде «жақында дамыту аймағы», үнемі баланың қалауы мен қажеттілігімен ұштасатын бағытты еркін таңдау ретінде білім беру процесін дараландыруды құруға, мектептің, ауданның, өңірдің білім беру кеңістігінде әрбір бала үшін дара білім беру траекториясын құруға қабілетті.

Қазіргі уақытта қосымша білім берудің туристік-өлкетану қызметінің рөлі өсіп келе жатқан ұрпақты дайындауда елеулі дамып келеді. Ол балалардың өмірге өзін-өзі тұрақты дамытуын қамтамасыз ететін олардың кепілдіктері мен қабілеттерін анықтаумен және дамытумен байланысты маңызды әлеуметтік проблеманы шешу үшін талап етіледі.

Балаларға қосымша білім берудің туристік-өлкетану бағыты тұлғаны оқытудан, тәрбиелеуден және шығармашылық дамытудан басқа балаларды жұмыспен қамтуды, олардың өзін-өзі дамытуын және әлеуметтік бейімделуін қамтамасыз ету, салауаты өмір салтын қалыптастыру, қарауыздықтың, құқықбұзушылықтың және балалар мен жас өспірімдердің басқа да әлеуметтік көріністерінің алдын алу сияқты бірқатар басқа әлеуметтік маңызды проблемаларды шешуге мүмкіндік береді. Балаларға қосымша білім берудің туристік-өлкетану қызметі негізінде таудау, балалар мен отбасының әлеуметтік-экономикалық проблемалары, жалпы қоғамды сауықтыру бойынша сапалы білім беруді қамтамасыз ету проблемалары шешіледі.

Қосымша білім беру балаға өзінің дара білім алу жолын таңдауға, үлгеру деңгейіне қарамастан өзінің қабілетіне сәйкес жетістікке қол жеткізуге нақты мүмкіндік береді. Қосымша білім беруде бала білім алудың мазмұнын, нысанын өзі таңдайды, сәтсіздіктен қорықпайды.

Қосымша білім беру міндеттерін іске асыра отырып мектеп бір жағынан білім беру стандартын игеру, екінші жағынан – тұлғаның еркін дамуы үшін жағдайлар жасау қажеттілігі арасындағы қарама-қайшылықты шешеді, ол білім беруді жаңғыртудың маңызды қағидаты ретінде танылған білім берудің негізгі ізгілігі болып табылады. Ізгілік педагогикасы дара тұлға ретінде қабылдауға, оның өзін-өзі дамытуға және өзін-өзі анықтауға арналған құқығын қорғауға бағдарлануымен ерекшеленеді. Қосымша білім беру ғана осы өлшемдерге толық жауап

беретіндігін атап өтуге болады. Ол өзінің мәні бойынша базалық білім беруден айырмашылығы мектеп стандартын игеруге бағытталған пәнге бағдарлануды жалғастыратын тұлғаға бағдарланған болып табылады. Білім берудің екі түрінің мектеп қабырғаларында органикалық үйлесуі ғанажеке баланы да, барлық білім беру ұйымын да дамытуға көмектесе алады. Бұны түсіне отырып — мектеп педагогтерінің қосымша білім беруді қабылдау жолында психологиялық кедергіні жеңе алу негізі негізгімен тең.

Қосымша білім берудің туристкалық-өлкетанудың негізгі мақсаты балалардың өз ойын білдіруі, өзін-өзі дамытуы және өзін-өзі анықтауы үшін жағдайлар жасау болып табылады. Осы мақсатты іске асыру үшін оқушыларды объект ретінде емес субъект ретінде көру маңызды, ол белсенділік, дербестілік, коммуникативтілік сияқты жеке қасиеттерін дамытқан жағдайда мүмкін болады.

Балаларға қосымша білім берудің туристік-өлкетану бағытындағы білім беру процесінің өзінің нақты, тек оған ғана тән **ерекше жақтары** бар:

– негізгі оқудан бос уақытта балалармен жүзеге асырылады және бағыттарды, қызмет түрлерін еркін таңдаумен және бір жыл ішінде қызмет саласын ауыстыру мүмкіндігімен ерекшеленеді;

– барлық қатысушылардың (балалардың, ата-аналардың, педагогтардың) еріктілігімен, бастамашылығымен және белсенділігімен, қатаң регламенттеудің және қатаң қойылған нәтижелердің болмауымен сипатталады;

– оқушылардың шығармашылық қабілеттерін дамытуға бағытталған, танымдық қызғушылығын дамытады және оқушыларға әртүрлі бағыттар мен оқу нысандарын байланыстыруға құқық береді;

– оған қатысушылардың барлығына формальді емес және қолайлы сипатқа ие.

Оқу процесіне ғана сенуге болмайтын, қосымша білім беруді екінші кезектегі процесс деп қабылдау стереотипін жеңетін уақыт келді, ол баланы оқытуды, тәрбиелеуді және дамытуды бірыңғай процеске біріктірудің объективті мүмкіндігіне ие.

Жалпы білім беретін мектептерде балаларға қосымша білім берудің туристік-өлкетануды толыққанды дамыту **мынадай міндеттерді шешуді** болжайды:

1. Балалардың туризммен және өлкетанумен айналысуын, демалуын және бос уақытын ұйымдастыруын қамтамасыз ету және

құқықтарын қорғау.

2. Балалармен туристік-өлкетану жұмыстың бағыттарын, нысандарын және әдістерін айқындау.

3. Балалар және жастар туризмі жүйесін дамыту үшін жағдайлар жасау. Мектеп оқушыларымен өткізілетін туристік-өлкетану іс-шараларының қауіпсіздігін, ұйымдастыру сапасын және педагогикалық тиімділікті арттыру. Қосымша білім беру бағдарламаларының қол жетімділігін, оның ішінде балалардың ерекше санаттары үшін қол жетімділігін арттыру.

4. Балаларды туристік-өлкетану бейініндегі қосымша білім беру қызметтерімен қамтуды ұлғайту.

Қосымша білім берудің туристік-өлкетану бағытындағы жүйесі әрбір балаға өзінің қалауы бойынша оқуды таңдауға мүмкіндік береді оқушылардың толық шұғылдануы үшін жағдайлар жасауға мүмкіндік береді, туған өлкелерінің көбін терең зерделеу үшін жағдайлар жасайды.

Оқушылармен қосымша білім берудің туристік-өлкетану бағыты шеңберінде жұмыс маңызды тәрбиелеу міндеттерін орындайды: оқушылардың бос уақыттарын мақсатты ұйымдастырады, шығармашылық тұлғаны қалыптастырады, өзін-өзі әлеуметтік, мәдени және кәсібиайқындауға жағдайлар жасайды, теріс мінез-құлықтың алдын алады.

Тарих, география, өлкетану және басқа пәндер бойынша пәндік консультация оқушыларды осы пәндер бойынша жобалау және зерттеу қызметінің негізіне оқытуға ықпал етеді.

Осылайша, қосымша білім берудің туристік-өлкетану бағыты рухани, зияткерлік, дене тәрбиесін дамыту, шығармашылық және білім беру қажеттіліктерін қанағаттандыру үшін қосымша мүмкіндіктерді қамтамасыз етуге бейімделген.

Мектепте қосымша білім берудің туристік-өлкетану бағытын қосымша білім берудің міндетті білім беру бағдарламасын басшылыққа алатын мүдделер бойынша балалар шығармашылық бірлестіктерінің басшылары іске асырады.

Мектепте туристік-өлкетану жұмысын ұйымдастыру кезеңдері

1-кезең – талдамалық.

Осы кезеңдегі дайындық жұмыс мыналардан тұрады:

– мектептің мақсаты мен міндетін ұқыпты талдау. Балаларға

қосымша білім берудің туристік-өлкетану бағытын бәрінен бұрын педагогикалық ұжымның жалпы бағдарлы бағытына, әрбір паралелде шешілетін міндеттерге, жоғары сыныптардағы бар немесе жоспарланатын бейіндердің сипатына байланысты таңдау орынды;

– сауалнама жүргізу, ауызша сұраулар жасау, ата-аналар жиналыстарында ұжымдық талдау және басқа әдістерді пайдалана отырып қосымша білім беру қызметтеріне балалар мен ата-аналардың сұранысын айқындау;

– факультативтік курстардың, сондай-ақ мектептергі жұмыс істеп тұрған үйірмелер мен секциялардың болуына балалар мен ата-аналардың сұраныстарын салыстыру;

– балаларға қосымша туристік-өлкетану бағытында білім беру ұйымдарының жақын білім беру ұйымдары ұсынатын қосымша білім беру қызметтері спекторын зерделеу, олармен бірлескен жұмыстың ықтимал нұсқаларын көздеу;

– мұғалімдердің, ата-аналардың, жоғары сыныптағылардың шығармашылық әлеуетін талдау;

– мектептің материалдық-техникалық мүмкіндіктерін бағалау.

2-кезең – жобалау.

Осы кезеңнің орталық міндеті – мектепте қосымша білім берудің жалпы схемасын әзірлеу. Оны құру үшін мынадай мәселелерге жауап беру қажет:

– мектепте балаларға қосымша білім берудің қандай бағыттары (бағыттылығы) қажет және олар оның мақсаттары мен міндеттерін іске асыруға қандай шамада ықпал етеді;

– осы бағыттардың қайсысын және қандай нысандарда тікелей мектеп базасында жүзеге асыруға болады, ал қайсысын балаларға мектептен тыс қосымша білім беру базасына шығару орынды;

– олардың қайсысын педагогтердің, шақырылған мамандардың, ата-аналардың, жоғары сынып оқушыларының көмегімен іске асыруға болады;

– мектептің бастапқы материалдық-техникалық базасын балаларға қосымша білім беру саласында қандай шамада пайдалануға болады;

– оны ненің есебінен дамытуға және жетілдіруге болады;

– оқушыларды қосымша білім беру нысандарына және бағыттарына еркін бағдарлануын қалай үйретуге болады;

– қандай кәсіби немесе кәсіби бағдарланғанға дейінгі жұмысты

оқушылардың сұранысына сәйкес қосымша білім беру арқылы ұйымдастыруға болады.

Осы сұрақтарға жауап бере отырып қосымша білім беру блогінің болжамды жұмыс кестесін мектептегі сабақ кестесімен және тәрбиелеу жұмысының жоспарымен байланыстыра отырып құрып көруге болады.

3-кезең – мектепте туристік-өлкетану бағытындағы қосымша білім беруді ұйымдастырушылық және бағдарламалық-әдістемелік қамтамасыз ету.

Туристік, өлкетану және экскурсиялық жұмыс оқушылардың жас ерекшеліктері мен дара ерекшеліктерін ескере отырып әрбір мектепте жүзеге асырылады.

Оқушылармен туристік, өлкетану және экскурсиялық жұмысты ұйымдастырудың міндетті өзара байланыс жүйесін: пәндер бойынша оқу және өлкетану материалдарын пайдалана отырып, сабақтар; факультативті сабақтар мен пәндік үйірмелер; бағдарламалық және бағдарламадан тыс экскурсиялар; туристік серуендер, саяхаттар; көп күндік саяхаттар мен экспедициялар; туристік-өлкетану үйірмелері, секциялар, клубтар, қоғам және басқалар; туристік-өлкетану кештері, викториналар, конкурстар, жарыстар, слетттар, конференциялар, көрмелер мен мектеп мұражайын құрайды.

Экскурсия, туристік сапарлар, саяхаттар, экспедициялар оқу жылы ішінде және каникул уақытында жүргізіледі.

Туристік, өлкетану және экскурсиялық жұмысқа мектептің барлық педагогикалық ұжымы, оқушылар қатыса алады.

Мектеп басшылығы педагогикалық қызметкерлердің біреуін мектепте туристік-өлкетану жұмыстарын жүргізу үшін олардың келісімімен айқындауы мүмкін.

Осы педагогтің міндеттеріне: оқудан тыс уақытта туристік, өлкетану және экскурсиялық жұмыстар өткізу; оқытушыларды, вожатыйларды және басқа қызметкерлерді балалармен саяхатқа, сапарға және экскурсияға дайындау үшін олармен сабақтарды ұйымдастыру, туристік-өлкетану бағытындағы қосымша білім беру ұйымдарымен (Үйлер, Оқушылар сарайы, жас туристер станциялар мен базалары, науралистер және басқаларымен), басшылық жасайтын ұйымдармен, ата-аналармен әлеуметтік әріптестікті қамтамасыз ету, оқушылар, педагогикалық ұжым, ата-аналар арасында туризм және өлкетануды насихаттау кіреді.

Мектептің тәрбиелеу жұмысының жоспарында оқытушылар мен пән жүргізушілерді тарта отырып туристік саяхаттар мен экскурсиялар өткізуді көздеу.

Осылайша, мысалы, Орал қаласының мектептерінде өткізілетін Батыс Қазақстан облысының балалар-жасөспірімдер туризмі және экология орталығының туристік-өлкетану бағыты бойынша жұмыс жоспарында мыналар көзделген.

Батыс Қазақстан облысының орталық балалар-жасөспірімдер туризмі және экология орталығының қосымша білім беру педагогі С.К. Бисемалиева «Жас Дәурен» МҮ тәрбиеленушілерімен ТӨҚ құралдарымен тәрбиелеу жұмысын өзектендірудің оңтайлы жолдарын зерттеу» әдістемелік жұмысын өткізді.

Жұмыстың мазмұны

1. Бақылау
2. Сауалнамалық сұрау:
 - А) оқушылардан
 - Б) педагогтардан
 - В) әкімшілерден және басқа тұлғалардан

1. Тестілеу

2. Сұхбат

3. Әңгімелесу

Медициналық куәландыру нәтижелері

Зерттеудің мақсаты

Ерекше санатты ұсынатын оқушыларға – балалар үйлері мен интернаттардың тәрбиеленушілеріне тәрбиелік әсер етудің оңтайлы нұсқасын іздеу.

Зерттеудің міндеттері

1. Әдеби деректер және жинақталған озық педагогикалық тәжірибе бойынша балаларға – балалар үйлері мен интернаттардың тәрбиеленушілеріне «ерекше тәсіл» мазмұнын анықтау.

2. Оқушыларда туристік-өлкетану қызметіне, алдағы және қашықтағы перспективаға мәдени қызығушылық саласына оң қатынас қалыптастыратын педагогикалық әсер етудің барынша нәтижелі нысандары мен әдістерін жинау.

3. Мұндай контингенттермен жұмыс істейтін, сондай-ақ мектептен тыс мекемелерде үйірме жұмыстарын жүргізетін педагогтер

үшін ғылыми-негізделген ұсынымдар әзірлеу.

Зерттеу әдістері

1. Зерделеніп отырған проблемаға қатысты публикацияларға әдеби шолу.

2. Балалармен - балалар үйлері мен интернаттардың тәрбиеленушілерімен жұмыстың елеулі озық педагогикалық тәжірибесін жинақтау.

3. Балалар үйлері мен интернаттардың пелагогтерімен және басшыларымен контингентке кіретін әртүрлі жас топтарындағы оқушыларға тәрбиелік әсер ету ерекшеліктері туралы сауалнамалық сұрау, әңгімелесу және сұхбат.

4. Шағын топтар ішінде (психологиялық тесттерді қараңыз) көшбасшылықты анықтау бойынша әртүрлі тестілік әдістерді пайдалану.

5. Білім беру мектептерінің бағдарламалық материалдарын игере отырып салыстырмалы түрде туризм мен туристік техника бойынша икемділік пен дағдыларын игеру бойынша педагогикалық қадағалау және талдау.

Балаларға қосымша білім беру мекемелерінің жұмысындағы туристік-өлкетану бағыты бойынша заманауи педагогикалық технологияларға тоқтап отыр болсақ отандық және шетелдік тәжірибедегі, отбасылық және халықтық педагогикадағы ең құндыны жинақтаған олар балалардың білім алу процесін ұйымдастыру үшін ең тиімді тәсілдерді таңдап, балалардың өзара байланыс орнатуына, белсенділігі мен өзіндік дамытуын жүзеге асыруына ең жақсы жағдайлар туындатуға тырысады.

Қосымша білім беру жүйесі мекемелеріндегі білім және тәрбие беруді ұйымдастырудың заманауи үлгісі тұлғаны бағыттау талабына сәйкес жасалған, ол тұлға мен қоғамға қажетті қабілеттердің толыққанды дамытылуына жағдай туғызады. Аталмыш бағдарламалар тұлғаның әлеуметтік құндылықтарды қабылдап, түйсінуіне, өзіндік құндылықтарды анықтап, оларды сақтауға ұмтылуына, бүкіл өмір бойы үздіксіз білім алып отыру мақсаттарына жетелейді.

Қосымша білім беру мекемелеріндегі білім беру процесі балалардың алуан түрлі әрекеттерін жүзеге асыру түрінде ұйымдастырылады; білім беру бағдарламаларын қаншалықты деңгейде

және уақытта игеруге қатысты еркін таңдау ұсынылады, білім беру процесі барысында әр түрлі жастағы балалардың өзара байланыс орнатуларына мүмкіндіктер туғызылған. Жеке тұлғаны дамытуға бағытталған технологиялар тұлғаның ішкі дамыту механизмдерінің іске қосылуына мүмкіндіктер туғызады.

Балаларға қосымша білім беру ұйымдары тарапынан пайдаланылатын туристік-өлкетану бағыты бойынша жаңа педагогикалық технологияларды сынақтан өткізу барысында белгілі болғандай, олар тұлғаның әлеуметтік ортамен байланысын қалыптастырушы бірден бір құрал болып саналады, өйткені адамның бойында белсенділік, жеке бас жауапкершілігі және коммуникативті қабілеттерінің ашылып, дамуына ықпал етеді.

Жаңа технологияны пайдалану тиімділігі ұстаздың берілген тәсілді тәжірибе жүзінде іске асырып қоюынан ғана емес, оқытудың белгілі бір мезетінде, белгілі бір мәселені шешу барысында, оқушылардың белгілі бір тобымен жұмыс барысында таңдалып алынған тәсілдің тиімді түрде жұмыс жасауында жатыр.

Әйтсе де ең бастысы – ұстаз өз жұмысын өзі сараптаудан өткізу қабілетіне ие болуы тиіс, өз кемшіліктерін ұғынып, оның себептерін анықтау және сол кемшіліктердің көзін жою мақсатында әдістер қолдану, яғни бұл ретте ұстаздың ең негізгі кәсіби қабілеттерінің қатарына сараптау қабілеті жатқызылады.

Сонымен жаңа технологияны білім беру процесіне енгізу кезінде ұстаздың бойында келесі қабілеттер болуы тиіс:

- ✓ Аталмыш технологияда қолданылатын білім беру әдістері мен тәсілдерін пайдалану;
- ✓ Жаңа технология принциптеріне құрылған сабақтарды өткізіп, сараптау;
- ✓ Балаларды жұмыстың жаңа түрлеріне үйрету;
- ✓ Педагогикалық диагностика тәсілдерін қолдана отырып жаңа технологияны тәжірибеге енгізудің нәтижелерін бағамдау.

Балаларға қосымша білім беру ұйымдарында **туристік-өлкетану бағыты бойынша** орындалатын жұмыс жоспарына қатысты қатаң талаптың болмауы, балалар мен ересектердің ерікті ұйымдарындағы қатысушылардың бір біріне деген адами қарым қатынастары, балалардың шығармашылық және жеке тұлға ретінде еркін дамуы, олардың қызығушылықтарының өмірдің әр алуан салаларында көрініс

табуы аталмыш ұйымдардың тәжірибесіне жеке тұлғаны дамытуға бағытталған технологияны енгізуге мүмкіндік туғызады.

Жеке тұлғаның қажеттіліктерін дамыту негізіндегі педагогикалық технологиялар:

- Жеке тұлғаға бағытталған оқыту (Якиманская И. С.);
- Жекелей оқыту технологиясы (жеке жұмыс жасау, жекелей оқыту, жобалар әдіснамасы);
- Топтық оқыту тәсілі.
- Оқыту жүйесін бейіндеу технологиясы;
- Әріптестік педагогика («енгізу технологиясы»);
- Технология КТД;
- Технология ТРИЗ;
- Мәселелік оқыту;
- Коммуникативті технология;
- Бағдарламалық оқыту технологиясы;
- Ойын негізіндегі технологиялар;
- Дамыта оқыту технологиялары.

Жеке тұлғаға бағытталған оқыту (И.С. Якиманская) оқыту (қоғамның нормативті әрекеттерінің жиынтығы) және оқуды (баланың жеке ізденістері) біріктіреді.

Жекелей оқыту технологиясының мақсаты – өмір тәжірибесінің негізінде баланың жекелей таным қабілеттерін максималды түрде дамыту (алдын ала белгіленгендерді қалыптастыру емес).

Алдын ала ескерте кеткеніміз жөн, қосымша білім беру ұйымдары балалардың бойына әлдебір білімді күштеп енгізуден тысқары болулары тиіс, керісінше олар баланың қалыпты өмір жағдайларында әрекет етуге баулу, оның өз қабілеттерін дамытуға қажетті ортаны сайлап береді. Жекелей оқыту технологиясының мазмұны, әдістері мен тәсілдері әр баланың жеке бас тәжірибесін танып біліп, тұлғаның танымдық әрекетін жүйелеу арқылы әрбір баланың сәттілікке жетуін қамтамасыз ету болып табылады.

Қосымша білім беру ұйымдарының жұмыстарындағы басты атап өтерлік жайт, олар ешқашан баланы оқуға мәжбүрлемейді, әрбір оқушы өзі өзі таңдаған пәннің мазмұны мен оқытылу ұзақтығын таңдау құқығына да ие болады. Бала бұл ұйымға сабақтан қолы бос кезде келіп, өзін қызықтырған мұғалім мен пәнді таңдайды да оқуын бастайды.

Педагогтың мақсаты – оқу материалын үлестіру емес, қызығушылықты ояту, әр оқушының мүмкіндік шегін анықтау, әр баланың танымдық, шығармашылық қабілетінің дамытылуына ықпал жасау.

Аталмыш технологияның талаптарына сәйкес әр оқушыға жеке оқыту бағдарламасы жасақталады, ол аталмыш оқушыға тән мінез бен жас ерекшеліктеріне негізделіп, баланың мүмкіндіктері мен даму динамикасына сәйкес өзгеріп отыруға бейін.

Жекелей оқыту технологиясында барлық білім беру жүйесінің ортасы ретінде – **баланың жеке тұлғасының өзінен төмен қарайтынын да айтпады.**

Балаларға қосмша білім беру ұйымдарында түрлендірудің келесі түрлері қолданылуы мүмкін:

- Біртүрлі құрамды оқу топтарын біріктіру;
- Таным мен қызығушылықтарына сәйкес деңгейлерге бөлу үшін топ ішінде түрлендіру;
- Балалар мен ата аналардың кеңестері, өзін өзі тану және диагностикалық бақылаулардың нәтижелеріне сәйкес жоғарғы сыныптарда балаларды салаларға сәйкес бөліп оқыту.

Түрлендіріп оқыту жүйесінде сабақтар өткізу технологиясы бірнеше сатылардан тұрады:

➤ **Бағыттау кезеңі (келісімді).** Мұғалім балаларға қалай жұмыс жүргізетіндіктері, не нәрсеге ұмтылып және қалай қол жеткізетіндіктері туралы ақпарат береді. Әр оқушы өз білімін жетілдіруге өзі жауапты болады, олар өздері жұмыс жасайтын оқу деңгейін өздері тандап алады..

➤ **Дайындық кезеңі.** Мұндағы дидактикалық мақсат – мотивацияны туындатып, оқушының бойындағы білім мен дағды түрлерін белсенді ету. Балаларға аталмыш тапсырманы не үшін жасау керектігі, ол өмірде қандай шақта және мақсатта қажет болатындығын түсіндіру қажет (басқаша айтқанда, «от алдыру» қажет). Бұл кезеңде кіріспе бақылау жұмысы жүргізілуі мүмкін. Дидактикалық – сабақ негізделуі тиіс материалдың барлығын оқушы жадында жаңғырту.

➤ **Негізгі кезең**– білім мен дағдыларды үйрену. Білім ақпараты қысқа және нұсқа, үлгілерге негізделе отырып беріледі. Бұдан кейін балалар өзіндік жұмыс пен өзара тексеру жұмысына кіріседі. Негізгі принцип – әрбір оқушы өзіне қажетті білімді өзі тауып меңгереді.

➤ *Қорытынды кезең* – ең үздік жұмыстар мен жауаптарды бағалау, сабақта өткенді жалпылай қайталау.

Білімді бақылау кезінде түрлендіру процесі тереңдей түседі де оқытуды жеке тұлғаларға бейіндеу процесіне ұласады, ол өз кезегінде балалардың жекелеген ерекшеліктері, оқу материалын игеру жылдамдығын есепке алатын әдістер мен тәсілдерден тұратын білім беруді ұйымдастыруға ұласады.

Білім беруді жеке тұлғаларға бейіндеу – балаларға қосымша білім берудің принципалды түсіндірмесі. Бұл кезде пайдаланылатын ұйымдастыру формалары мен мотивация берудің алуан түрлілігіне сәйкес балалардың жеке бас ерекшеліктеріне бағытталған тәсілдерді қолдану аталмыш жүйенің негізгі ерекшелігіне айналған .

Қосымша білім берудің басты мақсаты – мемлекет пен қоғам әсерінен жалпыға ортақ болған білім беруді жеке тұлғалардың ерекшеліктеріне сәйкес бейіндеу.

Білім беруді жеке тұлғалардың ерекшеліктеріне сәйкес ұйымдастыру технологиясы (бейіндік) – білім берудің бұ технологиясы кезінде жекелеген оқыту мен білім берудің жеке формасы басты мақсат етіп қойылады (Инге Унт, В.Д. Шадриков). Білім беруді жеке тұлғаларға бағыттау тәсілі көптеген өзге технологияларда пайдаланылады, сондықтан оны ортақ технология деп санайды.

Мектептерде оқытуды жеке тұлғаларға бағыттау мұғалім тарапынан іске асырылады, ал қосымша білім беру ұйымдарында мұны оқушының өзі жүзеге асырады, өйткені ол өзін қызықтыратын саланы ғана тандап, оқиды.

Жоғарыда көрсетілген нұсқауларға сәйкес балаларға қосымша білім беру ұйымдарында оқушылардың жеке бас ерекшеліктері мен мүмкіндіктерін есепке ала отырып оқытудың бірнеше нұсқаларын ұсынуға болады:

➤ Оқытуды бастамас бұрын балалармен сұхбаттар жүргізу, тұлғалардың мінез сәйкестіктерін анықтау арқылы бірбағытты оқу топтарын ұйымдастыру.

➤ Бірбағытты топты құру мүмкін болмаған жағдайда әртүрлі деңгейлі топтарды топшілік түрлендіру арқылы ұйымдастыру.

➤ Салалық оқыту, жоғарғы мектеп топтарында мұғалімдер мен ата аналардың кеңестеріне, оқушылардың жеке таңдауларына,

қызығушылықтары мен жетістіктеріне сәйкес жасақталған бастапқы кәсіби және салалық дайындық жұмыстарын жүргізу.

➤ Бағыттар бойынша жеке тұлға ерекшеліктерін есепке ала оқытатын бағдарламалар жасау.

Жеке тұлғалардың ерекшеліктерін есепке алып оқыту әдісінің басты ерекшелігі ол әрбір оқушының жеке бас ерекшелігіне сәйкес оқу бағдарламаларының түрін, мазмұнын, тәсілдері мен оқыту қарқынын икемдеп, оқушының жетістіктерін жекелей бақылау, қандай да бір қажеттіліктерге сәйкес бағдарламаны түзетіп, икемдеуге мүмкіндік береді. Бұл оқушының өз күшін үнемдеп жұмсап, жақсы жұмыс істеуіне, нәтижесінде жетістікке қол жеткізуіне алып келеді. Жалпылай білім беретін мектептерде аталмыш оқыту әдісі өте аз жүргізіледі.

Топтық технологиялар. Топтық технологияларды жүзеге асыру кезінде оқушылар өзара келісіп, бір бірін түсінуі қажет, тапсырманы орындау үшін өзара көмек көрсетіп, түзетулер енгізіп, ортақ жұмыс нәтижесін көрсетуі тиіс.

Топтық технологияның келесі түрлері болуы мүмкін:

- ✓ топтық сауалнама;
- ✓ білімді ортақ бақылау;
- ✓ оқу кездесулері;
- ✓ пікірталастар;
- ✓ диспуь;
- ✓ дәстүрлі емес сабақ түрлері (конференциялар, саяхаттар, пәнаралық сабақтар және т.б.).

Топтық технологияның ерекшелігі қандай да бір мәселенің шешімін табу мен тапсырманы орындау үшін топтардың ішінара топтарға бөлінуіне негізделеді; тапсырманы орындау кезінде топтың әрбір мүшесінің ізденісі көрінуі қажет. Тапсырманың түрі мен мақсатына сәйкес топ құрамы ауысып отыруы мүмкін.

Заманауи қосымша білім беру жүйесінде топтық технология өте көп мөлшерде пайдаланылады. Топтағы бірігіп орындалатын жұмыстардың түрлері төмендегідей:

- барлық топтармен бір мезетте жұмыс жүргізу;
- жұптармен жұмыс жасау;
- түрлендіру принципі арқылы топтармен жұмыс жүргізу.

Топтық жұмыс кезінде мұғалім алуан түрлі функцияларды орындайды: бақылау, сұрақтарға жауап беру, таластарды шешу, көмек көрсету.

Топтарда жұмыс жасау барысында оқушылар бір біріне білгенін үйретеді. Ауыспалы құрамда жұп болып жұмыс істеу барысында оқушылардың бойында коммуникативті және өзіндік жұмыс жасау дағдысы қалыптасады.

Топтық технология келесі элементтерден құралады:

- оқу тапсырмасын анықтау және жұмыстың барысы туралы нұсқау беру;
- жұмысты топпен бірігіп жоспарлау;
- тапсырмаларды жекелей орындау;
- нәтижелерді талқылау;
- нәтижелерді жария ету;
- қорытынды шығару, жетістіктер туралы ортақ мәмілеге келу.

Топтық шығармашылық жұмыс жасау технологиясы.

Қандай да бір шығармашылық деңгейге қол жеткізу басты мақсаты болып табылатын технологиялар да бар. Қосымша білім беру жүйесінде ең жиі қолданылатын сондай технологияның бірі Топтық шығармашылық жұмыс жасау технологиясы (И.П. Волков, И.П. Иванов).

Технологияның негізінде ұйымдастырушылық принциптері жатыр:

- балалар мен ересектердің жұмысының әлеуметке пайдалылығы;
- балалар мен ересектердің бірлесе жұмыс жасауы;
- романтизм мен шығармашылық.

Технологияның мақсаттары:

- балалардың шығармашылық қабілеттерін анықау, түсіну мен дамыту арқылы олардың әрекетін нақты бір өнімді жасап шығаруға дейін жеткізу (жабдық, үлгі, шығарма, туынды, зерттеу жұмысы және т.б.)
- қоғамдық белсенді шығармашыл тұлғаны тәрбиелеу мен оның әрекеттерінің нақты бір әлеуметтік жағдайларда халыққа пайдалы болуына септігін тигізу.

Аталмыш технологиямен жұмыс жасау барысында оның барлық қатысушылары кез келген жұмысты бірігіп жоспарлап, даярлап, жүзеге асырады және пайда болған нәтижелерді ортақ сараптаудан өткізеді. Балалардың жұмыс жасауының басты себебі өзін өзі жетілдіру мен өзіндік ойын айта білумен шартталады. Бұл кезде

жарыстар, бәсекелестік, өзге де ойын түрлері көптеп пайдаланылады. Топтық шығармашылық жұмыстар – адамдар тобына қызмет етуге бағытталған әлеуметтік шығармашылық түрлері болып табылады. Олардың мазмұнында – қандай да бір әлеуметтік қиын жағдайда тұлға өзін, досын, жақындары мен жалпы өзге де адамдарға қамқор бола білуге үйренеді. Алуан түрлі жас ерекшеліктері бар топтардың шығармашылық жұмысы ізденіс, ойлап табу мен әлеуметтік пайдалылығы бар әрекеттерді іске асырумен шартталады. Оқытудың негізгі әдістері – диалог, өзара тең әріптестердің әңгімелесу арқылы мәмілеге келуі. Басты әдіскерлік ерекшелік – тұлғаның субъекті позициясы.

Нәтижелерді бағалау – бастама идея үшін мадақтау, жұмыстардың жарияланымы, көрмелер, марапаттар, атақтар беру және т.б. Нәтижелерді бағалау үшін оқушылардың жетістіктері тіркеліп отыратын арнайы шығармашылық кітапшалары жарияланады.

Шығармашылық технологияның жас ерекшеліктері:

- Бастауыш сынып оқушылары: шығармашылық әрекеттің ойын формасындағы түрлері; шығармашылық өнер элементтерін тәжірибе жүзінде меңгеру; қандай да бір шығармашылық өнімдерді шығаруда өз үлесін қосу.

- Орта мектеп оқушылары: қолданбалы салалар бойынша шығармашылық әрекеттерді ұйымдастыру (әр түрлі формада болуы мүмкін); музыкалық, спорт іс шараларына белсене араласу.

- Жоғарғы мектеп оқушылары: әлемнің жағдайын өзгертуге арналған шығармашылық жобаларды жүзеге асыру; зерттеу жұмыстары, шығармалар.

Шығармашылық технология сипаттамалары:

- Бала өзін еркін сезінетін шығармашылық топтар;
- Өзара бірігіп жұмыс жасау педагогикасы;
- Топтық жұмыс жасау әдістерін қолдану: миға шабуыл жасау, кәсіби ойын, шығармашылық пікірталас;

- Шығармашылыққа, өзіндік байламға келу мен өзіндік ойын жүзеге асыруға ұмтылу.

Топтық тәрбие беру, шығармашылыққа баулу жұмысының технологиялық таралымы (И.П. Волков, И.П. Иванов):

- Дайындық кезеңі (жұмысқа алдын ала дайындау мен пікір қалыптастыру – балалар қызығушылығын жоғалтып алмас үшін өте аз мерзім ішінде жүзеге асырылады).

- Психологиялық даярлық (жұмыстың мағынасын анықтау, тапсырмаларды бекіту, кіріспе сөз, сәлемдесу және т.б.).

- Топтық жоспарлау. Сұрақтарға жауап беретін «миға шабуыл» тәсілі түрінде ұйымдастыруға болады (Топ ішінара микротоптарға бөлініп, олар Қашан және қайда? Кім үшін? Қалай ұйымдастыруға болады? Кім қатысады? Кім басшылық жасайды? Деген сұрақтарды талқылап, оларға жауап табуға тырысады. Кейіннен әр топтың жауаптары ортақ талқыланып, ең жақсы жауап нұсқалары таңдалып алынады.).

- Жұмысты топпен бірігіп даярлау. Активтерді таңдап алу, міндеттерді бөлу, жоспарды нақтылау.

- Жұмысты жүргізу (жоғарғы мәдениетті деңгей). Жасалған жоспар бойынша жұмысты жүзеге асыру.

- Аяқтау, қорытындыларды шығару (жиын, дөңгелек үстел, шырағдан). Қолымыздан не келді? Нені орындай алдық? Неге? Жоспардың қандай бөлігі жүзеге аспады? Неге? Бұл жағдайды қалайша түзей аламыз? Деген сұрақтарға жауап іздеу?

- Топтық жұмыс нәтижелері.

«ТРИЗ» технологиясы. Шығармашылық педагогикасын әдетте «ТРИЗ» – *Шығармашылық мәселелерді шешу теориясы* (Альтшуллер Г. С.). арқылы да қарастырады. Ойлауды белсенді ету мен дамытудан тұратын аталмыш әмбебап әдіскерлік жүйе барысында бала әлеуметтік әне шығармашылық мәселелерді жеке өзі шешуге мүмкіндік алады.

Технологияның мақсаты – оқушылардың ойлау жүйесін қалыптастыру, алуан түрлі салаларда стандарттан тыс мәселелерді шешуге баулу, шығармашылық әрекетті жүзеге асыруға үйрету.

ТРИЗ технологиясының принциптері:

- Белгісіз мәселелер алдындағы психологиялық үрейдің болмауын қадағалау;

- Оқытудың гуманистік сипаты;

- Ойлаудың стандартты емес жүйесін қалыптастыру;

- Идеялардың тәжірибе жүзінде орындалуына бағытталуы.

ТРИЗ технологиясы әрбір жақсы даярланған маман өзіндік шешімдер мен жаңалықтар ашуға бейім болатын технология ретінде жасақталған. Технология авторының пікірінше, әрбір адамның бойында шығармашылық қабілет жасырынған. (біздің бәріміз әлдене ойлап

шығаруға бейімбіз). Оқытудың негізгі мазмұнында шығармашылық ойлау мен өнім жасап шығару жатыр.

Психологтардың бағамдауына, ТРИЗ технологиясы балалардың бойында келесі ойлау қабілеттерін дамытады:

- Сараптау, ойлау, негіздеу;
- Жалпылау, қорытындылар жасау;
- Өзгелерден ерекше және бейімделуге икемді болу;
- Қиял ойын белсенді түрде пайдалану.

Аталмыш әдісте көптеген жекелеген және топтық әдістер пайдаланылады:

- Эвристикалық ойын,
- Миға шабуыл,
- Топтық ізденіс.

Идеяларды мамандарды бағалаудан өткізеді. Олар алдымен ең ерекше, кейіннен орындалуы мүмкін идеяларды таңдап алады.

Ізденіс арқылы оқыту технологиясы (мәселелік). Оқыту барысында мұғалім оқушыларға қандай да бір шешімі жоқ мәселені ұсынады, оқушылар өздері осы мәселенің шешімін табуға тырысады, нәтижесінде балалар білім алып, қабілеттер мен дағдыларға үйренеді; оқыту процесі жаңа таным бағыттарын іздеу түрінде жүзеге асады. Бала жетекші ұғымдар мен идеяларды мұғалімнен дайын күйінде алмай, өзі жұмыс жүргізу барысында ұғынады.

Мұғалім мәселелік ситуацияны туындатады, оқушыларды сол мәселенің шешімін табу үшін топ ретінде ұйымдастырып, шешімдерді іздеу бағытын анықтап береді.

- Оқушы өз ізденісінің субъектісі позициясына бекітіледі, мәселенің шешімін өзі табады, нәтижесінде жаңа білімдерге қол жеткізіп, әрекеттердің жаңа түрлерін игереді.

- Аталмыш тәсілдің ерекшелігі идеялардың жүзеге асуы «ашылулар арқылы білімге қол жеткізу» арқылы жүргізілуінде жатыр: оқушы қандай да бір құбылыс, заң, заңдылық пен сұрақтың өзіне белгісіз шешімін өзі таба білуінде жатыр. Бұл кезде ол өзінің әрекетін жүзеге асыру үшін таным құралдарына сүйеніп, болжамдар құруы, болжамдарды тексеріп, дұрыс шешімге қол жеткізуі мүмкін.

Орал қаласы Туризм және экология орталығының қосымша білім беру педагогі С.К. Бисемалиевтің «Жас Дәурен» балалар кешенінің балаларымен сабақ өткізудегі жұмысын мысал ретінде көрсетеміз

Мақсаты – 1987 жылдан бері «ЖасДәурен» балалар кешенінің балалары мен туризмнен сабақтар өткізу бойынша жинақталған тәжірибе бөлісу болып табылады.

Оқу-тәрбие жұмысының аса маңызды бөлігі туризм және өлкетану болып табылады және ол өсіп келе жатқан ұрпақтың бойында салауатты өмір салтын қалыптастыруға, оларды тұлға ретінде дамытуға ықпал етеді.

Оқушы тәрбиесінде туристік-өлкетану қызметі маңызды компонент болып табылатынын республикадағы туристік-өлкетану бойынша озық практика тәжірибесі көрсетіп отыр.

Туризмнің нақты пайдасы неде? Ең алдымен, жас туристің дені сау және шымыр болып өсуіне туризм зор пайдасын тигізеді. Туризм – дені сау және шыныққан адамды тәрбиелеудегі тамаша құрал. Ол гимнастика, күрес, бокс және басқа да спорт түрлері сияқты бұлшық етті дамытпайды, бірақ жас туристің денсаулығына көптеген адамдар қызыға қарайды. Аяғы су болып, жаңбырдың астында қалса да, желді күні далада жүрсе де оған қорқынышты емес. Ешқандай спорттың түрі туризм сияқты шынықтыра алмайды. Туризммен айналысу балаларға бірқатар аса қажетті дағдыларға, мысалы, дұрыс жүру дағдысына үйретеді. Көбі дұрыс жүріп үйренеді. Кәдімгі соқпақ жолмен 10 км – қолдан келе бермейтін міндет. Турист жүре алады.

Туризм – ой-өрісті кеңейту, табиғаттың сұлулығын тану құралы. Сондықтан жеке тұлғаны тәрбиелеу үшін туризм мен өлкетануды көбірек пайдалану қажет.

Қоршаған ортаны тану және адамды тәрбиелеу үшін туризмнің зор әрі тиімді және қазіргі күні аз қолданылып жүрген мүмкіндік көзі екенін балалар туризмі мен көп жылдар айналысу көрсетіп отыр.

Облыстық балалар – жасөспірімдер туризмі және экология орталығында туристік үйірмелердегі оқушылардың бойында қажетті біліктер мен дағдыларды қалыптастыру бойынша белгілі бір тәжірибе жинақталған.

Кез келген баламен жұмыс істеу үшін оны тани білу керек. Ата-анасыз тәрбиеленуші балаларға қатысты бұл одан көп есе маңызды. Баланың психологиясын, мінезін, адамдармен қарым-қатынасын, әлеуметтік мәртебесін мен басқа да психологиялық параметрлерді ескере отырып зерделеу тәрбие жұмысын тиісті жолға қою үшін қажет.

Сондықтан қазіргі заманғы жағдайда психология қызметі мен психологтың жұмысына аса мән беріледі.

Психикасы тұрақсыз, өмірлік жағдайлардан зақымдалған балалар ерекше психологиялық қамқорлықты және дара тіл табуды талап етеді.

ОБЖТЭО-да жас туристер тобымен жұмыс істеу психологиялық-педагогикалық диагностикадан басталады:

Балалар компьютер арқылы тестілеуден өтеді. Психологиялық-педагогикалық диагностика топтамасына:

А) мінезін айқындау;

Б) адамдармен қарым-қатынасын айқындау;

В) дауласушылық деңгейін анықтау;

Г) баланың әлеуметтік мәртебесін, яғни оның ұжымдағы орнын, көшбасшылығын, өжеттілігін, қандай да бір шағын топқа енуін айқындау тестілері кіреді.

Адамның эмоциялық көңіл-күйі.

Осылайша психологтың ұсынымдары мен қорытындыларын ескере отырып баланың психологиялық портретін жасауға, тәрбиелеу процесін қалыптастыруға болады.

Жорық мақсатын таңдау

Демалыс күнгі біркүндік немесе көпкүндік туристік жорықты ұйымдастыра отырып, біз әрдайым сөзбен сипатталуға тиіс мақсат қоя білуге және жорыққа қатысушылардың барлығының назарына жеткізуге тиіспіз.

Әртүрлі көп мақсаттар қоюға болмайды. Ең жақсысы – бір ғана мақсат қою. Жорыққа шығар алдында мысалы мынадай мақсаттар қоюға болады: ҰОС ұрыстары болған жерлерден өту, компаспен жүріп үйрену, сауықтыру, спорттық, танымдық шаралар, демалыс және басқалары.

Жорықтың мақсаты белгіленген жағдайда, қатысушылар жинақталады, яғни топ құрылады.

Жорықты ұйымдастырудың екінші тәсілін пайдалануға болады: алдымен жорыққа қатысуға ниет білдіруші қатысушыларды анықтау керек және тек содан кейін қатысушылар қол жеткізе алатын мақсаттарды белгілеу қажет.

Жорыққа шағын топты дайындаған дұрыс. Көп адамнан тұратын топ қолайсыз болады, километрге созылып, мұндай топты басқару қиынға соғады, оларды үйрету мүмкін емес.

Балалардың жас мөлшеріндегі айырмашылық 1-2 жылдан аспағаны жөн. 5-6 сынып пен 9-10 сынып оқушыларының физикалық мүмкіндіктері мен қызығушылықтары мүлдем басқаша болатыны түсінікті.

Маршрут дұрыс зерделеніп, ойластырылған болса, оның өтуі де жеңіл болады.

Жорықты ұйымдастыру

Маршрутты әзірлеген кезде күрделі кедергілерді сипаттау карталары мен схемаларын, жорыққа шығу жағдайлары, көлікпен жүру мүмкіндігі, жолдар мен өткелдердің жағдайы туралы және басқа да ақпаратты пайдалана отырып жорық ауданы туралы барлық қажетті мәліметтерді жинау керек.

Барлық дайындық жұмыстары ұйымдастырылған және жоспарлы түрде жүргізілуге тиіс. Бұл үшін жоспар жасалып, топ мүшелеріне міндеттер бөлініп беріледі:

1. Жорықтың жетекшісі.
2. Жорық жетекшісінің орынбасары.
3. Керек-жарақтарға жауапты адам.
4. Тамаққа жауапты адам.
5. Механик
6. Алау жағушы.
7. Штурман
8. Медик.
9. Фотосуретші.
10. Тілші.
11. Қазынашы.

Туристің керек-жарағы екінші неғұрлым маңызды бөлім болып табылады. Мұнда біз қажетті біліктер мен дағдылар көлемін қалыптастыратын мынадай білім көлемі туралы хабарлаймыз. Саяхат ойдағыдай өту үшін қатысушылардың арнайы керек-жарағы болуы тиіс. Туристік керек-жараққа қойылатын жалпы талаптар – олардың жеңіл, мықты, жарамды болуы. Керек-жарақ жеке және топтық болып бөлінеді.

Топтық:

1. Күркеше
2. Сақтануға арналған арқан
3. Тамақ дайындауға арналған ыдыс.

4. Балта.
5. Карта немесе егжей-тегжейлі схема.
6. Компас
7. Медқобдиша
8. Фонарь, майшамдар жәнесіріңке.
9. Жөндеу жиынтығы
10. Фотоаппарат, қалың дәптер.

Дара (жеке) керек-жарак

1. Рюкзак
2. Ұйықтауға арналғанқап
3. Қатты аяқ киім
4. Кружка, қасық, ыдыс, пышақ (КҚЫП)
5. Бас киім
6. Қосымша киім
7. Туалет керек-жарақтары

Жеке және топтық керек-жарак барлық қажет нәрсені алып, артық зат алмау сияқты ұсақ-түйекке дейін ойластырылған болуға тиіс.

Демалу немесе түнеу үшін дұрыс орын таңдау, алаңды жақсылап дайындау, күркеше тігу, алау жағу және лагерьдің табиғи апаттардан қауіпсіздігін қамтамасыз ету демалуды немесе түнеуді ұйымдастыруды білдіреді. Тандалған орын желден қорғалған болуы тиіс. Су алу үшін түсуге қолайлы, отын жеткілікті жерді таңдау ұсынылады.

Туристік лагерьді жалдау рюкзактарды орналастырудан басталады. Керек емес тамақтың қалдықтары бір жерге мұқият жиналып қойылады – бұл туристердің орман тұрғындарына сыйлығы.

Басқалай қоқыстар лагерь алаңынан мұқият жинап алынып өртеледі, одан соң оны жинап, алауды сөндіреді.

Жорық алдында жетекші топты сапқа тұрғызып, тексереді.

Тамақтану мәселесі жорықта маңызды орын алады. Тамақтану режимі жорықтың күрделілігіне байланысты. Күрделі емес жорықтарда: таңғы ас – 35%, түскі ас – 40%, кешкі ас – 25%

Жұмыс қорытындысы бойынша әңгімелесулер өткізіледі немесе газет шығарылады.

Балалар үйлері тәрбиеленушілерінің туристік-өлкетану және экологиялық қызметке қатысуы туралы айта отырып, біз облыс аумағында, сол сияқты одан тыс жерлерде жасалған жорықтарға қатысты көптеген мысалдар келтіре аламыз.

1989 жылдан бері тәрбиеленушілер Орал қаласы маңындағы 2-4 күндік жорықтар туралы айтпағанның өзінде көптеген іс-шараларға қатысты.

Біз мынадай жерлерге жорыққа шықтық:

- Орал – Чапаев жәнекері бағыт бойынша велосипедпен жорық, 8 күн, 250км, 1к.с.;
- Орал –Шалқар өзені – Чапаев – Орал бағыты бойынша велосипедпен жорық,350 км, 1 к.с.
- Орал –Шалқар өзені – Орал бағыты бойынша велосипедпен жорық(бірнеше рет)
- Орал-Рубежка (бірнеше рет)бағыты бойынша су жорығы, 100 км
- Батыс Тянь-Шаньдағы тау жорығы, 130 км, 10 күн, 1 к.с.
- Беларусь жеріндегі шаңғымен жорық 130 км, 8 күн, 1 к.с.
- Таулы Алтайдағы Бүкілресейлік балалар үйлері тәрбиеленушілерінің туриадасына қатысу.

- Алтай өлкесіндегі тау жорығы120 -130 км, 8 күн, 1 к.с.

Шымкент облысының тауларында өткен Халықаралық жаяу жүру туризмінің техникасы бойынша жарыстарға қатысу.

Осы жорықтар мен жарыстардың барлығында да біздің балаларымыз жақсы нәтижелер көрсетті.

Менің ойымша, үй балаларына қарағанда, біздің балалар шыдамды, төзімді және шымыр болып келеді. Көптеген мысалдар келтіруге болады.

- Қалыпсыз жағдайларға тап болған балалардың зор шыдамдылық танытуын айғақтайтын мысалдардың бірін келтірейік. Бірде үлкен жорыққа (Батыс Тянь-Шаньдағы тау жорығы, 1 к.с.) шыққан кезде біз әрбір адамға есептегенде қажетті тағам мөлшерін дәл есептей алмадық. Біздің балаларымыздың ешқайсысы, үйдің балалары сияқты тамақ ішкісі келіп, қатты шаршаса да, маған қатысты наразылық танытпай, қалыптасқан жағдайды түсінді, үй балалары болса қарсы сөйлеп, тіпті реніштерін білдірді.

Бұл жайтты мен үй балаларына жетіспейтін тәрбиелілік, қиындықтарға шыдай білу қабілеті мен арнайы шыдамдылық таныту нәтижесі деп бағалаймын.

Тағы бір мысал. 1991 жылы Таулы Алтайдағы Бүкілресейлік балалар үйлерінің тәрбиеленушілері арасындағы туриадаға қатыстық. Өртүрлі республикалардан 20 жуық командалар қатысты. Бағдарлама

бойынша 8 күн жорық және 8 күн жарыс болды. Барлық күндері жаңбыр жауып тұрды, біз құрғап та үлгермедік, бірақ бәрі де шыдады, жарыстар мен жорық айтарлықтай күрделі болғанына қарамастан, ешкім ауырған жоқ.

Тұжырымдар

Жоғарыда айтылғанның бәрі мынадай тұжырымдар жасауға мүмкіндік береді:

1. Балалар үйі тәрбиеленушілерінен тұратын және туризммен жүйелі түрде айналысатын оқушылар бірқатар жеке қасиеттері бойынша қағидатты ерекшеліктерге ие.

2. Арнайы психологиялық тесттердің және оның ішінде компьютерлік тестердің көмегімен жүзеге асырылатын оқушылардың әрқайсысын жеке тұлға ретінде психологиялық-педагогикалық жан-жақты талдаудың маңызы зор. Бұл өз құрбыларына, әсіресе жасы жағынан тең құрбыларына қатысты оқушылар арасында орын алатын қолайсыз құбылыстардың алдын алуда, оларды болдырмауда педагогтарға көмегін тигізеді.

3. Туризм оқушыларға қосымша білім беру мен тәрбиелеудің пәрменді құралы болып табылатынын ескере отырып, біз қолайсыз жеке қасиеттер мен құбылыстарды жоя отырып, осы әлеуметтік мәдени қызметке балалар кешені тәрбиеленушілерінің қызығушылығын алдағы уақытта да пайдалануға ниеттіміз.

Біздің педагогикалық жұмыс тәжірибемізде балалар үйлерінің тәрбиеленуші оқушыларымен осылайша жұмыс істеу түрінің оң рөлін растайтын көп мысалдар бар және оның барлығын «Жаяу жүргінші туризмі» туристік үйірмесінің бағдарламасынан көре аласыз.

Үйірменің тақырыптық жоспары

№ р/с	Сабақтардың мазмұны	Сағат саны		
		Теория	Практика	Барлығы
1	Өлкетану даярлығы	5	10	15
2	Топография және бағдарлану	8	12	20
3	Туристік керек-жарақтар	8	12	20
4	Жорықтағы туристік топ	8	12	20

5	Санитариялық-гигиеналық даярлық	8	10	18
6	Техникалық даярлық	10	20	30
7	Шаңғы тебу даярлығы	10	20	30
8	Экологиялық даярлық	5	10	15
9	Қауіпсіздік техникасы	8	10	18
10	Суда жүзу даярлығы	8	12	20
11	Жалпы дене шынықтыру даярлығы	8	22	30
12	Слет, сайыс, бұқаралық іс-шараларына қатысу:	8	22	30
13	Жорық алды жаттығулары	6	10	16
14	Жорық туралы есеп	4	2	6
	Барлығы:	104	184	288

Оқу материалы

1. Өлкетану даярлығы

БҚО және Орал қ. тарихы.

Приуральяның туристік мүмкіндігі, табиғатты және мәдени ескерткіштерді қорғау.

Орал қ. мұражайларына бару.

Жорық өткізуге арналған қызықты орындар.

2. Топография және бағдарлану

Топобелгілер, картаны оқу, көкжиек жақтарын айқындау, жергілікті жерде бағдарлану, азимутты айқындау.

Азимут бойынша қозғалу.

Арақашықтықты өлшеу, азимуттық шығыс.

Жергілікті жерде бағдарлану техникасы және тактикасы және оларды жетілдіру әдістері.

Техника және тактика туралы ұғым. Бағдарланушыларды оқыту және жаттықтырудағы техника мен тактиканың өзара байланысы. Спортта жоғары нәтижелерге қол жеткізудегі техника мен тактиканың мәні. Жергілікті жерде бағдарлану негіздерінің техникасын уақтылы және толық игерудің мәні.

Бағдарланушылардың топографиялық даярлығының ерекшелігі. Карталардың алуан түрлілігі: топографиялық, спорттық. Олардың жалпы сипаттары мен ерекшеліктері. Топографиялық және спорттық

карталардың шартты белгілері. Жергілікті жер, оның жіктелуі, рельефтің суреті.

Картада және жергілікті жерлердегі арақашықтықты өлшеу. Көзбен өлшеуді дамыту. Рельефке, өсімдіктерге байланысты, сондай-ақ туристің физикалық және психологиялық жай-күйіне байланысты жергілікті жерде арақашықтықты өлшеу.

Компас. Сұйықтығы бар спорттық компаспен жұмыс істеу. Карта бойынша және жергілікті жерде азимутты алу техникасы. Азимут бойынша қозғалыс. Жергілікті жерде рельеф, жергілікті заттар, күннің көзі бойынша бағдарлану. Айналаны көзбен шолу әдісімен жай-күй нүктесін айқындау. Картаның ескіруін есепке алу. Бағдарды жоғалтқаннан кейін оны қайтадан қалпына келтіру. Бағдарланушылардың мамандандырылған қабылдау сезімі – арақашықтық сезімі, жылдамдық, қозғалыс бағытын дамыту. Жол және соқпақ жол бойынша: тегіс учаскелерде, жоғары көтерілетін жерлерде, төмен түсетін жерлерде кросстық жүгіруді дамыту.

Өтетін жерлері әртүрлі орманда, батпақ жерлерде, қатты және тас топырақты жерлерде қозғалу. Қиылысы қатты, тау-тасты жерлердегі қозғалыс техникасының ерекшеліктері. Кедергі келтіретін судан, өзендер мен арықтардан өту. Шаңғымен қозғалудың техникасы. Таныс емес жерлерде және бағдарлану бойынша жарыс барысындағы қозғалыс «тактикасы» ұғымы. Бағдарлану бойынша әртүрлі жарыстардағы арақашықтықтардан өту тактикасы. Бақылау пунктін іздеу. Бақылау пунктіне келу және одан кету. Бақылау пунктері арасындағы қозғалыс жолдарын таңдау және іске асыру. Азимут, рельеф бойынша сенімділікті, тәуекелді, басым қозғалысты белгілеу.

Күштерді бөлу. Сайыс барысында тактиканы өзгерту. Жеке және топтық сайыстар. «Қарсыласқа» әсер ету. Жеке және топтық сайыстардағы тактиканың ерекшеліктері. Топтық старт кезіндегі қозғалыстың ерекшеліктері. Шаңғыда бағдарлану, таңбаланған трассаларда, берілген бағыт бойынша қысқы сайыстарда, эстафеталарда арақашықтықтардан өту тактикасының ерекшеліктері.

3. Туристік керек-жарақтар

Жеке және топтық керек-жарақтар.

Алау және ас үй керек-жарақтары.

Туристің киімдері, керек-жарақты пайдалану.

Рюкзак, ұйқыға арналған қаптар мен палаткалардың түрлері.

Рюкзакты жазу.

Құрал-жабдықтар мен мұкаммал, табиғатты қорғау сабақтарын өткізу орны.

Бағдарланушы туристердің керек-жарақтары. Компас, планшет. Бағдарланушылардың киім-кешектері мен аяқ киімдері. Қосалқы керек-жарақтар. Жергілікті жерде оқу-жаттығу сабақтары мен сайыстарды өткізуге арналған мұкаммалдар мен құрал-жабдықтар. Спорттық карталар: даярлық, көбейту, сақтау. Бақылау пункттерінің құрал-жабдықтары: бақылау пункттерінің белгілері, компостерлер, хаттамалар.

Трассаларды таңбалау. Мәренің, карталарды беру пункттерінің старттық орындарын жабдықтау. Арақашықтықтар мен мәреден ақпарат: радиобақылау пункттерін жабдықтау, ақпараттық табло, қатысушылардың кеудесіне тағылатын нөмірлер, хатшылықтың жұмысын қамтамасыз ету. Оқу-жаттығу полигондары, оларды жабдықтау.

Жергілікті жерлердегі оқу-жаттығу сабақтарының карталарын, нысандарын басып шығару. Сабақ өткізудің қауіпсіздік техникасын қамтамасыз ету. Бақылау уақыты. Оқу жаттығу және бағдарлану бойынша сабақтар өткізу орындарында табиғатты қорғауды қамтамасыз ету жөніндегі шаралар.

Туристерді орналастыру. Старт орнын, мәрені, ортақ пайдаланылатын жерлерді жабдықтау. Ауыз су және шомылу орындары. Оқу-жаттығу жиындарын және сайыстарды өткізу кезеңінде дала лагерьлерін жабдықтау. Жергілікті жер мен өсетін өсімдіктер сипатына байланысты бақылау пункттерін орналастырудың ерекшеліктері. Таңбаланған трассаларды салу және жабдықтау.

4. Жорықтағы туристік топ

Бағдардағы қозғалыс тәртібі.

Туристік қатар. Қозғалыс режимі, қарқыны.

Жүріс күнінің режимі.

Бағыттаушы мен тұйықтаушының міндеттері.

Белдеу. Бивуак.

Саптық және жорықтық қадам.

Қадамдап жүруден жүгіруге және жүгіруден қадамдап жүруге көшу. Қадамдап жүру, жүгіру кезінде тоқтау. Қозғалыс жылдамдығын өлшеу. Алға, артқа, жан-жаққа жүру. Аяқтың ұшымен, өкшемен, табанның сыртымен, ішімен, тізені биікке көтеріп, жартылай отырып,

толық отырып, алға қарай еңкейіп, аяқты қиыстырып жүру. Әртүрлі жағдайларда және қолдарды қозғалта отырып, денені әртүрлі бағытта айналдыра отырып жүру.

Алға қарай, артқа қарай, оңға, солға жүгіру. Тізені биікке көтере отырып, аяқтың ұшымен, тік аяқты алға қарай көтере отырып, аяқты тік және жартылай бүге отырып жүгіру. Бағыт пен жылдамдықты өзгерте отырып жүгіру, қадамды жиілетіп жүгіру, оқыс тоқтап отырып жүгіру.

5. Санитариялық-гигиеналық даярлық

Туристің жеке гигиенасы. Жорықта тамақтану.

Жорыққа арналған медициналық қорапша.

Суық тию ауруларының алдын алу.

Жорық жағдайларында дәрігерге дейінгі көмек көрсету.

Улану, жылан шаққан кезде көмек көрсету.

Гигиена, денені шынықтыру, режим және туристің тамақтануы.

Гигиена туралы ұғым: дене жаттығулары мен спорт гигиенасы, оның мәні мен негізгі міндеттері. Еңбек, демалыс және дене шынықтыру және спортпен айналысу режимінің гигиеналық негіздері. Ұйқы гигиенасы. Ауыз қуысы гигиенасы. Тері, шаш, тырнақ күтімі. Аяқ күтімі. Дене гигиенасы, су процедураларының гигиеналық мәні (шайыну, сүртіну, бу моншасы, душ, шомылу). Киім-кешек және аяқ киім гигиенасы.

Тұрғын үй және сабақ оқу гигиенасы (температура, ылғалдылық, жарық, орынжайдың ауасын тазарту). Бағдарланушы туристің костюмі мен керек-жарақтарына қойылатын гигиеналық талаптар. Жұқпалы аурулар туралы ұғым. Жеке және қоғамдық профилактика шаралары. Шынығу. Бағдарланушы туристер үшін шынығудың ерекше мәні. Шынығудың мәні, организмнің жұқпалы ауруларға қарсы күресі мен жұмысқа қабілеттілігін арттырудағы оның мәні. Шынығудың құралдары мен оларды қолдану әдістемесі.

Тамақтану. Қамтамасыз ету факторы ретіндегі тамақтанудың мәні. Денсаулықты сақтау және оны нығайту. Ақуыздарды, көмірсуларды, майларды, минералды тұздар мен дәрумендерді тағайындау. Тағамның калориялығы мен сіңімділігі туралы ұғым. Жас ерекшелігіне, жаттығу жүктемесі мен сайыстардың көлемі мен қарқындылығына байланысты бағдарлаумен айналысатындардың болжамды тәуліктік тамақтану нормалары. Шылым шегудің және спирт

ішімдіктерін ішудің туристердің денсаулығы мен жұмыс істеу қабілетіне зиынды әсер етуі.

Дәрігердің бақылауы, өзін-өзі бақылау, спорттық массаж, бастапқы көмек, жарақаттанулардың алдын алу, жаттығулар мен сайыстардағы бақылау уақыты.

Дәрігердің бақылауы, өзін-өзі бақылау. Спортпен айналысқан кездегі дәрігердің бақылауы мен өзін-өзі бақылаудың мәні мен мазмұны. Объективті деректер: салмақ, динамометрия, спирометрия. Дене шынықтыру ұжымдарының секцияларында дәрігердің бақылауын жүзеге асыру тәртібі. Әрбір алты ай сайын бағдарланушы туристерді медициналық куәландыру.

Өзін-өзі бақылаудың субъективті деректері, өзін-өзі сезіну, ұйқы, тәбет, жұмыс істеу қабілеті, көңіл-күй. Спорттық массаждың негіздері: массаждың негізгі тәсілдері: сипау, сылау, жұмсарту, соққылау, сілкілеу. Жаттығулар мен сайыстарға дейінгі және олардан кейінгі массаж. Массажға қарсы көрсетілімдер.

«Спорт формасы», қатты шаршау, шамадан тыс жаттығулар туралы ұғым. Шамадан тыс шаршаудың алдын алу шаралары. Жарақаттанулар туралы ұғым. Бағдарлану бойынша оқу-жаттығулар мен сайыстардағы жарақаттанулардың қысқаша сипаттамасы. Жарақаттанулардың себептері мен олардың профилактикасы.

Бастапқы дәрігерге дейінгі көмек көрсету. Зақым алулар мен олардың түрлері. Жарақаттар, буынның созылуы, сіңірлер мен буындардың зақымдануы. Қан кету мен олардың түрлері. Буынды шығарып алу. Сүйектің зақымдануы: созылу, сыну. Жоғары температураның әсер етуі: күйіп қалу, күн тию, ыстық өту. Төменгі температураның әсер етуі: қалтырау, үсік шалу. Талып қалу, шок кезінде бастапқы көмек көрсету.

Қан кетуді тоқтатудың, таңудың, бастапқы шина салудың тәсілдері. Жасанды тыныс алдырудың амалдары. Зардап шеккен адамды тасымалдау. Бағдарлану бойынша оқу-жаттығулар мен сайыстардағы бақылау уақыты. Бақылау уақытын қатаң сақтау – іс-шараны сәтті өткізудің кепілі. Бағдарланушы туристерде ұжым алдындағы жауапкершілік сезімін тәрбиелеу.

6. Техникалық даярлық

Палаткаларды орнату және шешу.

Рюкзакты жазу.

Алаулардың түрлері.

Тораптарды байланыстыру.

Аспалы және қатарлас өткел.

Траверс.

Тау баурайына көтерілу және одан төмен түсу, бөренеден, төмпешіктерден, сырықтардан өту.

7. Шаңғы тебу даярлығы

Шаңғылар және оларды жорықтарға дайындау.

Тегіс жерлерде шаңғымен қозғалу.

Қиылысқан жерлерде шаңғымен қозғалу.

Тежелулермен және айналымдармен түсу.

Сатылап және қиғаштап көтерілу.

Шаңғымен жүретін жол салу. Төтенше оқиғалар кезінде құлаудың тәсілдерін үйрену.

Шаңғы спорты. Шаңғымен ауыспалы және бір уақытта жүрудің тәсілдерін зерделеу. Орнында тұрып және қозғалыста айнарудың техникасын зерделеу. 3,5,10,15 және 25 км дейінгі арақашықтықта шаңғымен жүру. Таудан сырғанау. Айналымы әртүрлі баурайлардан төмен түсу және оған көтерілу. Төмен түсу кезіндегі айналулар және тежелу. Әдейі құлау.

8. Экологиялық даярлық

Іргелі экологиялық білімді, білік пен дағдыны қалыптастыру.

Облыстағы (қаладағы) экологиялық ахуал және табиғатты қорғау қызметіндегі **ТКФ** рөлі.

ТКФ процесіндегі экологиялық зерттеулердің әдістемесі және алынған қорытындыларды қоршаған ортаны қорғау жөніндегі насихаттау жұмыстарында пайдалану.

9. Қауіпсіздік техникасы

Жорықтағы және қауіпсіздік негіздері сабақтарындағы тәртіп.

Кедергілерді жеңу кезіндегі қауіпсіздік шаралары.

Көліктегі қауіпсіздік шаралары және өзін-өзі ұстау қағидалары.

Өзін-өзі сақтандыруды ұйымдастыру.

Елді мекендерде күн күркіреген уақытта туристердің өзін-өзі ұстау қағидалары.

Жергілікті халықпен өзара қарым-қатынас.

10. Суда жүзу даярлығы

Су жорығы кезіндегі қауіпсіздік техникасы.

Суда өзін-өзі ұстау қағидалары.

Қайықты дайындау және оны пайдалану.

Суға батпауды қамтамасыз ету.

Құтқару құралдары. Қайықты суға тиеу.

Қайықты жөндеу.

Қайықты басқару.

25, 50, 100, 500 м арақашықтықта жүзу. Таңдап алынған жүзу түрін жетілдіру.

11. Жалпы дене шынықтыру даярлығы

Туристің физикалық қасиетін дамыту және жетілдіру.

Секіру, созылу.

Қолдың, аяқтың, дененің, мойынның бұлшықеттеріне арналған жаттығулар.

Секіргіштермен, гантельдермен, гирлермен жаттығулар.

Спорт ойындары.

Қол және иық тұсының бұлшық еттеріне арналған жаттығулар: әртүрлі бастапқы жағдайда (негізгі тұру, тіземен, отыру) қолдарды қозғалту – бұғу, жазу, айналдыру, жан-жаққа қолды сермеу, алға сермеу; қолды қозғалтуды аяндап жүрумен және жүгірумен үйлестіру.

Аяққа арналған жаттығулар: аяқтың ұшымен көтерілу, тізені, жамбас-сан буындарын бұғу; аяқты жан-жаққа сермеу; қолды жан-жаққа сермеу, серіппе сияқты аяқты бұғу; аяқтың әртүрлі қалпынан секіріп тұру; бір аяқпен және екі аяқпен алға, артқа секіру.

Мойын мен денеге арналған жаттығулар: алға қарай иілу, басты айналдыру және жан-жаққа бұғу; денені алға, артқа, жан-жаққа қозғалту, денені айналдыра қозғалту, денені бұғу; арқамен жатып тік және бүгілген аяқты көтеру, арқамен жатқан қалыптан жартылай отырған қалыпқа түсу; арқамен жату және бетті төмен қаратып жату қалпындағы аралас тірек жаттығулары.

Гимнастика. «Жаттығу» және «бой жазу» түріндегі заттарсыз жасалатын жаттығулар. Таңғы гигиеналық гимнастика жаттығулары. Акробатикалық жаттығулар: бір қалыпта тұру, дөңгелеу, айналу,

«дөңгелек» жасау және т.б. Гимнастикалық қабырғадағы жаттығулар: қолды кезек-кезек және бір мезгілде қолмен ұстау және аяқпен басу арқылы өрмелеу, жартылай отыру, секіру, оң бүйірмен, сол бүйірмен тұрып және қабырғаға бетімен қарап тұрып аяқты сермеу, “бұрышты” ұстау. Орындықтан, орындыққа, орындық арқылы секіру. Орындықта жүру және жүгіру.

Заттармен жаттығу жасау: секіргіштермен, таяқтармен, соғатын доптармен, обручтармен, гантельдермен, штангілермен. Секіргіш арқылы бір аяқпен және екі аяқпен секіру. Таяқ әртүрлі қалыпта жатқан кезде иілу және айналу, таяқ арқылы секіру, иыққа және арқаға таяқ қойып жүгіру. Теннис добын отырып, тұрып, жатып, екі қолмен және бір қолмен лақтыру және ұстап алу, жүгіріп және жүріп бара жатып допты лақтыру, нысанаға дәне алысқа лақтыру.

Салмағы 1-4 кг доппен әртүрлі жаттығулар жасау: жан-жаққа сермеп қозғалу, жоғарыға лақтыру және айнала отырып және жартылай отырып, допты ұстап алу; әртүрлі қалыптан (отырып, тұрып, тізерлеп тұрып, арқамен жату, кеудемен жату) топ ішінде және жұптасып допты лақтыру; әртүрлі бағыттарда және әртүрлі тәсілдермен (екі қолмен кеудеден итеріп лақтыру, бір қолмен иықтан лақтыру, екі қолмен бастан асырып лақтыру, бастан, екі аяқтың ортасынан, бүйірінен лақтыру); допты лақтыру және бір және екі аяқпен (секіре отырып) оны тебу. Допты беру және лақтырумен эстафеталар. Гантель және штангілермен әртүрлі жаттығулар жасау. Штангіні көтеріп, жартылай отыру, оны жұлқып көтеру және итеру (штангінің салмағы туристің салмағынан 50-70 %).

Спорттық және қозғалыс ойындары. Баскетбол, футбол, қол добы 7:7, волейбол. Назар қоюға, ойшылдыққа, үйлесімге арналған қозғалыс ойындары. Кедергілерді еңсеру эстафеталары. Туристік кедергілер жолағын еңсеру.

12. Слет, сайыс бұқаралық іс-шараларына қатысу –
Спорттық іс-шаралардың күнтізбелік жоспары бойынша.

13. Жорық алды жаттығулары

Сынақ жорығына дайындық.

Туристік дағдыларды бекітуге арналған демалыс күнінің жорығы.
Туристік керек-жарақтарды дайындау.

14. Жорық туралы есеп

- жорықтың қорытындысын шығару;
- материалды өңдеу;
- соңында есеп жасалады.

Балаларды қосымша білім беру жүйесіне біріктіру өз қызығушылықтары бойынша оқуды еркін тандауға, педагогтер мен тәрбиеленушілер арасындағы қарым-қатынастың белгілі бір стилін қалыптастыруға, қоршаған ортадағы өмір мен адамдарға деген қамқоршылық қатынасты қалыптастыра отырып, жеке тұлғаны дамытуда индивидуалдық үрдістерді нивелирлеуге мүмкіндік береді.

Туризмнің ерекшелігі нақты айтқанда — белгілі бір «өмірдің бөлігінде» педагогпен және тәрбиеленушілермен бірге өмір сүру, мұнда жасөспірімдердің кәсіби ғана емес, ең алдымен жеке тұлғалық сапасы да маңызды рөл атқарады — өз-өзін бағалауға, яғни әлеуметтенуге ықпал етеді.

Туристік жорықтар ұйымдастыру нысаны, мақсаттары мен міндеттері бойынша спорттық, оқу-жаттығу және туристік экспедиция болып бөлінеді.

Жорық – бұл балаларды әлеуметтік қатынастар жүйесіне өз еркімен енгізудің және олардың осы қатынастардан тәжірибе жинақтауларының, адами қарым-қатынастардың қағидалары мен нормаларын ұйымдасып игерудің тамаша құралы. Туризммен айналысу және жорықтарға қатысу жасөспірімдердің өз-өздерімен, табиғатпен және қоғаммен келісімде және бейбітшілікте өмір сүруіне ықпал ететін өмірдің әмбебап құндылықтарын және мінез-құлық үлгілерін игерулеріне септігін тигізеді.

Спорттық жорықтардың мақсаты қиындықтардың белгілі бір санатының бағдарынан өту, белгіленген спорттық нормативтерді орындау болып табылады.

Туристік экспедиция жаңа аудандарды туристік игеру, керек-жарақтардың жаңа түрлерін сынақтан өткізу, жаңа техникалық тәсілдерді әзірлеу мақсатында ұйымдастырылады. Экспедицияларда мемлекеттік немесе қоғамдық ұйымның (мекеменің) тапсырмалары бойынша өлкетану, медициналық-биологиялық, физиологиялық, геологиялық және өзге де зерттеулер жүргізілуі мүмкін.

Туристік экспедиция жұмыс (тапсырма) көлеміне байланысты бір немесе бірнеше дербес немесе уақыт бойынша бір күндік немесе көп

күндік объектіге (полигонға, қазбаларға, карьераға, бағдар учаскелеріне, елді мекенге және т.б.) барудан тұруы мүмкін. Экспедицияның базалық лагерін ұйымдастыру кезінде жергілікті билікпен және жер учаскелерінің (орман шаруашылығы, ауыл шаруашылығы кәсіпорны, жеке тұлға) иелерімен (пайдаланушылармен) осы лагерьдің орналасу орнын, ал ауыз су көздерін пайдалануды жергілікті санитариялық-эпидемиологиялық қадағалау органдарымен келісу қажет.

Сабақтан тыс уақытта балалардың танымдық демалысын ұйымдастырудың аса маңызды қағидаттарының бірі, әсіресе туристік-өлкетану қызмет барысында сәтті жүзеге асырылатын қағидаттардың бірі тәрбие беру процесінің тұтастығы мен педагогикалық әсер етудің бірыңғайлығы қағидаты болып табылады. Бұл қызмет жас туристің жеке тұлғасының зияткерлік, эмоциялық және ерік-жігері аясына бір сәтте ықпал етуге, білім беру, тәрбиелеу және сауықтыру процестерінің органикалық қосылуын жүзеге асыруға қабілетті.

Қазіргі уақытта тарихи-өлкетану бағытында балаларға қосымша білім беру саласында **“Біздің Отанымыздың астанасы – Астананы зерделейік”** атты өлкетану жобасы іске асырылуда.

Отанымыздың Астанасының қалыптасу және даму тарихын зерделеу арқылы Қазақстан Республикасының болашақ азаматының жеке тұлғасын тәрбиелеу және қалыптастыру мақсатында.

Жобаның міндеттері: елорда бойынша экскурсиялық тур ұйымдастыру арқылы ұлттық құндылықтар негізінде мектеп оқушысы

тұлғасын дамыту және қалыптастыру, сондай-ақ жастардың бойында азаматтылық, Отан мен Елордаға деген патриотизм мен сүйіспеншілік сезімдерін тәрбиелеу.

Бірінші Президент Мұражайына, ҚР Ұлттық мұражайына, «Астана-Бәйтерек» монументіне, Тәуелсіздік Сарайына, Бейбітшілік және Келісім Сарайына (Пирамидаға), Қазақстан Республикасының Президенттік мәдени орталығы жанындағы Мұражайға, жаңа Оқушылар сарайына, Сәкен Сейфуллин мұражайына бару, «Арман 3 D» кинотеатрына,

«Азия парк» СОСО, «Хан-Шатыр» СОСО кинофильм көру және басқалары көзделген бағдарлама әзірленді.

Экскурсия аяқталған соң оқушылар эссе түрінде елорда туралы өз пікірлерін білдіреді. Өлкетану жобасына қатысушылардың барлығына сертификаттар табыс етіледі.

(Өлкетану жобасын жүргізу қағидаларын ресімдеу үлгісі, 1-қосымша).

ҚР Білім және ғылым министрлігінің Республикалық қосымша білім беру оқу-әдістемелік орталықтары туристік-өлкетану бағыты бойынша республикалық іс-шараларды жыл сайын өткізеді, осындай іс-шаралардың бірі – «**Менің**

Отаным - Қазақстан» атты Республикалық туристік-өлкетану экспедициясы топтарының слеті (Слет өткізу қағидаларын ресімдеу үлгісі, 2-қосымша).

Слет конкурстарына қатысу арқылы білім алушылар өз өлкесінің тарихы, мәдениеті, табиғаты туралы кітаптар мен педагогтардың әңгімелерінен ғана біліп қоймай, сонымен қатар белсенді тәсілдермен: жорықтарға, саяхаттарға, ғылыми экспедицияларға, экскурсияларға және т.с.с. қатысу арқылы зерделеу процесінде таныса алады. Слет өз Отанымен жан-жақты танысуға, өңірдің мәдени дәстүрлері мен салттарын жаңғыртуға, тарихи-мәдени және табиғи мұраны сақтап қалуға ықпал етеді.

Жастарды Ұлы Отан соғысы жылдарында халықтың еңбек ету және әскери ерліктері өнегесімен тәрбиелеудің маңызы ерекше.

Балаларды туған өлкенің тарихи, мәдени және рухани мұрасына баулу, сондай-ақ мектеп оқушыларының бойында патриотизм мен азаматтылық сезімдерін тәрбиелеу мақсатында «**Салют, Победа!**» атты оқушылардың оқу-зерттеу жұмыстарының халықаралық өлкетану конкурсы өткізіледі (Өлкетану конкурсын өткізу қағидаларын ресімдеу үлгісі, 3-қосымша).

Бала және жасөспірім шағында оқушылар үшін алуан түрлі саяхаттар өткізу, өз елінің түкпір-түкпірімен, олардың тарихи, мәдени,

табиғи көрікті жерлерімен танысу неғұрлым шынайы немесе классиктер айтатындай табиғи түрдегі қызмет болып табылады.

Туристік лагерьде алуан түрлі туристік және техникалық құралдарды пайдалану: құзға өрмелеу, табиғи кедергілерді еңсеру, алуан түрлі аспаптармен және механизмдермен жұмыс істеу туристік жорықта тартымды қатысу факторын қалыптастырады.

Жорықтағы бүкіл оқу-тәрбие жұмысы толықтай өзін-өзі басқару негізінде құрылып, дамыған әкімшілік және зерттеу құралдары арқылы ұйымдастырылады. Балалардың туристік жорықтары мен экспедициялары спорттық туризмдегі нағыз зерттеу экспедициясына ұқсайтын нысанда өткізіледі.

Мысалы, жорық кезінде жаңа табиғи ауданды зерделей отырып балалар ауа-райын бақылайды, геологиялық құрылысты сипаттайды, өсімдіктерден гербарий жинайды, гидрологиялық және фенологиялық байқаулар жүргізеді, флора мен фаунаны сипаттайды. Бұл өз кезегінде сабақта алған білімдерін бекітуге және нақтылауға ықпал етеді.

Балалардың таудағы жазғы демалысы оқу жылын қорытындылап қана қоймай, оқушылардың жыл ішінде алған білімдерін практикада толығымен пайдалануына мүмкіндік туғызады.

Басқа демалу түрлерімен салыстырғанда, жай демалу мен сауық құру ғана емес, сондай-ақ алда болатын жұмыс, жаңа, мүлдем таныс емес нәрселермен танысу туристік-өлкетану қызметін балалар үшін неғұрлым тартымды әрі қызықты етеді.

Мәселен, Астана қаласының «Жас туристер станциясы» ММ тәрбиеленушілері күрделілігі жағынан I санатқа жататын Жоңғар Алатауына туристік жаяу жорыққа шықты.

2014 жылғы 1 - 7 тамыз аралығында «Жас туристер станциясы» ММ, Астана қаласының бір топ туристері шыққан күрделілігі I санатты Жоңғар Алатауына туристік жаяу жорық туралы ЕСЕП.

Маршруттық кітапшаның № 20-14

Топтың жетекшісі: Васильченко А.В. (8 707 566 30 83, Астана қ., Республика даңғылы, 26/1, 406-пәтер)

Маршруттық-біліктілік комиссия есепті қарап, жорық барлық қатысушылар мен топ жетекшісіне I санаттағы күрделі жорық деп есептелінуі керектігін тұжырымдады.

Жорықты ұйымдастыру басталғанға дейін оқушылар 2013 жылғы қыркүйектен бастап бір жыл бойы Астана қаласының «Жас туристер станциясы» ММ жанындағы үйірмелерге барды.

Осы кезең аралығында олар теориялық және практикалық даярлықтан өтті, кейбіреулері «Жас турист» және «Қазақстан саяхатшысы» төсбелгілеріне норматив тапсырды. Жас туристер «Батыр» туристік шатырлы лагері жағдайында Ерейментау ауданы бойынша күрделілігі әртүрлі дәрежедегі жаяу жорықтарға шықты. Оқу-жаттықтыру жиындарына шығып, сондай-ақ жаяу, су, шаңғы және тау туризмі бойынша өткізілген слеттер мен жарыстарға қатысты.

Кросстар, денешынықтыру жаттығулары тұрақты түрде жүргізіліп, сақтану, өздігінен сақтана білу тәсілдері пысықталды.

Жорықтарда,

сондай-ақ әртүрлі жарыстарда қатысушылар арасындағы топтағы өзара қарым-қатынастарға, олардың психологиялық үйлесімділігіне, бір-біріне үйірлігіне көңіл бөлінді. Наурыз айынан бастап топ саяхат жасалатын ауданмен таныса бастады, шілдеде әрбір қатысушыға өз міндетіне қатысты тапсырма берілді. Барлық қатысушылар керек-жарақтар, дәрілік қобдиша, жөндеуге арналған жиынтық, азық-түлік дайындап, жорыққа шығатын аудан туралы әдебиетпен, өсімдіктермен, жануарлар әлемімен танысты.

Маршруттың толық сипаттамасы

1.08.2014 – Черкаскаңғарынан 2233,8 шыңы маршруты бойынша жорыққа шығу. Осы шың ауданында түнедік.

2.08.2014 – 2233,8 шыңынан Ақтөбе тауы бағыты бойынша шығу. Түнеу.

3.08.2014 – одан әрі Аршалы шатқалынан 2514 және 2405 шыңдарының жанымен Жанбас аяқжолына шығып, ол жерден Көксу өзеніне қарай төмен түстік. Түнеу.

4.08.2014 – Көксу өзенінен оң жақ жағалаумен көпірге дейін жоғары қарай жылжыдық. Көпір арқылы Ерменсай өзеніне шығып, тайыз жерге дейін өзеннің сол жағымен, тайыздан өткен соң оң жақ боймен жүрдік. Орманды жерде түнедік.

5.08.2014 – түнеген жерден кері бағытқа бұрылып, көпірге дейін жеттік. Түнеу.

6.08.2014 – өзеннің оң жағымен төмен қарай Көксу арқылы көпірден шығу. Сахайсаз шатқалының маңына түнеу.

7.08.2014 – маршруттың қалған бөлігінде Сахайсаз шатқалынан Рудничный елді мекеніне дейін жүрдік.

Бүкіл маршрут бойы бұлақтар, таза тау суы ағып жатқан арықтар жиі кездесті. Отынға ағаш бұл ауданда көп болды, бірақ оттық керек болуы мүмкін.

Қозғалу әдістері

Астана қ. – Алматы қ. – поезд

Алматы қ. – Талдықорған қ. – поезд/бағдарлық микроавтобус

Талдықорған қ. – Черкасск аңғары («Жоңғария» спорттық-туристік лагері) – лагерь бастығымен алдын ала уағдаласу бойынша ГАЗ-66 машинасымен жету. Талдықорғаннан Текеліге жетіп, аңғарға дейін жаяу көтерілу жолы да бар, бірақ көтерілуге көп уақыт кетеді.

Черкасск аңғары – 2233,8 ш. – жаяу – 7 км

2233 ш. – Ақтөбе тауы – жаяу – 20 км

Ақтөбе тауы – Көксу өзені – жаяу – 20 км

Көксу өзені – Ерменсай өзені (екінші аяқөткел) – жаяу – 26 км

Ерменсай өзені – Көксу өзені арқылы өтетін көпір – жаяу – 15 км

Көксу өзені арқылы өтетін көпір – Сахайсаз шатқалы – жаяу – 21

км

Сахайсаз шатқалы – Рудничный елді мекені – жаяу – 21 км

Рудничный елді мекені – Талдықорған қ. – автобус/такси

Талдықорған қ. - Алматы қ. – поезд/бағдарлық микроавтобус

Алматы қ. - Астана қ. – поезд

Жорық туралы анықтамалық мәліметтер

1. Өткізген ұйым: Астана қ. «Жас туристер станциясы» ММ
2. Өткізілген орны: ҚР, Жоңғар Алатауы
3. Туризмнің түрі: тау туризмі
4. Жорықтың күрделілік дәрежесі: Ісанат

5. Жорықтың ұзындығы: 130 км
6. Өткізілу мерзімі: 2014 жылдың 1-7 тамызы
7. Маршруттық кітапшаның нөмірі: №20-14
8. Маршруттың толық жүру жолы: Черкасск аңғары -2233,8 ш. -Ақтөбе тауы–Аршалышатқалы –Жанбас аяқжолы -Көксу өзені- Ерменсай өзені-Көксу өзені– Рудничный е.м.

9. Маршруттан авариялық шығулар және оның басқа да қосымша жолдары:бүкіл маршрут бойынша киіз үйлер кездеседі, киіз үй тұрғындарының көліктері бар. Көксу өзені арқылы өтетін көпір аумағында орманшының үйі, сондай-ақдемалыс үйлері бар. Көксу өзенінің бойымен өтетін жолмен жүруге болады, машиналар жиі кездеседі.

10. Маршрутты өзгертулер және олардың себептері:жорық Сатылы өткеліне шығумен жоспарланған болатын, бірақ топқа қатысушылардың біреуінің денсаулығы нашарлауына байланысты 5 тамызда түнеген жерден кері қайту туралы шешім қабылданды.

11. Топтың тізімі:

№	Т.А.Ә.	Туған күні	Ауданды көрсете отырып туристік тәжірибесі	Топтағы міндеті	Үйінің мекенжайы, байланыс телефоны
1	Васильченков Александр Вячеславович	7.07.1972	Рудный Алтай су бойынша жорықтарының жетекшісі	Жетекші	Республика д., 26/1, 406-п.
2	Швайдюк Марина Анатольевна	5.01.1986	Ерейментау ауданы бойынша дала жорықтарының жетекшісі	Жетекшінің орынбасары	Мичурин кенті, Бақанас көшесі,23
3	Копейко Виталий Максимович	19.09.2003	ЖТС, Астана	Жөндеу шебері	Магнитогорская көшесі,10/1-үй
4	Данелюк Владимир Петрович	18.05.2000	ЖТС, Астана	Жылнамашы	Есенберлин көшесі, 13/1, 19-п.
5	Тлеубергенов Мирослав Николаевич	29.05.1999	Ерейментау ауданы бойынша жорықтарға қатысушы	Фотограф	Можайский көшесі, 45, 15-п.
6	Кирпичев Иван Николаевич	3.11.2000	Ерейментау ауданы бойынша жорықтарға	Медик	Суворов көшесі, 14, 7-п.

			қатысушы		
7	Белый Даниил Юрьевич	8.02.2002	ЖТС, Астана	Жөндеу шебері	Беляков қиылысы, 3/1-үй
8	Сенотрусов Вадим Сергеевич	6.05.2000	ЖТС, Астана	Шаруашылық меңгерушісі	Дулатов көшесі, 158-үй, 3-п.

Жорық ауданының жалпы географиялық және туристік сипаттамасы

Жоңғар Алатауы—бұл Қазақстанның шығыс бөлігіндегі таулы жүйе, Жоңғар таулы жүйесінің солтүстік және солтүстік-батыс жалғасы. Ол солтүстікте Алакөл қазандығы мен оңтүстікте Іле өзенінің арнасы арасындағы ендік бағытта орналасқан. Оның ұзындығы 450 км, ені - 100-200 км. Жоңғар Алатауы батыста Көксу өзенін, шығыста— Боротал өзенін кесіп өтеді. Бұл екі бөлік екі үлкен тау жотасын құрайды: Солтүстік және Оңтүстік Жоңғар Алатауы. Жоңғар Алатауы таулы жүйесінің негізгі бөлігі Қытайда орналасқан, ол Үрқашар және Жайыр сияқты биік тау жобаларынан тұрады (2500 м). Қазақстан шекарасына жақын жатқан аумақтарда Үрқашар Барлықтау (3300 м) тауымен жанаса отырып жалғасады. Жайыр және Майлы деп аталатын аласа тауларға ауысады. Бұл тау жобаларының арасында тектоникалық қозғалыстың нәтижесінде қалыптасқан кең алқапты ойпат орналасқан. Кейбір жерлерінде ол батпақты болып келеді, құрақ көп өскен, басқа жерлерінде құрғақ далаға айналады. Тау алқаптарында шағын тас үйінділер көп. Жергілікті халық оны құрым(тас үйінді) деп атайды. Ойпат Эби-Нұр көлінің қазандығын Алакөл қазандығымен біріктіреді. Бұл табиғи өту жолы Жоңғар қақпасы деп аталады. Ерте дәуірден

бастап бұл қақпа Шығыс Еуропаны Азиямен, Қазақстанмен байланыстыратын керуен жолы болған. Сол жолмен Жібек жолы, моңғол жаулап алушыларымен Шыңғысхан әскерлері өткен. Жоңғар Алатауының қазақстандық бөлігі осы қақпаның батыс жағынан басталады. Бұл жерден Қытай мен Қазақстанның арасындағы мемлекеттік шекара өтеді. Бұл жерлерде Жоңғар Алатауы құрылымы ассимметриялы алып тау жотасына айналады. Ол екі қатарлас басты жотадан тұрады. Оларды Көксу өзені бөліп жатыр. Солтүстік тау жобасының ең биік нүктесі - Бесбақан (4622 м), ал оңтүстік жота нүктесі Мұзтау (4370м). Тянь-Шаньмен Алтай арасында орналасқан бұл бірегей табиғат бұрышына екі таулы жүйенің ерекшеліктері тән. Бұл жерден басқа ешбір жерден кездеспейтін жануарлар мен өсімдіктердің түрлерін кездестіруге болады.

Маршруттың техникалық сипаттамасы Қозғалыс кестесі

Күн Жолдар	Күні, айы	Бір күндегі маршрут учаскесі	Ұзын дығы	Таза жүру уақыты	Жолдың сипаттама сы	Метео жағдайлар
1	1.08.	Черкасск аңғары – 2233 ш.	7 км	5 сағат	Жол, биікке көтерілу құлдилығы 45 дейін	күн ашық
2	2.08.	2233 ш.– Ақтөбе қ.	20 км	6 сағат	Шөпті бөктерлер, жол	күн ашық
3	3.08.	Ақтөбе қ. – Көксу өз.	20 км	8 сағат	Биіктіктер кей жерлерде аласаратын жол, кейбір жерлерде тік жарқабақта ры бар аяқжол, шөп өскен жолмен төмен түсу	күн ашық
4	4.08.	Көксу өзені – Ерменсай	26 км	7 сағат	Жол, екінші	күн ашық

		өзені (екінші аяқөткел)			аяқөткел	
5	5.08.	Ерменсай өзені – Көксу өзені арқылы өтетін көпір	15 км	5 сағат	Жол, екі аяқөткел	күн ашық
6	6.08.	Көксу өзені арқылы өтетін көпір –Сахайсаз шатқалы	21 км	8 сағат	Жол	күн ашық
7	7.08.	Сахайсаз шатқалы - Рудничный елді мекені	21 км	8 сағат	Жол	күн ашық

* Таулы жерді ескере отырып, километраж 1,2 коэффициентіне көбейтіледі

Туристік-өлкетану қызметінің клубтық қызметі және оқушылардың коммуникативтік қасиеттерін қалыптастыру мен дамытудағы оның мүмкіндіктері

Қазіргі заманғы педагогика клубты оқушыларды біріктіру нысандарының бірі ретінде қарастырады.

Клуб – оқушыларды жан-жақты дамыту мақсатында және мектеп оқушыларын клубтың жұмысына жаппай тарту үшін бірлескен сабақтар өткізу және бос уақыттарын бірге өткізу үшін құрылған қызығушылықтары бір оқушылар бірлестігі. Клубтың басқа балалар бірлестіктерінің түрлерінен айырмашылықтарын мынадай қағидааттармен көрсетуге болады:

- клуб мүшелерінің жас мөлшері әртүрлі;
- клуб қызметін регламенттейтін Жарғының болуы;
- сайланбалы алқалы орган – Клуб кеңесі басшылық етеді;
- бірнеше секциялардың, топтардың болуы;
- клубтың басқалардан ерекшеленетін айрықша атрибуттары: рәмізі, дәстүрлері, нысаны және басқалары.

Жасөспірімнің клубта ұжымдық ортаға өтуі үшін **төрт сатыдан** өтуі болжанады.

Біріншісі және сыртқы әрі міндетті емес саты (аниматордың «тарту және ұстап қалу» міндетімен байланысты) – оның құрбыларымен тілдесе білуіне, қызықтыратын сабағы немесе бос уақытта

ойнайтын ойынына негізделіп айқындалады. Бала клубқа жай кіре салуы мүмкін. Егер клубтың атмосферасы оны қызықтырмаса, егер аниматор жұмыс істемесе, ешнәрсе қызықтырмай ол кете береді. Кездесулер клубы сияқты бұл да клубтылықты білдіреді.

Екінші саты неғұрлым маңызды: бала клубқа «өз» құрбыларына, топқа – жобалық идея мен оған қол жеткізу бағдарламалары үшін келеді. Мұнда барлығы ұжымдық істерді ұйымдастырушының кәсіби

шеберлігі мен ұжымдық шығармашылық істерге, қызығушылыққа және қызықтыратын жағдайлардың болуына байланысты. Бұл қызығушылығына қарай біріктіретін клуб.

Үшінші клуб—топтың қызығушылықтарынан басқа нәрселер қызықтыратын және адами қатынастар үшін нәтижелерге бағдарланатын бір біріне қамқорлық жасайтын адамдар клубы. Бұл қоғамдастық клубы.

Төртінші клуб—бұл көп бейінді мекеме, мұндағы жұмыс мектеп бағдарламасындағыдай құрылады, ал контингенті – прагматикалық бағдарланған балалар, жасөспірімдер, жастар. Ұжымдылық мұнда шектеліп бөлінеді (оқу класындағыдай) немесе жалпы нәтиже перспективасымен – жаттықтырушымен, педагогпен, командамен, жеңіске жету перспективасымен ынтымақты түрде бірігеді.

Туристік-өлкетану қызметінің негізінде ұйымдастырылған және салыстырмалы түрде шектелген социумға бағдарланған клубтар – шығармашылық бірлестіктер әртүрлі болмыстарды қамтитын бірлестіктерді білдіреді, өйткені оларға жоғарыда аталған функциялардың барлығы тән.

Жасөспірім шағында бала өміріндегі басты қызмет коммуникативтік қызмет болып табылады, бірінші кезекте ол өз құрбыларымен тілдесе отырып жасөспірім өмір туралы қажетті білім ала бастайды. Жасөспірім үшін өзі мүшесі болып табылатын ұжымның ол туралы пікірі аса маңызды. Белгілі бір топқа жату фактісінің өзі оның сенімділігін арттыра түседі. Жасөспірімнің топтағы жағдайы, ұжымда болу арқылы меңгеретін қасиеттері оның мінез-құлқына айтарлықтай ықпал етеді. Жасөспірімнің топтан бөлектенуі – қауіп тудыратын жағдай және аса алаңдатушылық факторы болып табылады.

Мыналар:

а) өзіне мәлім білім мен дағдыны, шешім нұсқаларын, тілдесу тәсілдерін нақты жағдайлардың ерекшелігіне сай ауыстыра отырып, жаңа жағдайға ауыстыра білу біліктері;

б) коммуникативтік жағдайда жасөспірімнің белгілі идеялар, білім, дағдылар, тәсілдер комбинациясынан шешімдер таба білуі;

в) нақты коммуникативтік жағдайды шешу үшін жаңа әдістер ойластыру және жаңа тәсілдер құрастыру біліктері жасөспірімдердің бойында коммуникативтік біліктерді қалыптастыру мен дамытудың ерекше бөлімі болып табылады.

"Мен" субъективті бейнесі көп жағдайда айналасындағылардың пікіріне байланысты қалыптасады. Өзін-өзі бағалау өзіндік сананың міндетті құрамдауышы болып табылады, жасөспірім белсенді түрде әртүрлі әлеуметтік рөлдерді өзінде "байқап көреді", әрбір жаңа жағдайға тән талаптарды, мүмкіндіктер мен құқықтарды айқындайды, бірақ проблемалы өмірлік жағдайларда олшешімдер қабылдауда өзіне жауапкершілік алмауға тырысып, ересек адамдар тарапынан көмек күтеді. Жасөспірімдер үлкендерден ақылды кеңестер күтуге құқылы, бұл ретте өзара сенім қажет. Олар өздерімен шынайы сеніп сөйлеспейтін үлкендерге сене алмайды. Олар көбіне адалдық пен шынайылықты бағалайды.

Дамыған балалар-жасөспірімдер ұжымы жеке тұлғаның коммуникативтік қасиеттерін қалыптастыру мен дамытудың қажетті шартын білдіреді. Оған мақсаттардың ортақтығы мен қоғамның пайдасына бағытталған пәндік-практикалық бірлескен қызмет уәждемелерінің барабарлығы, ортақ нәтижені ойлау, тілдесудің белгіленген ұйымдастырылуы мен сипаты, ұжымдық байланыстардың ауқымды жүйесі тән. Жасөспірімдердің оқу, қоғамдық, еңбек, көркем қызметін, спорттық және басқа да қызметін мақсатты бағдарлау процесінде олардың өзара қарым-қатынастарындағы неғұрлым дамыған нысандар қалыптастырылады. Бұл ретте жасөспірімдер қызметінің негізгі түрлеріне белгілі бір бағыт беру жасмөлшеріне қатысты топтардың ішінде жасөспірімдердің қатынастарын қалыптастырып қана қоймай, сонымен қатар осы қатынастарды бірыңғай негізде құруға мүмкіндік береді. Жасөспірімдердің өз бетінше туризмін барынша дамыту дамыған ұжымның белгісі болып табылады.

Бұл:

а) әртүрлі жастағы жасөспірімдер ортақ міндеттің жекелеген бөліктерін орындайтын, яғни жасына қарай бөлу жүзеге асырылатын;

б) бұл қызметтің маңызды мақсаттарының қоғамдық, сол сияқты жеке мағынасы болатын;

в) әрбір жасөспірімнің тең құқылы, бастамашылық-шығармашылық ұстанымы (істерді жоспарлаудан бастап оның нәтижелерін бағалауға дейін) қамтамасыз етілетін;

г) бірлескен қызметтің үздіксіздігі мен күрделілігі жеке қызмет бағытында ғана емес, сондай-ақ, ең бастысы, алдымен ұжым үшін, кейін аудан, қала, қоғам үшін әрекет ететін оның белсенді қатысушысының позициясынан жүзеге асырылатын;

д) қызметі басқа адамдардың, қоғамның игілігіне бағытталған ұйым болуға тиіс.

Әлеуметтік тұрғыдан қолдау табатын осы дамыған қызмет нысандарында жасөспірімнің басқа адамның қызығушылықтарын, ұстанымын ескере білу білігі және осыған байланысты өз мінез-құлқында бағдарлана білуі қалыптасады.

Астана қаласының «Эдельвейс» жас туристер станциясы базасындағы альпинизм клубының жасөспірімдер ұжымы жан-жақты жүйені білдіреді, осы жүйедегі балалар мен жасөспірімдер сипаты мен ұзақтығы жағынан әртүрлі бірлестіктердің мүшелері бола алады. Тұрақты және уақытша бірлестіктердің өзгеріп отыратын құрылымында жасөспірімдер арасында қалыптасатын өзара қатынастар сипаты маңызды рөл атқарады, ол алуан түрлі байланыстардың, қатынастардың ауқымды желісін құрумен, жолдастарына басшылық жасау мен жолдасына бағыну біліктерін қалыптастыра отырып клубқа қатысушылардың барлығын басшылар мен орындаушылардың жағдайынан өткізуді білдіреді. Қысқаша жұмыстарды орындау тапсырылатын жасөспірімдердің шағын топтарындағы қызметті ұйымдастыруға мүмкіндік беретін уақытша бірлестіктерді мақсатты түрде құру ұжымаралық байланыстарды нығайтуда ерекше орын алады.

Қорытынды

Жалпы білім беретін мекемеде жалпы және қосымша білім беруді интеграциялау құралы туристік-өлкетану қызметі болып табылады, ол оқыту, танымдық, дамытушы, тәрбиелеу және сауықтыру әлеуетіне ие; жалпы білім берудің практикаға бағдарланған функцияларын іске асырады, қоршаған ортаны географиялық тану әдістерін пайдаланды, екі білім беру саласының білім беру қызметінің мазмұны, технологиялары, әдістері мен нысандары арасындағы өзара байланысты қалыптастырады; басшылардың, мұғалімдердің, қосымша білім беру педагогтарының, білім алушылардың, олардың ата-аналарының және мектеп оқушыларының география пәнінен құзыреттіліктерін қалыптастыруға бағытталған әлеуметтік ортаның өзара іс-қимылын дамытады.

Азаматтық тұлғаны тәрбиелеудегі, баланы табиғат пен қоғамды, мәдени-тарихи мұраны танып-білуге баулудағы тиімді құрал ретінде туристік-өлкетану қызметінің маңызды екендігі расталып отыр. Олбарлық негізгі педагогикалық процестерді біріктіреді, бұл қызметте тұлғаны әлеуметтендіру едәуір жылдам жүзеге асады. Туристік-өлкетану қызметі педагогикалық ықпал етудің бес құрамдас бөлігін – білім алушылардың тәрбиесін, оқуын, сауықтырылуын, кәсіптік бағдарын, әлеуметтік бейімделуін бір уақытта жүзеге асыруға мүмкіндік береді.

Қосымша білім беруді туристік-өлкетану бейінінде ұйымдастыру оқушылардың өз ерекшеліктеріне қарай уәждеделген қызметке мүмкіндік беретін нақты шығармашылық даму мүмкіндіктерін шешеді. Ол бос уақытты белсенді түрде және шығармашылық тұрғыдан пайдалануға ықпал етеді; ортақ қызығушылықтардың, рухани құндылықтардың негізінде тіл табысу ортасын қалыптастыруға мүмкіндік туғызады, оқушыларға өздерінің жеке танымдық, эстетикалық, шығармашылық сұраныстары мен зерттеу қажеттіліктерін қанағаттандыруға мүмкіндік береді; мектептегі бейіндік оқудың біржақтылығын жояды; таңдау еркіндігін береді, бұл тұлғаның үйлесімді және шығармашылық тұрғыдан дамуына ықпал етеді. Әркімнің бірегейлігі мен қайталанбайтындығын мойындау, оқушының жақсы қасиеттерін құрметтеу, оған сену, оның жеке мақсаттарын, сұраныстары мен қызығушылықтарын есепке алу; оқушының табыстары мен жетістіктерін, проблемаларын жан-жақты талдау негізінде

шығармашылық тұрғыдан жан-жақты талдау негізінде барынша шығармашылық даму үшін жағдай жасау оқушы тұлғасына қатысты көзқарастың мәні болып табылады. Туристік-өлкетану қызметінің ерекшелігі салдарынан ұжымның мүддесі маңызды болатын тұлға тәрбиелеу бір мезгілде жүзеге асырылады.

Қорытындылай келе, сыныптық-сабақ жүйесін қатаң сақтау оқу-тәрбие процесін айтарлықтай тарылтады деген түсінікке келу қажет екендігін атап өткіміз келеді. Оқушылардың қоршаған ортаға, үй-жайдан тыс жерлерге шығуын талап ететін пәндер бар. Бұл бағытта мектептен тыс жұмыстың көптеген түрлері маңызды рөл атқарады. Олардың ішінде көптеген оқу-тәрбие және сауықтыру проблемаларын ерекше түрде кешенді шешу туристік-өлкетану қызметіне тиесілі. Бұған дейін атап өтілгендей, бүгінде туризм организмді сауықтыруда белсенді танымдық демалыс ретінде танылып отыр.

Еңбек пен оқудың сипатын өзгерте отырып ғылымға қол жеткізу адамның өзіне тікелей әсер етеді: олардың ойлау, эмоциялық-психикалық функциялары бірінші орында, қозғалу, физикалық функциялары екінші орында тұрады. Эмоциялық шиеленіс деңгейі артқан кезде қозғалу белсенділігі төмендейді. Қозғалыс белсенділігінің жетіспеуінен туындайтын гиподинамиядан адам жылдам шаршайды, оны басу физикалық күш жұмсаудан болатын шаршауға қарағанда әлдеқайда күрделі. Физикалық және рухани күшті қалпына келтірудің ең жақсы әрі неғұрлым тиімді тәсілі белсенді демалу болып табылады, ол адамның негізгі қажеттіліктерінің бірі ретінде қарастырылуы тиіс. Туризм белсенді демалудың неғұрлым қолжетімді және пайдалы түрі болып табылады. Туризм мен денсаулықбір -бірінен ажырмайды. Туристік саяхаттар организмді шынықтыруға ғана ықпал етіп қоймай, шаршағанды басады, нерв жүйесін нығайтады, саяхаттар физикалық жүктемелері көп белсенді демалыс ретіндегі адамның бірден бір қажеттілігіне айналып барады. Тағы да мынаны атап өткіміз келеді: туризм – әртүрлі аурулардың, әсіресе жүрек-тамыр, нерв жүйесі, тыныс алу, ас қорыту органдары ауруларының алдын алатын мықты құрал. Қазіргі уақытта оқушыларды неғұрлым күрделі саяхаттарға даярлау, техниканы пысықтау, керек-жарақтарды тексеру үшін демалыс күнгі жорықтарды кеңінен пайдалану керек. Осылайша, жорықтардың сауықтыру және спорттық әсерімен қатар, тәрбиелік және білімдік әсері де зор.

Қолданылған әдебиеттер тізімі

1. Концептуальные подходы к развитию детско-юношеского туризма в Республике Казахстан на 2015 -2018 годы. Концептуальные подходы. – Астана: Республиканский учебно-методический центр дополнительного образования, 2014 г.

2. Об особенностях преподавания основ наук в общеобразовательных организациях (в том числе, реализующих инклюзивное образование) Республики Казахстан в 2014-2015 учебном году. Инструктивно-методическое письмо. – Астана: Национальная академия образования им. И. Алтынсарина, 2014. – 181 с.

3. А. А. Остапец. Педагогика и психология туристско-краеведческой деятельности учащихся: Методические рекомендации. — М., РМАТ, 2001. — 87 с.

4. Научная библиотека диссертаций и авторефератов disserCat <http://www.dissercat.com/content/teoriya-i-praktika-turistsko-kraevedcheskoi-deyatelnosti-uchashchikhsya-v-sisteme-dopolnitel#ixzz3Q0VdFgw9>

5. Сафонова Н.А. Туристско-краеведческая деятельность как средство социализации современного подростка // Дополнительное образование детей фактор развития творческой личности: Мат. Всерос. науч - практ. конф. - С - Петербург, 1998. - С. 61-66.

6. Научная библиотека диссертаций и авторефератов disserCat <http://www.dissercat.com/content/organizatsiya-obrazovatelnoi-turistsko-kraevedcheskoi-deyatelnosti-uchrezhdenii-dopolnitelno#ixzz3Q1OruZqM>

7. Строев К. Ф. О краеведческом принципе в преподавании географии. «География в школе», 1963, № 3.

8. Махов С.И. Совершенствование туристско-краеведческой подготовки в школе и вузе //Материалы межрегиональной научно-практической конференции «География населения и расселения: история и современность». - Нижний Новгород, 1999. С. 157-160.

9. <http://www.kazedu.kz/referat/141297>

10. Сборник «Состояние, проблемы и перспективы детско-юношеского и социального туризма: материалы международной научно-практической конференции «Роль и задачи массового туристско-краеведческого движения в воспитании и оздоровлении населения», 1 декабря 2013 г. /сост. И.А. Дрогов, Ю.С. Константинов, Д.В. Смирнов; М.; МосгорСЮТур, 2013.

«Отанымыздың елордасы – Астанамен танысамыз» атты өлкетану жобасын жүргізу ережесінің жобасы

1. Жалпы ережелер

1. «Отанымыздың елордасы – Астанамен танысамыз» атты өлкетану жобасын жүргізу қағидалары оның жүргізілу және қаржыландырылу тәртібін айқындайды.

2. ҚР БҒМ Республикалық қосымша білім беру оқу-әдістемелік орталығы Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2012 жылғы 25 маусымдағы № 832 қаулысымен бекітілген Оқушылардың функционалдық сауаттылығын дамыту жөніндегі 2012 - 2016 жылдарға арналған ұлттық іс-қимыл жоспарын орындау үшін «Отанымыздың елордасы – Астанамен танысамыз» атты өлкетану жобасын іске асырды, оның шеңберінде экскурсиялар ұйымдастырылады.

3. Біздің Отанымыздың қалыптасу және даму тарихын зерделеу арқылы Қазақстан Республикасының болашақ азаматының тұлғасын қалыптастыру және тәрбиелеу жобаның негізгі мақсаты болып табылады.

4. Ұйымдастырушы – Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрлігінің Республикалық қосымша білім беру оқу-әдістемелік орталығы.

2. Қатысушылар

5. Жобаға облыстардың, Астана және Алматы қалаларының жалпы білім беретін мектептері мен қосымша білім беру ұйымдарының оқушылары қатысады. Қатысушылардың жасы 10- 18 жас аралығында.

6. Әрбір облыстан, Астана және Алматы қалаларынан қатысатын топтың сандық құрамы шектелмейді.

7. Экскурсия өткізілетін жерге дейін жол жүру, экскурсия жүргізу кезінде және кері қайтатын жолда қатысушылардың өмірі мен қауіпсіздігіне топ жетекшісі толық жауапты болады.

3. Өткізу уақыты мен орны

8. **2012-2016 жылдар ішінде** экскурсиялар Астана қаласында ай сайын жүргізіледі.

4. Өткізу шарттары

9. Жобаға қатысуға алдын ала берілетін өтінімдер қағаз немесе электронды жеткізгіштермен мына мекенжайға жіберіледі: 010000, Астана қ., Жеңіс даңғылы, 16/1, Республикалық қосымша білім беру оқу-әдістемелік орталығы, факс: 8-7172-249305, байланыс тел. 8-7172-249308. e-mail: Kalievdin@mail.ru

10. Топ жетекшісі турға жіберуші тарап бұйрығының көшірмесін, Экскурсияға қатысушылардың денсаулық жағдайлары туралы медициналық анықтамаларды ұсынуға міндетті.

Қатысушылар мен басшылардың қолдары қойылған Қауіпсіздік техникасы бойынша нұсқамадан өткені туралы ақпаратты ұсынады.

11. Ұйымдастырушылар әрбір топ үшін экскурсия бағдарламасын жасап, астанаға келу күні мен уақытын турға жіберуші тараппен алдын ала келіседі.

12. Экскурсиялар бағдарламасына өзгерістер енгізу құқығын ұйымдастырушылар өздеріне қалдырады.

5. Нәтижелерді анықтау және марапаттау

13. Тур аяқталған соң мектеп оқушылары экскурсиялық тур уақытында өткізілген күндер туралы эссе жазулары керек. Оқушылар өз жұмыстарында асқақ армандары мен ойларын ашып көрсете алады. Барлық креативті идеялар құпталады.

14. Экскурсиялық турдың қорытындылары бойынша ең үздік эсселер «ЭкоӘлем» журналында және Ziyatker.kz сайтында жарияланатын болады.

15. Жобаға қатысушылардың барлығына да сертификаттар беріледі.

6. Қаржыландыру

16. Қаржыландыру «жалпы оқыту қорлары» мен ата-аналардың қаражаты есебінен жүзеге асырылады.

17. **3 күндік күндізгі турдың құнына:**

- трансфер (қарсы алу-шығарып салу);
- қонақ үйде тұру;
- үш мезгіл тамақтану (таңертең-түсте-кеште);
- қала бойынша толық көліктік қызмет көрсету (автобус);
- кіру билеттері мен экскурсиялық қызмет көрсету.

18. Қатысушылар мен басшылардың жол жүру ақысын төлеумен байланысты шығыстар, сондай-ақ жолда тамақтану жорыққа жіберуші тараптың есебінен бөлек төленеді.

**“Менің Отаным - Қазақстан” туристік-өлкетану
экспедициялық жасақтардың республикалық слетін өткізу
ЕРЕЖЕСІНІҢ жобасы**

1. Жалпы ереже

1. Қазақстан халқы ассамблеясы жылына арналған “Менің Отаным - Қазақстан” туристік-өлкетану экспедициялық жасақтардың республикалық слетін (бұдан әрі - Слет) өткізу ережелері оның мақсатын, міндеттерін, ұйымдастыру және қаржыландыру тәртібін анықтайды.

2. Слеттің мақсаты: мәдениетті тұлғаны тәрбиелеу, басқа ұлттардың салт-дәстүріне және әдет-ғұрпына дұрыс көзқарас қалыптастыру, ізгілік пен ашық жарқын тәрбие беру, білім беру ұйымдарының туристік-өлкетану қызметінде экспедициялық штабтарды және отрядтарды белсендіру, оқушылардың шығармашылық қабілетін дамыту.

Міндеттері:

1) ізгілікке және мейірімділікке тәрбиелеу, басқа ұлттың әдет-ғұрпы мен дәстүріне оң көзқарастық қызығушылығын қалыптастыру, жан-жақты жетілген мәдениетті жеке тұлғаны тәрбиелеу;

2) кіші Отанын зерделеу, туған өлкенің рухани және мәдени, тарихи мұрасына балаларды тарту;

3) оқушылардың іздеу-зерттеу қызметінің дағдыларын жетілдіру;

4) туристік-өлкетану экспедициялары арасынан ең үздік республикалық экспедициялық жасақтарды анықтау;

5) оқушылармен туристік-өлкетану жұмысының әдістері мен инновациялық үлгілерін іздестіру және сақтау;

6) Қазақстан халқының фольклорлық шығармашылығына араласу негізінде балалардың шығармашылығын қолдау және дамыту;

7) республикадағы оқушылардың туристік-өлкетану бірлестіктерінде жинақталған озық тәжірибелерді талдап, қорытындылау және тарату.

3. Слетті ұйымдастырушылар _____

2. Өткізу орны мен уақыты

4. Слет _____ жылғы _____ өткізіледі. Командалардың келу күні – _____, қайту күні _____

5. Слетке қатысушылардың тізімі мен өтінімі облыстардың, Астана және Алматы қалаларының білім басқармалары басшыларының қолдары қойылып, мына мекенжайға жіберіледі:

Өтінімде: қатысушылардың аты-жөні, сыныбы, білім беру ұйымы, команда жетекшісінің аты-жөні және лауазымы көрсетілуі тиіс.

3. Слетке қатысушылар

6. Слетке «Менің Отаным – Қазақстан» өңірлік туристік-өлкетану экспедициясының жеңімпаз командалары жіберіледі.

7. Облыстар, Астана мен Алматы қалалары командаларының сандық құрамы - сегіз адам: жеті оқушы (қыздар екеуден кем емес) жалпы орта және балаларға қосымша білім беру ұйымдарының педагогтері арасынан бір жетекші. Қатысушылар жасы: **14-15 жас**.

8. Команда жетекшілері Слетті өткізу орнына дейінгі жүру жолында, Слетті өткізу барысында және тұратын жеріне кері қайту кезіндегі қатысушылардың өмірі мен денсаулығының қауіпсіздігіне толығымен жауапты.

4. Өткізу тәртібі

9. Слет екі кезеңде өткізіледі:

бірінші кезең (іріктеу) – облыстық, қалалық (Астана мен Алматы қалалары). Бірінші кезең қорытындысы бойынша өңірлік слеттің жеңімпаз командалары анықталады;

екінші кезең (қорытынды) – республикалық.

10. Слеттің өңірлік (іріктеу) кезеңін өткізу мерзімін облыстардың, Астана және Алматы қалаларының Білім басқармалары басшыларының бұйрықтары негізінде анықталады.

11. Слетке келген команданың жетекшісі ұйымдастыру комитетіне келесі құжаттарды тапсыруы қажет:

1) Слетке қатысу туралы білім басқармасы басшысы бұйрығының көшірмесі;

2) қатысушылар туралы мәлімет (аты-жөні, туған жылы, сынып, оқу орны және білім беру ұйымының мекен-жайы, тұрғылықты мекен-жайы, телефоны, номинация, жұмысының аталуы, команда жетекшісінің аты-жөні, жұмыс орны, лауазымы, ұялы телефоны);

3) медициналық анықтама (әрбір қатысушыға);

4) жеке куәлік (паспорт) немесе туу туралы куәлік;

5) команда жетекшісінің іссапар куәлігі;

6) оқу орнының мөрімен куәландырылған анықтама фотосуретімен;

7) команданың сақтандыру полисі.

5. Өткізу шарты

12. Слет келесі номинациялар бойынша өткізіледі:

1) «**Жас өлкетанушы**» өлкетану жобасы;

2) «**Қазақ өлкесі туристік өлке**» тәжірибелік кезең;

3) «**Қазақстан халқы достығының фестивалі**» (үй тапсырмасы) конкурстық блок.

1. «**Жас өлкетанушы**» өлкетану жобасы номинациясы.

Өлкетану жобасына (2 қатысушы) алдын ала жеребе арқылы келісілген тақырып бойынша презентация дайындалады: «Халықтық салт-дәстүрлер, әдет-ғұрып және өнер» 5 минут ішінде іздеу-зерттеу қызметі, халықтың ауызша шығармашылығы, халық дәстүрлері мен әдет-ғұрыптары, сурет өнері, театр, музыка, атақты адамдар, әдебиет қайраткерлерімен кездесулері туралы.

2. «**Орал өлкесі туристік өлке**» Орал қаласының көрнекті және ұмытылмас орындары (мұражай, ескерткіш, ғимарат және т.б.) бойынша барлық командалар спорттық бағдарлауға қатысады. Жарысқа қатысушылар «Тілсіз» картаның және электронды құрылғының (чип) көмегімен берілген бағыттар бойынша ескерткіштер мен ғимараттарды бақылау пункті (БП) ретінде анықтайды және табады. Жарысқа қатысушылар өлкетану бойынша әрбір пункттегі сұрақтарға жауап беруі тиіс. Соңғы сұрақ келесі БП-ге бағыттайды. Сипаттауға 5 минут уақыт беріледі. Нысанды сипаттап болғаннан кейін өлкетану материалы бойынша қолжазба оқушының білімін бағалауға әділ қазылар алқасы мүшелеріне беріледі.

3. Жасанды рельефте жартасқа өрмелеу бойынша жарысқа (1 ұл, 1 қыз) қатысады.

Қиындыққа өрмелеу – жартасқа өрмелеу түрі - жеке өрмелеу. Мақсаты – жартасқа көтерілу. Спортшыларға трассаны қарауға ереже бойынша 5 минут уақыт беріледі, сол уақытта спортшылар шахмат партиясы сияқты әр жүрісін ойластырады, содан кейін олар кезектесіп трассаға кіруге тырысады. Жарысқа қатысушыға бір мүмкіндік беріледі. Ереже бойынша уақыт 4 минуттан 15 минутқа дейін шектеледі. Төменгі сақтандыру қолданылады. Қозғалыс белсенділігінің техникалық қиындығы әртүрлі және қиын, сондықтан жоғары ұйымшылдықты, жинақылықты, ұқыптылықты және қозғалыстың дәлдігін талап етеді.

Жылдамдықпен өрмелеу - жартасқа өрмелеу түрі - жеке өрмелеуде уақытқа асығу. Мақсаты – санаулы уақыт ішінде трассаға көтерілу. Жоғарғы сақтандыру қолданылады.

4. «Омпы» және «Қалашықтар» халық ойындары

«Омпы» (балалар ойыны) – асықтың тік тұруы. Бұл ойынды 2 бала ойнай алады. Жерге екі сызық сызылады, ал олардың арасында дәл ортасына жолақ жүргізіледі. Бұл жолақ кон болып есептеледі. Әр ойыншы конға екі асықтан қояды. Конның дәл ортасына бір асық «омпы» тәрізді етіп қойылады. Сызықты бойлай тұрған қатысушылар, кезектесіп конда тұрған асықты атады. Атқан асықтарын өзіне алады. Кім «омпыға» тигізсе, кондағы асықтың бәрін өзіне алады. Асық саны кімде көп болса, ойын жеңімпазы сол болады.

«Қалашықтар» ойынын ойнау шектеулі алаңшада **«қалашық»** деп аталатын бес городоктан тұрғызылған фигураларды белгілі қашықтықтан битамен соғу болып табылады. Қалашық ойнау үшін 10 фигура қолданылады. 10 фигурадан тұратын партияға 2 бала қатысады (ұл және қыз), фигураларды төмендегідей рет-ретімен қойып соғады: 1. «Зеңбірек», 2. «Шанышқы», 3. «Құдық», 4. «Жебе» немесе «Садақ оғы», 5. «Артиллерия», 6. «Қол орақ», 7. «Пулемет ұясы», 8. «Самолёт», 9. «Тир», 10. «Хат». «Қағып жіберу» тәсілдері арқылы жарысты өткізу: командалар жарыстан қатысушылардың бірінің алғашқы жеңілісінен кейін шығарылады.

5. «Қазақстан халқы достығының фестивалі» (үй тапсырмасы) конкурсқа халықтық әндер мен билер, дәстүрлер мен әдет-ғұрыптардың театрланған көрсетілімдері және конкурсқа делегацияның барлық мүшелері қатыса алады.

13. Әр өңірлік делегация мүшелерінің біркелкі киімдері мен эмблемалары болуы қажет.

6. Қорытындысын шығару және марапаттау

14. Жеңімпаздар I, II, III деңгейлік дипломдары және бағалы сыйлықтарымен, Слет жеңімпаздарын дайындаған педагогтер алғыс хаттармен марапатталады, барлық қатысушыларға сертификаттар беріледі.

7. Қаржыландыру

15. Топ жетекшілері және қатысушылардың тұрғын орны мен тамақтануы, жол шығындарының төлемі жіберуші жақтың есебінен жүзеге асырылады.

Оқушылардың «Салют, Жеңіс!» атты оқу-зерттеу жұмыстарының халықаралық өлкетану конкурсының ережесі

1. Жалпы ережесі

Оқушылардың «Салют, Жеңіс!» оқу-зерттеу жұмыстарының Халықаралық өлкетану конкурсы (одан әрі-Конкурс) «Тәуелсіз Елдер Достастығының 1941-1945 жылдардағы Ұлы Отан соғысының ардагерлері жылы» (2013ж. 25 қазандағы Минск қаласындағы Мемлекеттер Достастығы басшыларының Кеңесінің шешімі) және Евразиялық экономикалық одақ елдерінің (ЕАЭО) білім беру жүйелеріндегі өзара әрекеттестігі шеңберінде өткізіледі.

1941-1945 жылдардағы Ұлы Отан соғысы Жеңісінің 70-жылдық мерейтойы - Тәуелсіз Мемлекеттер Достастығының қатысушылары үшін төтенше маңызды және шын мәнінде айрықша мәнді кезең болып табылады. Ең алдымен – бұл біздің ортақ тарихымыз, бұл жауынгер бауырластығы туралы ескерткіш, күштерін, өмірлерін аямай біздің еліміздің бостандығы мен тәуелсіздігі үшін соғысқан барлық ұлт жауынгерлерінің теңдесі жоқ ерлігі және батырлығы. Ұлы Жеңіс біздің мемлекетімізді және халқымызды біріктіреді және келешекте де одан әрі біріктіріп, нығайтатын болады.

Конкурсты Қазақстан Республикасының Білім және ғылым министрілігі Республикалық қосымша білім беру оқу-әдістемелік орталығы РМҚК, «А.А. Остапец - Свешников атындағы Халықаралық балалар-жасөспірімдер туризмі және өлкетану академиясы» өткізеді.

Конкурсты тікелей өткізу, жұмыстарға сараптама жасау балалар туристік орталықтарына жүктеледі.

Қазақстан:

Ресей:

Конкурс ТМД елдері оқушыларының «Отан», «Менің Отаным-Қазақстан» туристік-өлкетану қозғалысының практикалық бөлімі болып табылады.

Байқау оқушылардың зерттеу жұмыстарын одан әрі дамыту, жеңімпаздардың, жүлдегерлердің, дипломанттардың және осы жұмыстағы олардың ғылыми жетекшілерінің жеке қосқан маңызды үлесін көпшілікке таныту мақсатында төмендегідей міндеттерді қояды:

- жалпы рухани және мәдени кеңістікті жасауда өз үлесін қосатын өскелең ұрпаққа, туристік-өлкетану қызметі құралдары арқылы білім беру мазмұнын және ұйымдастыруды жетілдіру, ұлтаралық келісімді қолдау ;
- өлкетану облысындағы талантты балалар мен жастарды анықтау және қолдау;
- туған өлкесінің этномәдени мұраларына ұқыпты қарым-қатынасқа тәрбиелеу,
- әлемдегі өзара түсіністікті нығайтуға бағытталған халықаралық жастар ынтымақтастығын дамыту,

1. КОНКУРСҚА ҚАТЫСУШЫЛАР:

Конкурсқа: сол Конкурс уақытын қосқанда (2001ж. 8 сәуірден кейін туылған) 13 жасқа дейінгі кіші топтар, 14-18 жастағы ересек топтар қатысады.

Конкурсқа тек жеке қатысуға рұқсат етіледі.

3. Конкурсты өткізу тәртібі.

3.1. Конкурс шарты, қатысушылар тізімі, Конкурс бойынша ақпарат, нәтижелері www.ziyatker.org, <http://madutk.ru>. сайтында жарияланатын болады.

3.2. Оқуға қатысу үшін жергілікті тарих, мәдениет, табиғат, экономика мәселелері бойынша жұмыстар, жалпы мемлекеттік материалдармен байланысты жұмыстар немесе өз еліңнің жалпы тарихы мәтіні қабылданады.

Оқу 11 номинация бойынша (2-жас ерекшелігі топтарында) өткізіледі.

1. **«Менің халқымның өткен өміріндегі батырлығы»** - Бұрынғы уақыттағы менің өлкем.

2. **«Отан даңқы үшін өмір сүрген»** - Отан қорғаушылардың соғыстағы ерліктері мен тағдырларының бейнесі менің өлкемнің халық мәдениетінде, фольклорында, топономикасында.

3. **«Ескерткіштер сыр шертеді...»** - Соғыс жылдарында пайда болған өнер ескерткіштері. Отан қорғаушыларға арналған сәулет, әдебиет, музыка, театр және кескіндеме ескерткіштері.

4. **«Отан үшін от кешкендер»** - 20-21 ғасырдағы менің өлкемнің атақты қолбасшылары мен орденді батырлары, «солдат ерлігі».

5. Әртүрлі замандағы (дәуірдегі) азаматтықты және патриотизмді қалыптастырудағы дәстүрлі конфессия рөлі.

6. **«Ешкімде, ешқашанда ұмытылмайды!»** - I-ші-II-ші Дүниежүзілік соғыстар: «үлкен» және «кіші» Отанымның тарих беттеріндегі менің жанұямның өмірлік жолы.

7. **Соғыс кезіндегі тыл және майдан** – Тыл еңбеккерлерінің ерлігі. Госпиталдарды эвакуациялау. Ұлы Жеңіс жолындағы жау тылындағы және алдыңғы шептегі әйелдердің қосқан үлесі.

8. **«Балалар және соғыс»** - Ұлы Жеңіс жолындағы балалар мен жасөспірімдердің қосқан үлесі. «Соғыс кезіндегі балалардың» ерлікке толы істері мен қайғылы тағдырлары.

9. **«Ерлік пен батырлықты мадақтаймыз»** - Мектеп музейлері, өлкетану қызметі, өскелең ұрпаққа патриоттық тәрбие берудегі оның рөлі.

10. **«Дүниежүзілік және Отан соғысы жылдарындағы менің жерім»** тақырыбы бойынша экскурсиялық маршрут жасау.

11. Конкурстық бағдарлама **«Сол ұлы жылдарға бас иеміз»** - 1-10 номинацияға қатысушыларға.

11.1 Кескіндеме және графика туындылары, фотографиялар.

11.2 Әдеби-өлкетану туындылары.

11.3 Авторлық ақындық шығармалар, Конкурс тақырыбы бойынша авторлық әндер.

11.4 « Майдангерлер жанұя альбомында» слайд-фильмдер, «Ардагерлер бізбен бірге өмір сүреді (өмір сүрді)» видеофильмдер-акциялар.

Конкурсқа қатысушы 11-номинациядағы 4-конкурстың әрқайсысынан бір жұмыстан кем емес жұмыс ұсынады. Осындай шығармашылық жұмыстың әрқайсысына міндетті түрде қысқаша анотация жазылады (көлемі -1 бетке дейін.). Барлық конкурстық шығармашылық жұмыстар өлкетану қызметінің тәжірибесін бейнелеуі тиіс.

3.3. Конкурсқа қатысушылар санына қарай номинациялар біріктірілуі немесе, керісінше осы номинацияның негізінде бірнеше номинацияларға бөлінуі мүмкін.

Конкурсқа төмендегідей құжаттар кіреді:

3.3.1 Конкурстың зерттеу жұмыстары - **№1 Қосымша** «Конкурстың өлкетану зерттеу жұмыстарын дайындауға қойылатын талаптарға» сәйкес орысша немесе беларусша, қазақша дайындалады. Мына мекен-жайға электронды поштамен жіберіледі: **Ресейден** жіберілетін [жұмыстар-70pobeda@mail.ru](mailto:jumystar-70pobeda@mail.ru), **Қазақстаннан-** жіберілетін жұмыстар- nt_ekotur@mail.ru – **2015 жылдың 2-нурызына (2-н қоса санағанда) дейін** жіберіледі, жұмыс **№1 қосымша** таблицада көрсетілген (сонымен қатар жіберілген жұмыс) электронды мекен-жайда жеке тіркеу нөмірі **№** мақұлданғаннан кейін қабылданған болып есептелед. Алдағы барлық сұрақтарда ұйымдастыру комитетіне осы **№** көрсетілуі тиіс.

3.4 Конкурс бір этапта өткізіледі:

3.4.1 Интернет –этап **2015 жылдың 2-нурызына(2-н қоса санағанда) дейін** (зерттеу жұмыстарының эксперттік бағасы) – 2015 жылдың 27- наурызына дейін интернет –этаптың **жеңімпаздары мен дипломанттары анықталады**, 2015 жылдың 20-сәуіріне дейін әр елдің ұйымдастыру комитеті таблицада көрсетілген, **№1 қосымшадағы** авторлар жіберген электронды мекен-жайға марапаттау сертификаттарын жібереді.

3.5 Зерттеу жұмыстары, (**№2 қосымша**) «Зерттеу жұмыстарының бағалау критерияларына», шығармашылық – «11-номинация шығармашылық жұмыстарды бағалау критеріінің «Конкурстық бағдарлама» (**№3 Қосымша**) сәйкес бағаланады

3.6 Конкурсқа жұмыстар төмендегідей жағдайларда қабылданбайды, егер:

- ұсынылған жұмыс Конкурс бағдарламасына сәйкес келмесе;
- конкурс материалдарының дайындалуы (безендірілуі) Конкурс материалдары талаптарына сәйкес келмесе;

3.7 Ұсынылған материалдар кері қайтарылмайды, бағалау хаттамалары мен жұмысқа жазылған пікірлер кері жіберілмейді.

3.8 Конкурсқа қатысушылардың үздік жұмыстары (немесе тезис жұмыстары, немесе жұмыстарының үзінділері) қазылар алқасының ұсынымымен: «Юный краевед», «Вестник Академии детско-юношеского туризма и краеведения», «ЭкоӘлем», «Сокпак- Тропинка», басқа да әдістемелік, педагогикалық және ғылыми журналдарға жарияланатын болады.

4. Оқуға басшылық

Оқуға дайындық және өткізудің жалпы басшылығын Ұйымдастыру комитеті жүзеге асырады.

Ұйымдастыру комитеті:

- Конкурс бағдарламасын, қазылар алқасының құрамын және жұмыс шартын, әр номинация бойынша Конкурс жеңімпаздары мен жүлдегерлерін бекітеді;

- жұмыстарды қабылдайды, қазылар алқасының жұмысын ұйымдастырады;

- сайтқа Конкурс қорытындысы туралы ақпарат жібереді.

Конкурстың қазылар алқасы:

- конкурс талаптарына сай келген материалдарды бағалайды.

- әр номинациядан орта балл бойынша Конкурс лауреаттары (жеңімпаздарын) мен дипломанттарын (жүлдегерлерін) анықтайды, арнайы дипломдармен марапаттау туралы ұсыныстар жасайды.

Әр номинация бойынша қазылар алқасының шешімі хаттамаларда дайындалады және қазылар алқасы төрағасы бекітеді. Қазылар алқасы шешімді құпия қабылдайды. Қазылар алқасының шешімі қайта қарауға жатпайды.

5. МАРАПАТТАУ

Конкурстың барлық қатысушылары мен олардың жетекшілері Конкурстың интернет- этапқа қатысушының атаулы сертификатын алады.

Интернет – этаптың лауреаттары мен дипломанттары, олардың жетекшілері интернет-этап Конкурсының дипломдарымен марапатталады.

Барлық сертификаттар авторларға электронды түрде электронды пошта арқылы жіберіледі, Конкурсқа қатысушылардың барлық жұмыстары ұйымдастыру комитетінің «Дом дружбы» виртуалдық сайтында жариялануы мүмкін. Мүмкін басқа ұйымдардың, басқа заңды және физикалық тұлғалардың (сайтты қараңыз) арнайы дипломдары берілуі мүмкін.

6. ҚАРЖЫЛАНДЫРУ ШАРТЫ

Конкурсқа қатысу – тегін.

Конкурстың өлкетану зерттеу жұмыстарын дайындауға қойылатын талаптар

1. Өз елінің мекен-жайына – Ресей E-mail: 70pobeda@mail.ru , Қазақстан Республикасы, 010000, Астана қаласы, Кеңесары 40, Республикалық оқу-әдістемелік қосымша білім беру орталығы, факс: 8-7172-24-93-05, тел. 8-7172-24-93-07 E-mail: nt_ekotur@mail.ru – көлемі 10 бетке дейін компьютерде терілген ((формат А4, Word for Windows, шрифт Times New Roman, кегль 14, интервал бір жарым, барлық шеткі сызық - 2 см). Қосымша көлем – 10 беттен көп емес. **Барлығы бірге Word файлында 10 мб аспауы тиіс, файл атауы – «фамилиясы, тақырыбы қысқаша», мысалы: Цецхладзе, Солдат тұрмысы.** Фотографиялар мен суреттерді (100-300 кб) үлкендік көлеміне өзгерту үшін жұмысты сайтқа орналастырар алдында Microsoft Office Picture Manager немесе басқа графикалық редакторлар қолданылуы мүмкін.

2. Өлкетану зерттеу жұмысы (кіші топтар үшін қысқаша нұсқа болуы мүмкін) келесідей құрамдардан тұрады:

- Титул беті

Оқушылардың «Салют, Жеңіс оқу-зерттеу жұмыстарының Халықаралық өлкетану конкурсы	
Номинация № ____ « _____ »	
Жас тобы _____ <u>фото</u>	
<i>Автор фотосы. Көлемі <u>250</u> <u>пикселден</u> <u>аспауы тиіс</u> .Фотода тек автордың өзі болуы тиіс</i>	
Жұмыс тақырыбы	
<i>Дайындаған:</i>	
Оқушының фамилиясы, аты _____	
класы _____ мектебі _____ және білім беретін	
мекеменің толық аты	
аймағы, елі	
Туған жылы	

Мекеме мекен-жайы

Жетекшісі:

**Жетекшісінің фамилиясы, аты,тегі, лауазымы
Жұмыс орыны**

- төменде аталған бөлімдердің мазмұны;
- мәселелерді мазмұндау кіріспесі; жұмыстың мақсаты мен міндеттері; оның өзектілігін дәлелдеу; зерттеу мәселелері бойынша әдебиет көздеріне қысқаша шолу жасау; зерттеуді өткізу орны мен уақытын көрсету; зерттеу ауданына қысқаша сипаттама;
- зерттеу әдісі (жинақ әдісін сипаттау, материалды алғашқы және статистикалық өңдеу);
- зерттеу нәтижесі және оны талқылау. Қажеттігіне қарай таблицалар мен кескіндерді және т.б. пайдалану;
- тұжырымдау (тапсырмада қойылған сұрақтарға қысқаша жауап беру);
- қорытындыда жұмысты орындауда көмектескен тұлғаның белгіленуі, осы зерттеулерден туындаған келешекке жоспарланған жұмыстар және практикалық рекомендациялар;
- библиографиялық тізім ережелеріне сәйкес қолданылған әдебиеттер мен дереккөздер тізімі. Жұмыс тақырыбында дереккөздер мен әдебиеттер сілтемесі болуы тиіс.
- қатысушы мен оның жетекшісі туралы мәлімет (сертификаттар мен хаттамаларды дұрыс толтыруға арналған кесте):
Үлгі

Тақырыбы	Қатысушының фамилиясы, аты, әкесінің аты	Класы, білім мекемесі, аймағы, елі	Номинация нөмірі №	Тобы	Жетекші	Электронды адресі (сертификаттар жіберу үшін)
Майдан ағы солдат тұрмысы - Жеңіс кепілі	Цецхладзе Дарина	Ресей Федерациясы Ростов облысы, Азовскі ауданы	4	ересек	Кадченко Вера Александровна, Ресей Федерациясы Ростов облысы,	azov@mail.ru

		Пешков ЖОББМ МБМ 10класс оқушысы			Азовскі ауданы Пешков ЖОББМ МБМ тарих пәнінің оқытушысы	
--	--	--	--	--	--	--

3. Үлкен көлемдегі фактіге негізделген және сандық мәліметтер, сонымен қатар, суреттер, диаграммалар, сызбалар, карталар, фотографиялар және т.б. жұмыстың соңына – қосымшаға енгізілуі мүмкін. Барлық қосымша нөмірленген және атаулары болуы тиіс, жұмыс тақырыбында оларға сілтеме жасалуы тиіс.

Картографиялық материалдың шартты белгілері, масштабы болуы тиіс.

Зерттеу жұмыстарын бағалау критерийі

- тақырыпты негіздеу, жаңашылдық – 1 балға дейін;
- тарихнама (әдеби шолу), дереккөздер, эксперименттік мәліметтер – 1 балға дейін;
- жұмыс құрлымы, тақырыбының мазмұнына сәйкестігі, ғылыми анықтамалық аппарат – 1 балға дейін;
- баяндау қисындылығы, стилі – 1 балға дейін;
- мазмұны – 4 балға дейін;
- зерттеудегі автордың қосқан үлесі – 1 балға дейін;
- жұмыстың дайындалуы (титул беті, библиография, ұқыптылық, сауаттылық, Ережеге сәйкестігі) – 1 балға дейін;
- осы конкурс тапсырмасы бойынша жоғарғы (қорытынды) баға – 10 балл.

Бағалау системасы:

Әр елдің қазылар алқасы алған жұмыстарын бағалаудың бірдей критерилері бойынша өздері бағалайды, бірдей халықаралық сертификаттар жібереді. Сертификаттардың, хаттамалардың бірдей үлгідегі формаларын дайындау басқа елдердің ұйымдастыру комитеттерінің ескертулерін және ұсынбаларын ескере отырып, РФ ұйымдастыру комитетіне жүктеледі. Финалда ұйымдастыру комитеті сайтында барлық хаттамалар біріктіріледі.

Әр орталықтағы Эксперттер (1адамнан -3адамға дейін) ұйымдастыру комитеті жіберген жұмыстарды бағалайды (мысалы файл 435_Цецхладзе_Солдат тұрмысы регистрациялық №435).

Жалпы ортақ бағасы есептеледі, мысалы, $(9,5+9,0+9,5)/3=9,3$. Бұл хаттама (әр жұмыстың бір ортақ бағасы) елдің ұйымдастыру комитетіне жіберіледі, барлық қазылар алқасының орташа қорытынды бағасы есептеледі .

Кімнің орташа қорытынды бағасы жоғарғы баллдан (баға 9 баллды қоса есептегенде және оданда көп болса) 90% - лауреат, (6 баллдан- 9 баллға дейін) 60%- дипломант.

«Конкурстық бағдарлама» бойынша 11-номинацияның шығармашылық жұмыстарын бағалау критерийі

«Фотографиялар, кескіндеме және графика шығармалары», «Әдеби-өлкетану шығармалары», «Видеофильмдер, слайд – фильмдер», «Авторлық поэтикалық шығармалар, әндер»: мазмұны 2б, сапасы 2б, көркемдік деңгейі 2б, практикалық маңыздылығы 2б, шынайылығы 2б. Барлығы 10 балл. 11.1-11.3 номинацияларының бөлімдерінің әрбір жұмысы 5 мб көп емес көлемде, слайд-фильмдер, авторлық әндер (аудиожазба) 10мб-қа дейін. 11.4 номинация бөлімінде бенефильмдер жіберілмейді, а ЮТУБта орналастырылады немесе т.б., олар Конкурстың ескерту титрларында болуы тиіс, ол бойынша орналастырылған материалдарға дереккөздерден қысқаша анотация жіберіледі. Барлық анотацияларда автор, жетекші туралы толық мәлімет болуы міндетті (№1 қосымшада).

Ұйымдастыру комитеті құрамы

1.
2.

Туристердің республикалық жарысын өткізу ережесінің жобасы

1. Жалпы ережелер

1. Туристердің республикалық жарысын (бұдан әрі- Жарыс) өткізу ережелері оны өткізу тәртібін және қаржыландыруын анықтайды.

2. Жарыстың негізгі мақсаты мен міндеттері:

- өскелең ұрпақты қазақстандық патриотизмге тәрбиелеу;
- туризм тәсілдері арқылы салауатты өмір салтының дағдыларын қалыптастыру;
- республикадағы мектеп оқушылары арасында бұқаралық туристік жұмыстарды жандандыру;
- жас туристердің шеберлігін және тактикалық дайындығын арттыру;
- жақсы дайындалған жас туристік ұжымдарды анықтау, жұмыс тәжірибесімен алмасу.

3. Жаяу жүру туризмінің тәсілдері бойынша республикалық жарысты _____ өткізеді.

2. Өткізу мерзімі және орны

4. Жарыс ағымдағы жылғы _____ өтеді.

Командалар _____ күні келеді, кері қарай _____ күні қайтады.

3. Жарысқа қатысушылар

5. Жарысқа республиканың жалпы орта білім беретін мектептері мен қосымша білім беру ұйымдарының командалары қатысады. Жарысқа қатысушылардың жас мөлшері: 14-16 жастағылар (жарысқа қатысқан уақытта).

6. Команда құрамындағылардың саны 6 адамнан аспауы тиіс, негізгі құрамда – 4 қатысушы (оның ішінде - 1 қыз бала), 1 адам запаста және 1 жетекші болуы қажет.

7. Команда жетекшісі республикалық жарыс өтетін жерге дейінгі жолда, оны өткізу кезінде және тұратын жеріне кері қайту жолында қатысушылардың қауіпсіздігі үшін толық жауапты.

4. Жарысты өткізу тәртібі және шарттары

8. Республикалық жарысты дайындау және өткізу жөніндегі ұйымдастыру жұмыстарын үйлестіру және іске асыру үшін ұйымдастыру комитеті құрылады. Ұйымдастыру комитеті қазылар алқасын құрады.

9. Жаяу жүру туризмінің тәсілдері бойынша республикалық жарыс бекітілген бағдарлама бойынша өткізіледі:

- командалардың келуі, орналасуы;
- жарыстың ашылуы, «Техникалық трасса» қашықтығы;
- қатысушылардың визиткасы;
- «Кросс-жорық» қашықтығы,
- бардтық өлеңконкурсы;
- «Кедергілі алқап» қашықтығы;
- капитандар конкурсы;
- жарыстың жабылуы;
- жарысқа қатысушыларды шығарып салу.

Туризм тәсілдері:

а) *техникалық трасса*. Команда жекеленген табиғи бөгеттерден өтудің техникалық тәсілдерін орындайды (аспалы өткел, жармен көтерілу және төмен түсу, батпақтан өту және тт.). Команда әрбір кезеңде сақтандыруды өз бетінше ұйымдастырады;

ә) *кросс-жорық*. Жарыс туристік жорық түрінде өтеді, онда жергілікті жерді бағдарлау және топография, өткелдерде кездесетін табиғи бөгеттерден өту тактикалары мен техникаларының, туристік дағдылардың элементтері қамтылады;

б) *бөгетті алқап*. 4 адамнан құрылған команда төрешілердің келісімі бойынша табиғи және жасанды бөгеттермен жабдықталған қозғалысты, қысқа қашықтықтан өтеді. Қарастырылуы мүмкін

кезеңдер: жармен көтерілу және төмен түсу, тау шыңдарын төтелеп жүру, аспалы өткел, арқан бойынша ағаш канатпен өту, аяқ өткел, тілі (маятник), төмпешіктер, шатыр құру және т.б.;

Номинациялар бойынша жүргізілетін конкурстық бағдарламалар: үздік команда капитаны, команданың үздік тұсаукесері, бардтық өлең айту.

10. Жарысқа қатысушылар қашықтықтарды өту кезінде өздерінің жабдықтарын пайдаланады. Команда әрбір қашықтықтан өту кезінде сақтандыруды өз бетінше ұйымдастырады. Жарысқа төрешілік етуді ұйымдастыру комитеті бекіткен бас төрешілер коллегиясының (бұдан әрі - БТК) атынан спорттық туризм мен туристік көпсайыс федерациясы атқарады.

11. Жарыстарды өткізу және төрешілік ету жұмыстары 2009-2012 жылдарға арналған БТ жөніндегі жарыс ережелеріне сәйкес жүргізіледі. Айыппұл кестесі мен жарыстың шарттары БТК бекіткен нағыз Ережесі болып табылады. Техникалық әдістер мен құрал-жабдықтарды қолдану туристік жарыстарды ұйымдастыру мен өткізудің және жарысқа төрешілік ету әдістемелік нұсқаулығына сәйкес орындалады.

5. Нәтижелерді анықтау және марапаттау

12. Үш қашықтықтан өту барысында көп ұпай санын жинаған команда жеңімпаз болып табылады. Жинаған ұпай сандары тең түскен жағдайда жеңіс «Кросс-жорық» қашықтығында үздік нәтиже көрсеткен командаға беріледі.

13. Жеңімпаз командалар мен қатысушылар дипломдар және бағалы сыйлықтармен марапатталады.

14. Педагогтер мен жетекшілерге сертификаттар тапсырылады.

6. Құрал-жабдықтар және командаларды қабылдау шарттары

15. Әр облыстан келген команданың бірыңғай киімдері (форма), кеуде белгілері (эмблема) және аты-жөні жазылған белгілері (бейджик) болуы тиіс.

16. Жарыстарға қатысу үшін қажетті құрал-жабдықтардың тізімі:

жеке жабдықтар (әрбір қатысушыға): байлауға арналған орама, қоршау және негізгі арқаннан жасалған 2 «қылқан», қолғаптар, шаппалы құрылғы, 2-3 дана карабин;

топтық жабдықтар - 25-30 дана карабин, 3x40 метрлік негізгі арқан, қоршаулар, айырмалы жіп, фал немесе зембілге арналған айырмалы жіп, карта сызу үшін қажетті құралдар, 2-3 дана компас. Басқа жабдықтарды команда өз қалауы бойынша жабдықтайды.

7. Өтінім беру тәртібі және мерзімі

17. Жарысқа қатысушылардың өтінімдері мен тізімдері жарыстың басталу мерзімінен 15 күн бұрын ұйымдастыру комитетіне мына мекен-жай бойынша жіберіледі:

18. Жіберуші ұйымның мөрімен куәландырылған атаулы өтінім жарыс алаңында мандат комиссиясына тапсырылады. Команда жетекшісі әрбір қатысушының төлқұжатын (туу туралы куәлік) және дәрігерлік анықтамасын ұсынуға міндетті.

8. Қаржыландыру

19. Республикалық жарысқа қатысатын командалардың қаржы шығындары (оқушылар мен жетекшілердің жол ақысы, тәуліктік шығындары, қажетті құрал-жабдықтармен қамтамасыз ету) жіберуші ұйымдардың есебінен іске асырылады.

20. Республикалық жарысты ұйымдастыру және өткізу, қатысушыларды жатын орынмен, тамақпен қамтамасыз ету үшін қажетті қаржы шығындарын _____ жүзеге асырады.

Введение

Методические рекомендации «Организация туристско-краеведческой деятельности детей в организациях образования» разработаны в свете решения очередных задач, поставленных Главой Государства в Посланиях народу Казахстана «Новое десятилетие – новый экономический подъем – новые возможности Казахстана», «Построим будущее вместе!», «Казахстанский путь — 2050».

Стратегическое развитие страны во многом определяется ролью человеческого капитала в социально-экономическом развитии, которое невозможно без эффективного потенциала молодежи.

Республика Казахстан признана мировым сообществом как государство с рыночной экономикой, весомый вклад в развитие которой вносит и туристская отрасль.

В Казахстане туристско-краеведческое направление рассматривается как существенная составляющая инновационного развития страны в долгосрочной перспективе, экономически выгодная и экологически безопасная отрасль национальной экономики.

Учитывая приоритетное развитие внутреннего туризма в рамках поставленных государством задач по развитию туристской отрасли, одним из основных направлений является развитие активных видов туризма путем широкого вовлечения подрастающего поколения в этот процесс.

Общеизвестно, что при научно-техническом и социальном прогрессе увеличивается потребность в усвоении человеком большого объема разнообразной информации, быстром обновлении знаний, совершенствовании умений. В этих условиях резко возрастает роль туристско-краеведческой деятельности, которая интегрирует в себе все основные педагогические процессы.

Государство несет ответственность за состояние воспитания детей так же, как и за реализацию прав человека и гражданина, а это предполагает необходимость разработки и реализации государственной политики в области воспитания подрастающего поколения. В современных условиях очевидна необходимость разработки и реализации новых подходов к определению приоритетов и основополагающих принципов гражданского воспитания. Особого внимания заслуживает вопрос о сочетании стратегии и тактики в его развитии, создании современных методов воспитательной работы с

учетом целей и задач образовательных учреждений различных типов и видов.

В этих условиях резко возрастает роль системы дополнительного образования детей, имеющей громадный опыт внешкольной работы, высокий кадровый потенциал, материальную базу. Значительное место в системе дополнительного образования занимает туристско-краеведческая деятельность.

Методологической основой методических рекомендации являются важнейшие положения философии и социологии образования; общетеоретические положения о единстве теории и практики процессов обучения, влиянии социально-экономических условий на развитие личности и характер общественных отношений.

Анализ состояния детско-юношеского туризма в Казахстане

В настоящее время в республике туристско-краеведческую образовательную деятельность осуществляют 35 станций и центров юных туристов-краеведов, в них занимаются 19084 школьника. В туристско-краеведческих кружках и объединениях общеобразовательных школ - 35844 школьника, во дворцах, центрах творчества детей занимаются 12192 школьника в возрасте от 7 до 17 лет.

В целом туристско-краеведческим направлением охвачены 67120 детей, что составляет 2,6% (2004 г. - 1,6%) от общего количества школьников.

Регион	всего детей, занятых в кружках туристско-краеведческого направления						
	всего	станции юных туристов		другие организации ДО, имеющие кружки туристско-краеведческой направленности		школы, имеющие кружки туристско-краеведческой направленности	
		в них кружков	в них детей	в них кружков	в них детей	в них кружков	в них детей
1	2	4	5	7	8	10	11
Акмолинская	2549	0	0	19	516	176	2033
Актюбинская	2975	19	720	18	755	154	1500
Алматинская	5797	4	450	4	127	319	5220
Атырауская	525	0	0	2	80	29	445
ВКО	3098	7	105	28	870	123	2123
Жамбылская	5711	0	0	18	4364	85	1347
ЗКО	13933	569	10888	11	168	151	2877
Карагандинская	4849	0	0	23	543	223	4306
Костанайская	3001	0	0	17	473	191	2528
Кызылординская	1248	0	0	13	745	27	503
Мангистауская	744	0	0	2	110	36	634
Павлодарская	3131	13	659	21	743	133	1729
СКО	2061	14	210	14	210	107	1641
ЮКО	11261	238	3751	9	350	331	7160
г. Алматы	4631	102	1632	128	2048	48	951
г. Астана	1606	28	669	4	90	35	847
Итого:	67120(2,6%)	994	19084(0,7%)	331	12192(0,5%)	2168	35844(1,4%)

За последние десять лет наблюдается положительная динамика развития туристско-краеведческого направления (2004 г. – станций – 9, охват 5033 реб., 2014 г. – станций – 35, охват - 19 084 реб.).

Проводятся республиканские и областные соревнования, слеты и конкурсы туристско-краеведческой направленности. Проведение таких мероприятий способствует развитию творческих способностей, формированию устойчивых интересов и ранней профессиональной направленности детей и подростков.

Юные ориентировщики и скалолазы Казахстана являются чемпионами и призерами Азии, Европы, мировых кубков и первенств.

Детский туризм – важный способ передачи новому поколению накопленного человечеством жизненного опыта, формирования ценностных ориентаций, нравственного оздоровления и культурного развития нации.

Свыше 800 тысяч детей и подростков участвуют в реализации различных программ туристско-краеведческого движения учащихся

«Атамекен», «Болашақ», «Жас Ұрпақ», «Шұғыла», «Туған елге тағзым» и др.

В рамках туристско-краеведческой экспедиции школьников «Менің Отаным - Қазақстан» ежегодно проводятся десятки пеших,

лыжных, водных, велосипедных походов, экспедиций и экскурсий по самым различным маршрутам, в которых участвуют тысячи юных туристов и их взрослых наставников. Проводятся разнообразные соревнования, турниры, слеты и прочие акции в сфере спортивного, краеведческого, оздоровительного туризма, экологии, геологии.

Организуются экскурсии школьников «От достопримечательностей родного края - к святыням Казахстана», начиная от местных природных и исторических памятников до столицы нашей Родины – г. Астаны и других регионов страны.

Солидный арсенал различных форм туристско-краеведческой деятельности накопил Западно-Казахстанский областной Центр детско-юношеского туризма и экологии. Созданный в 1960 году, к настоящему времени он стал одним из ведущих организаций дополнительного образования Казахстана в этой сфере. Из 35 центров туризма 14 – в Западно-Казахстанской области.

При центре действуют казахстанское отделение

Московской международной академии детско-юношеского туризма и краеведения, общественное объединение «Детская академия развития»,

изостудия «Этюд». Стало доброй традицией проведение мероприятий республиканского и международного уровня на базе Центра.

Особую популярность получила водная экспедиция школьников «Жайық - Урал». За прошедшее время она преобразовалась из агитационно-пропагандистской акции в комплексную туристско-экологическую экспедицию со своей системой и структурой, стала мощным стержнем экологического движения, объединяющего значительное количество молодежи как Западного Казахстана, так и прилегающих к Уралу и его пойме других регионов России.

В программу этого мероприятия входят эколого-краеведческая экспедиция «Малые реки Приуралья», акции «Таза ауыл» («Чистое село»), «Зеленый парус Приуралья», «Посади свое дерево, турист», соревнования по бердингу (спортивная орнитология) и экологическая экспедиция «Памятники природы ЗКО».

Традиционным становится обмен информацией о развитии детского туризма между акиматом Мангистауской области и администрацией г. Байконур в рамках проведения ежегодного международного форума «Развитие туризма в Прикаспийском регионе».

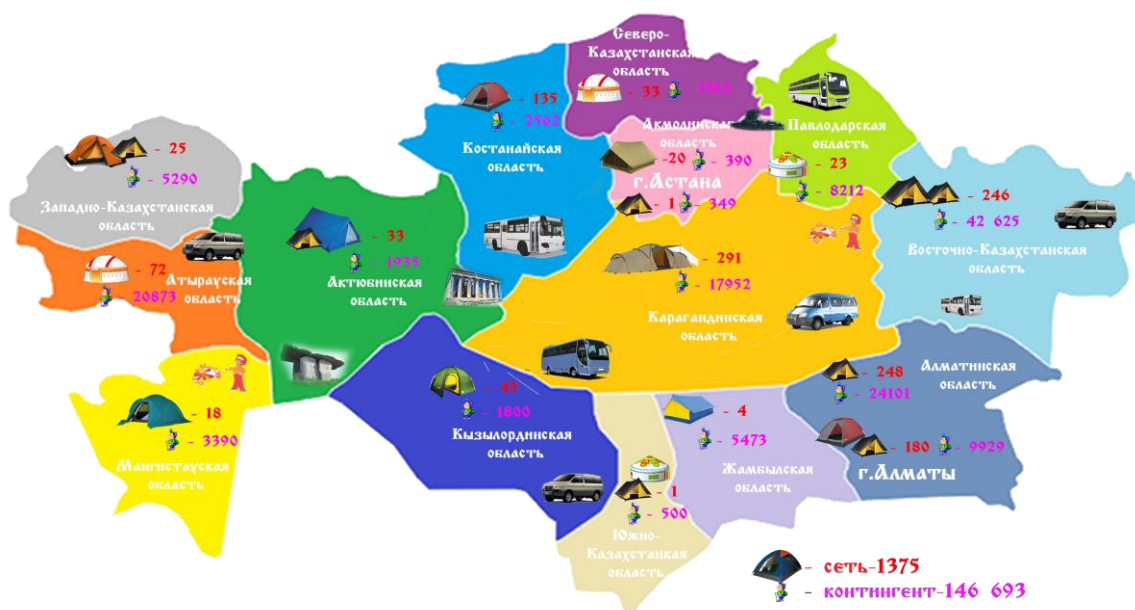
На базе областного центра «Экотуризм и краеведение» Павлодарской области успешно реализуется проект туристской экспедиции «Менің Отаным - Қазақстан». Учебный процесс данного центра ориентирован на достижение высоких личных и командных результатов в краеведческой работе, а также туристско-спортивных навыках.

Итоги исследований казахстанских ученых показали, что среди детей и учащейся молодежи наблюдается интенсивное стремление к объединению, признанию их роли в обществе, самостоятельному выбору путей и форм самовыражения, самореализации.

Среди разновидностей спортивно-оздоровительного туризма наибольшую популярность имеет пеший туризм – им хотели бы заниматься 41% опрошенных, 36% респондентов предпочли бы занятия горным туризмом, скалолазанием, 23% - водным.

Одним из эффективных методов решения физического, духовного и социального оздоровления, познания Родины, раскрытия творческого потенциала и усовершенствования спортивных достижений является активное привлечение детей и молодёжи к спортивно-оздоровительным передвижным палаточным лагерям и

путешествиям. Ежегодно в республике организуется свыше 1300 профильных, юрточных, палаточных лагерей, в которых получают туристские навыки и оздоравливаются более 140 тысяч детей.

В организациях образования республики работают 7 668 заместителей директоров школ по воспитательной работе, 18 402 педагога дополнительного образования, в том числе, 851 педагог туристско-краеведческого направления.

Средний возраст специалистов, работающих в системе дополнительного образования детей, за последние годы «помолодел» на 13 лет и составляет сегодня 40 лет, причем 46% из них – мужчины.

Вместе с тем, анализ ситуации и факторов, влияющих на развитие детско-юношеского туризма в Республике Казахстан,

позволяет обозначить некоторые причины, затрудняющие ускоренное развитие этого направления в республике.

Система детско-юношеского туризма испытывает острый дефицит в современном оборудовании и инвентаре, учебных пособиях, компьютерной технике, в обеспечении качественной Интернет-связью.

Дети из малообеспеченных семей, оставшиеся без попечения родителей, и дети, находящиеся в трудной жизненной ситуации, недостаточно охвачены мероприятиями детско-юношеского туризма, что осложняет их социальную адаптацию и вызывает дополнительные социальные издержки для общества.

Потребность педагогов туристско-краеведческого направления в повышении квалификации составляет 69,2%.

Международный опыт

В мировой практике самодеятельное туристское движение и детско-юношеский туризм представляют собой уникальное социальное явление.

Общими отличительными чертами европейских детских и молодежных центров туризма является богатая экскурсионно-познавательная программа с широким спектром спортивно-оздоровительных услуг.

В учебных заведениях Англии, Франции, Германии, Австрии и других стран при изучении отдельных предметов педагоги используют в работе с учащимися пешеходные прогулки и поездки в окрестности. Такие методы позволяют обучающемуся приобрести и максимально реализовать потребность в познании и творчестве, самореализоваться и самоопределиваться личностно и профессионально.

В Словакии успешно реализуются и пользуются спросом, как у родителей, так и у детей программы детского туризма с включением экскурсий по таинственным пещерам, виндсерфинга, верховой езды или скалолазания.

В Японии во время школьных каникул ученики выезжают для обучения различным народным промыслам. Такие экскурсии, с одной стороны, воспитывают уважение к труду, расширяют представления школьников об экономическом потенциале страны. Они могут быть совмещены с рассказами об истории тех или иных отраслей, а также о программах развития страны. С другой стороны, подобные поездки могут иметь важную утилитарную цель - помочь школьникам с выбором будущей специальности.

Особую популярность среди молодежи в Канаде, Кении, США, Китае приобретает посещение заповедников и национальных парков.

Молодежный туризм стал неотъемлемой чертой образа жизни молодого поколения в Германии. К услугам молодежи — широкая сеть молодежных туристических баз внутри самой Германии (более 600, они объединены в Союз

германских молодежных туристических баз), расположенных, как правило, в наиболее живописных местах, а также свыше 400 домов для юных любителей природы, пребывание в которых обходится молодым немцам весьма недорого.

Главная цель созданной по инициативе ЮНЕСКО Ассоциации международного удостоверения – ISIC – содействовать развитию молодежного туризма. Введение единой карточки с фиксированным сроком действия (16 месяцев) стало простым, но достаточно эффективным шагом на пути создания целой системы льгот и скидок, прямой доступ к которым значительно расширил возможности молодежного туризма. Владельцы карт могут получить скидки на посещение музеев и экскурсий.

Ежегодно в Российской Федерации организуется свыше 6480 профильных лагерей в которых получают туристские навыки и оздоравливаются свыше 442 тысяч детей. В туристско-краеведческих кружках и секциях только учреждений дополнительного образования постоянно занимаются свыше 425 тысяч детей, а в походах,

экспедициях и путешествиях, организованных ими, участвуют около 5 миллионов детей.

В Российской Федерации успешно развивается туристско-краеведческое движение учащихся «Отечество», в рамках которого решаются следующие задачи: воспитание у школьников патриотизма, бережного отношения к природному и культурному наследию родного края; приобщение учащихся к краеведческой и поисково-исследовательской деятельности; сохранение исторической памяти; совершенствование нравственного и физического воспитания обучающихся

В настоящий момент завершается работа по созданию Международной федерации спортивного туризма (предполагаемые члены Россия, Украина, Белоруссия, другие страны бывшего СССР, Болгария и Китай).

Ежегодный календарь всероссийских туристских соревнований включает в себя более 10 чемпионатов России (по различным дисциплинам групп «дистанция» и «маршрут»), многоэтапные соревнования на Кубки России (также по различным дистанциям), соревнования федеральных округов.

Организация туристско-краеведческой деятельности дополнительного образования детей

В современных условиях очевидна необходимость разработки и реализации новых подходов к определению приоритетов и основополагающих принципов гражданского воспитания. Особого внимания заслуживает вопрос о сочетании стратегии и тактики в его развитии, создании современных методов воспитательной работы с учетом целей и задач образовательных учреждений различных типов и видов.

В этих условиях резко возрастает роль системы дополнительного образования детей, имеющей громадный опыт внешкольной работы, высокий кадровый потенциал, материальную базу. Значительное место в системе дополнительного образования занимает туристско-краеведческая деятельность.

Детско-юношеский туризм - важнейшее средство воспитания, которое благодаря своему многообразию и универсальности открывает широкие возможности для практической подготовки маленького

гражданина к большой жизни. Для детей - туризм - способ активного отдыха, увлекательное занятие, на-полненное романтикой необыкновенного образа жизни. А для педагогов он - средство, способ лучше, глубже познать своих воспитанников и активнее повлиять на их развитие. Туристско-краеведческая работа юных туристов многообразна по формам.

Термин «краеведение» появился на рубеже XX века. Первоначально же бытовало понятие «отечествоведение», на смену которому пришло «родиноведение», постепенно сменившееся «краеведением». Изучить, познать родной край, малую родину, где человек родился и вырос, - задача краеведения.

Краеведческая деятельность - универсальный инструмент и испытанное средство в системе духовно-нравственного воспитания, является эффективным воспитательным средством и обладает большим образовательным потенциалом.

Понятие туризм классифицируется по различным критериям: по целям путешествий, по форме организации, по количеству участников, по возрастному показателю и т.д.

С этой позиции туризм можно подразделить на:

- внутренний;
- международный (выездной, въездной);
- комбинированный.

По целям путешествий выделяются следующие виды туризма:

- познавательный;
- спортивный;
- рекреационный (на отдых);
- оздоровительный.

По тематическим направлениям познавательные путешествия школьников можно разбить на этнографические, геологические, экологические, исторические, археологические и другие виды выездов.

По способу организации туристские путешествия подразделяются на: плановые (осуществляются по программам туристско-экскурсионных учреждений) самодеятельные.

По продолжительности походов и путешествий различают:

- одно-двухдневные;
- многодневные.

Популярным видом туризма является самодеятельный туризм. К

наиболее распространенным формам самостоятельного туризма относятся: туристские прогулки, походы, экспедиции, слеты, туристские лагеря.

По способу активного передвижения самостоятельный туризм, классифицируется как :

- пешеходный;

- лыжный;

- водный;

- горный;

- спелеотуризм;

- велотуризм;

- авто-мототуризм;

- комбинированный.

По имеющимся статистическим данным наибольшее развитие получили такие виды туризма, как пешеходный, лыжный, водный, скалолазание и горный туризм.

В отдельных регионах республики распространен спелеотуризм.

По степени сложности спортивно-туристские выезды делят на:

- некатегорийные;
- категорийные походы (1, 2, 3 степени сложности).

В детском туризме существует особенность в классификации на основе такого критерия как сезонность.

Выделяются:

- сезонный - каникулярный период (осень, зима, весна - 8-12 дней, лето - 3 месяца);
- межсезонный.

Все эти виды детского туризма на практике встречаются как по отдельности, так и в сочетании друг с другом.

Можно выделить несколько основных видов детско-юношеского туризма, а именно:

1. Внутренний туризм:

- экскурсии для школьников;
- спортивный туризм (в т.ч. спортивно-туристские соревнования);
- самодетельные школьные обмены;
- познавательные и рекреационные детские туры на коммерческой основе;
- оздоровление и отдых в детских лагерях.

2. Выездной туризм:

- организация международных безвалютных обменов;
- образовательные, деловые и поощрительные выезды для талантливых подростков, победителей творческих конкурсов, олимпиад и т.д.;
- познавательные и рекреационные туры на коммерческой основе;
- выезды в международные молодежные и детские центры (лагеря).

Важнейшей стратегической задачей современной школы является всестороннее развитие подрастающего поколения.

Туристско-краеведческая деятельность учащихся является одним из эффективных средств комплексного воздействия на формирование их личности. В ней при правильном педагогическом построении интегрируются на личность все основные стороны воспитания: идейно-политическое, нравственное, трудовое, эстетическое, физическое, значительно расширяется кругозор учащихся - идет интенсивное умственное развитие.

Некоторые элементы этой деятельности дети получают уже в детском саду на своих прогулках и экскурсиях на природу, на занятиях в уголках природы. В начальной школе возникает необходимость в закреплении этой деятельности для того, чтобы сохранить интерес в подростковом возрасте.

Специфичность туристско-краеведческой деятельности заключается в непосредственном "столкновении" учащегося с окружающей его природной и социальной средой, с действительностью, с жизнью.

Романтика туристско-краеведческой деятельности позволяет привлечь и удержать в этой сфере как самих детей, так и их родителей. Туристско-краеведческая деятельность позволяет создать единый коллектив: учитель, родители, ученики, что во многом содействует усилению воспитывающего воздействия на учащихся, улучшению целенаправленности педагогического воздействия.

Туристско-краеведческая деятельность в системе дополнительного образования детей может успешно функционировать, если: осознана ее социально-историческая обусловленность, отраженная в гражданском сознании педагогов, их профессионально-личностном развитии; использован и развит традиционно сложившийся опыт развития в Казахстане туризма, краеведения, внешкольной работы; определены ведущие тенденции, принципы и организационно-педагогические условия образовательного процесса; созданы организационно-методические условия для развития туристско-краеведческой деятельности среди учащихся; образовательный процесс в туристско-краеведческих детских объединениях будет характеризоваться высокой познавательной активностью его субъектов, свободой выбора образовательных программ, органично соединен с теорией и практикой туристско-краеведческой деятельности; процесс подготовки педагогов и учащихся будет сопровождаться научным и учебно-методическим обеспечением.

Сегодня образованность человека определяется не столько специальными (предметными) знаниями, сколько его разносторонним развитием как личности, ориентирующейся в традициях отечественной и мировой культуры, современной системе ценностей, способной к активной социальной адаптации в обществе и самостоятельному жизненному выбору, самообразованию и самосовершенствованию.

Поэтому образовательный процесс в общеобразовательной школе должен быть направлен не только на передачу определенных знаний, умений и навыков, но и на разноплановое развитие ребенка, раскрытие его творческих возможностей, способностей и таких качеств личности, как инициативность, самодеятельность, фантазия, самобытность, то есть всего того, что относится к индивидуальности человека. До тех

пор, пока школьная система образования будет ориентирована на трансляцию знаний без учета разностороннего развития личности ребенка, решение проблем индивидуализации и дифференциации обучения, самоопределения и самореализации школьников останется не более чем провозглашенным лозунгом, а реализация личностно ориентированного подхода — недостижимой задачей.

Туризм, краеведение и экскурсии являются действенным средством патриотического воспитания учащихся, служат целям всестороннего развития школьников, их подготовке к жизни, трудовой деятельности. В процессе занятий туризмом и краеведением развивается познавательная активность, совершенствуется патриотическое, физическое и эстетическое воспитание, укрепляется здоровье, рационально используется свободное время, воспитываются волевые и нравственные качества — коллективизм, инициатива и самостоятельность.

В походах, путешествиях и экскурсиях учащиеся выполняют задания школы и других государственных предприятий, организаций, а также общественных организаций; проводят работу по охране природы, памятников природы и культуры.

В республике основное (базовое) и дополнительное образование детей рассматриваются как равноправные, взаимодополняющие друг друга компоненты и тем самым создают единое образовательное пространство, необходимое для полноценного личностного и индивидуального развития каждого ребенка. В этих условиях школа сможет преодолеть интеллектуальный перекос в развитии обучающихся и создать основу для их успешной социализации в обществе.

Дополнительное образование детей как «зона ближайшего развития» личности ребенка, свободный выбор направленностей которого всегда сопряжён с желаниями и потребностями детей, способно обеспечить индивидуализацию образовательного процесса, построение индивидуальной образовательной траектории для каждого ребёнка в образовательном пространстве школы, района, региона.

В настоящее время роль туристско-краеведческой деятельности дополнительного образования в подготовке подрастающего поколения существенно возрастает. Она призвана решить важнейшую социальную проблему, связанную с выявлением и развитием тех задатков и способностей детей, которые обеспечат их устойчивое саморазвитие в

жизни.

Туристско-краеведческое направление дополнительного образования детей, помимо обучения, воспитания и творческого развития личности, позволяет решать ряд других социально значимых проблем, таких как: обеспечение занятости детей, их самореализация и социальная адаптация, формирование здорового образа жизни, профилактика безнадзорности, правонарушений и других асоциальных проявлений среди детей и подростков. На основе туристско-краеведческой деятельности дополнительного образования детей решаются проблемы обеспечения качественного образования по выбору, социально-экономические проблемы детей и семьи, оздоровления общества в целом.

Дополнительное образование дает ребенку реальную возможность выбора своего индивидуального образовательного пути, получение возможности достижения успеха в соответствии с собственными способностями независимо от уровня успеваемости. В дополнительном образовании ребенок сам выбирает содержание, форму занятий, может не бояться неудач.

Реализуя задачи дополнительного образования, школа решает существующее противоречие между необходимостью, с одной стороны, осваивать образовательный стандарт, а с другой — создавать условия для свободного развития личности, что является основой гуманизации образования, провозглашенной в качестве важнейшего принципа модернизации образования. Гуманистическая педагогика отличается направленностью на принятие ребенка как личности и индивидуальности, на защиту его права на саморазвитие и самоопределение. Оказалось, что именно дополнительное образование наиболее полно отвечает этим критериям. Оно по самой своей сути является личностно ориентированным, в отличие от базового образования, продолжающего оставаться предметно ориентированным, направленным на освоение школьного стандарта. Только органичное сочетание в школьных стенах обоих видов образования может помочь развитию, как отдельного ребенка, так и всей организации образования. Понимание этого — основа преодоления школьными педагогами психологического барьера на пути восприятия дополнительного образования наравне с основным.

Основной целью образовательной туристско-краеведческой деятельности дополнительного образования является создание условий

для самовыражения, саморазвития и самоопределения детей. Для реализации этой цели важно видеть учащегося не объектом, а субъектом обучения, что возможно при условии развития таких личностных качеств, как активность, самостоятельность, коммуникативность.

Образовательный процесс в туристско-краеведческом направлении дополнительного образования детей имеет свои, конкретные, присущие только ему, **характерные черты:**

- осуществляется детьми в свободное от основной учебы время и отличается свободой выбора направлений, видов деятельности и возможностью смены сферы деятельности в течение года;

- характеризуется добровольностью, инициативностью и активностью всех участников (детей, родителей, педагогов), отсутствием жесткой регламентации и жестко заданного результата;

- направлен на развитие творческих способностей учащихся, развивает познавательный интерес и дает право обучающимся сочетать различные направления и формы занятий;

- носит неформальный и комфортный характер для всех его участников.

Наступило время, когда нельзя рассчитывать только на учебный процесс, пора преодолеть стереотип восприятия дополнительного образования как второстепенного и понять, что оно объективно обладает возможностью объединять в единый процесс обучение, воспитание и развитие ребенка.

Полноценное развитие туристско-краеведческого направления дополнительного образования детей в общеобразовательных школах предполагает решение следующих задач:

1. Обеспечение и защита прав детей на занятия туризмом и краеведением, на отдых и организацию свободного времени.

2. Определение направлений, форм и методов туристско-краеведческой работы с детьми.

3. Создание условий для развития системы детского и юношеского туризма. Повышение безопасности, качества организации и уровня педагогической эффективности проводимых туристско-краеведческих мероприятий со школьниками. Повышение доступности программ дополнительного образования, в т. ч. для особых категорий детей.

4. Увеличение охвата детей услугами дополнительного

образования туристско-краеведческого профиля.

Система туристско-краеведческого направления дополнительного образования дает возможность каждому ребенку выбрать себе занятие по душе, позволяет создать условия для полной занятости учащихся, создает условия для углубленного изучения многих родного края.

Работа с учащимися в рамках туристско-краеведческого направления дополнительного образования выполняет важные воспитательные задачи: целенаправленно организовывает досуг учащихся, формирует творческую личность, создает условия для социального, культурного и профессионального самоопределения, предупреждает асоциальное поведение.

Предметное консультирование по истории, географии, краеведению и другим предметам способствует обучению основам проектной и исследовательской деятельности учащихся по данным предметам.

Таким образом, туристско-краеведческое направление дополнительного образования призвано обеспечить дополнительные возможности для духовного, интеллектуального, физического развития, удовлетворению творческих и образовательных потребностей.

Туристско-краеведческое направление дополнительного образования в школе реализуется руководителями различных детских творческих объединений по интересам, которые обязательно руководствуются образовательными учебными программами дополнительного образования.

Этапы организации туристско-краеведческой работы в школе

1-й этап – аналитический.

Подготовительная работа на данном этапе состоит в том, чтобы:

– внимательно проанализировать цель и задачи школы.

Туристско-краеведческое направление дополнительного образования детей целесообразно выбирать, прежде всего, в зависимости от общей целевой установки педагогического коллектива, задач, решаемых в каждой параллели, характера имеющихся или планируемых профилей в старших классах;

– определить запросы детей и родителей на дополнительные образовательные услуги с использованием таких методов, как анкетирование, проведение устных опросов, коллективное обсуждение на родительских собраниях и др.;

– сопоставить запросы детей и их родителей с наличием факультативных курсов, а также действующих в школе кружков и секций;

– изучить спектр дополнительных образовательных услуг, предлагаемых ближайшими организациями дополнительного образования детей туристско-краеведческой направленности, продумать возможные варианты совместной работы с ними;

– проанализировать творческий потенциал учителей, родителей, старшеклассников;

– оценить материально-технические возможности школы.

2-й этап – проектировочный.

Центральная задача данного этапа – разработка общей схемы дополнительного образования в школе. Чтобы ее составить, нужно ответить на следующие вопросы:

– какие направления (направленности) дополнительного образования детей необходимы школе и в какой мере они способствуют реализации ее цели и задач;

– какие из этих направлений и в каких формах можно осуществлять непосредственно на базе школы, а какие целесообразнее вывести на базу внешкольных организаций дополнительного образования детей;

– какие из них можно реализовать с помощью педагогов, приглашенных специалистов, родителей, старшеклассников;

– в какой мере исходную материально-техническую базу школы можно использовать в сфере дополнительного образования детей;

– за счет чего ее можно развить и усовершенствовать;

– как научить школьников свободно ориентироваться в формах и направлениях дополнительного образования;

– какую допрофессиональную или профориентационную работу можно организовать через дополнительное образование в соответствии с запросами учащихся.

Ответив на эти вопросы, можно попытаться составить примерное расписание работы блока дополнительного образования, увязав его с расписанием уроков и планом воспитательной работы в школе.

3-й этап – организационное и программно-методическое обеспечение дополнительного образования туристско-краеведческой направленности в школе.

Туристская, краеведческая и экскурсионная работа

осуществляется в каждой школе с учетом возрастных и индивидуальных особенностей учащихся.

Систему обязательных взаимосвязанных форм организации туристской, краеведческой и экскурсионной работы с учащимися составляют: уроки с использованием учебного и краеведческого материала по предметам; факультативные занятия и предметные кружки; программные и внепрограммные экскурсии; туристские прогулки, походы; многодневные путешествия и экспедиции; туристско-краеведческие кружки, секции, клубы, общества и др.; туристско-краеведческие вечера, викторины, конкурсы, соревнования, слеты, конференции, выставки и школьные музеи.

Экскурсии, туристские походы, путешествия, экспедиции проводятся в течение учебного года и в каникулярное время.

В туристской, краеведческой и экскурсионной работе может принимать участие весь педагогический коллектив школы, учащиеся.

Руководством школы может быть определен кто-либо из педагогических работников с их согласия для проведения туристско-краеведческой работы в школе.

В обязанности этого педагога входит: проведение туристской, краеведческой и экскурсионной работы во внеурочное время; организация занятий с учителями, вожатыми и другими работниками для подготовки их к походам, путешествиям и экскурсиям с детьми, обеспечение социального партнерства с организациями дополнительного образования туристско-краеведческого направления (Дома, Дворцы школьников, станции и базы юных туристов, натуралистов и др.), шефствующими организациями, родителями, организация пропаганды туризма и краеведения среди учащихся, педагогического коллектива, родителей.

В плане воспитательной работы школы желательно предусмотреть проведение туристских походов и экскурсий, путешествий с привлечением учителей – предметников.

Так, например, в Плане работы по туристско-краеведческому направлению центр детско-юношеского туризма и экологии Западно-Казахстанской областной проводимой в школах г. Уральск предусмотрено следующее.

Педагог дополнительного образования областного центра детско-юношеского туризма и экологии Западно-Казахстанской области Бисемалиева С.К. провел методическую работу «Исследование

оптимальных путей активизации воспитательной работы средствами ТКД с воспитанниками ДК «Жас Даурен»

Содержание работы

2. Наблюдение
2. Анкетный опрос:
 - А) учащихся
 - Б) педагогов
 - В) администрации и других лиц

1. Тестирование
2. Интервью
3. Беседы

Результаты медицинского освидетельствования

Цель исследования

Поиск оптимального варианта воспитательного воздействия на учащихся, представляющих особую категорию – воспитанников детских домов и интернатов.

Задачи исследования

4. Уяснения по литературным данным и обобщенному передовому педагогическому опыту содержания «особого подхода» к детям – воспитанникам детских домов и интернатов.

5. Сбор наиболее результативных форм и методов педагогического воздействия, формирующих у учащихся положительное отношение к туристско-краеведческой деятельности, сферу культурных интересов на ближайшую и отдаленную перспективу.

6. Разработка научно-обоснованных рекомендаций для педагогов, работающих с подобным контингентом, а также ведущих кружковую работу во внешкольных учреждениях.

Методы исследования

7. Литературный обзор публикаций, относящихся к изучаемой проблеме.

8. Обобщение существенного передового педагогического опыта работы с детьми – воспитанниками детских домов и интернатов.

9. Анкетный опрос, беседы и интервью с педагогами и руководителями детских домов и интернатов об особенностях

воспитательного воздействия на учащихся различных возрастных групп, входящих в контингент.

10. Использование различных тестовых методик по выявлению лидерства внутри микрогруппы (см. психологические тесты).

11. Педагогическое наблюдение и анализ по усвоению умений и навыков специальных знаний по туризму и туристской технике в сопоставлении с освоением программного материала образовательной школы.

Современные педагогические технологии в работе организаций дополнительного образования детей туристско-краеведческого направления сочетаются со всем ценным, что накоплено в отечественном и зарубежном опыте, в семейной и народной педагогике, они позволяют выбирать наиболее эффективные способы и приемы организации деятельности детей и создавать максимально комфортные условия для их общения, активности и саморазвития.

Современная организация образовательно-воспитательного процесса в организациях дополнительного образования детей имеет личностно-ориентированную направленность, способствует полноценному развитию тех способностей, которые нужны личности и обществу, которые включают личность в социально-ценностную активность, способствуют ее самоопределению, обеспечивают возможности эффективного самообразования на протяжении всей последующей жизни.

Образовательный процесс в организации дополнительного образования детей строится на основе реализации различных видов деятельности детей; обеспечивается свободный выбор каждому темпов и глубины освоения образовательных программ, осуществляется активное взаимодействие детей разных возрастов в образовательном процессе. Личностно-ориентированные технологии «запускают» внутренние механизмы развития личности.

Исследование использования новых педагогических технологий при организации деятельности дополнительного образования детей позволяет утверждать, что они являются одним из самых мощных средств социализации личности обучающегося, поскольку способствуют развитию таких личностных новообразований как активность, самостоятельность и коммуникативность обучающихся.

Успешность применения новой технологии зависит не от способности педагога реализовать определенный метод обучения на

практике, а от эффективности и правильности применения выбранного метода на определенном этапе занятия, при решении данной задачи и в работе с конкретным контингентом детей.

Но главное – педагог должен уметь самостоятельно проанализировать свою работу, выявить недостатки, определить их причины и выработать пути исправления, то есть основными профессиональными умениями для этой работы педагога являются аналитические.

Таким образом, педагог при внедрении новой технологии в образовательный процесс должен уметь:

- ✓ применять методы и приемы обучения, используемые в данной технологии;
- ✓ проводить и анализировать учебные занятия, построенные по новой технологии;
- ✓ научить детей новым методам работы;
- ✓ оценивать результаты внедрения новой технологии в практику, используя методы педагогической диагностики.

Отсутствие в организациях дополнительного образования детей жесткой регламентации деятельности, гуманистические взаимоотношения участников добровольных объединений детей и взрослых, комфортность условий для творческого и индивидуального развития детей, адаптация их интересов к любой сфере человеческой жизни создают благоприятные условия для внедрения личностно-ориентированных технологий в практику их деятельности.

Педагогические технологии на основе личностно-ориентированного подхода:

- Личностно-ориентированное обучение (Якиманская И. С.);
- Технология индивидуального обучения (индивидуальный подход, индивидуализация обучения, метод проектов);
- Коллективный способ обучения.
- Технологии адаптивной системы обучения;
- Педагогика сотрудничества («проникающая технология»);
- Технология КТД;
- Технология ТРИЗ;
- Проблемное обучение;
- Коммуникативная технология;
- Технология программированного обучения;
- Игровые технологии;

- Технологии развивающего обучения.

Технология личностно-ориентированного обучения (И.С. Якиманская) сочетает обучение (нормативно-сообразная деятельность общества) и учение (индивидуальная деятельность ребенка).

Цель технологии личностно-ориентированного обучения – максимальное развитие (а не формирование заранее заданных) индивидуальных познавательных способностей ребенка на основе использования имеющегося у него опыта жизнедеятельности.

В качестве исходной необходимо принять посылку о том, что дополнительное образование ничего не должно формировать насильно; напротив, – оно создает условия для включения ребенка в естественные виды деятельности, создает питательную среду для его развития. Содержание, методы и приемы технологии личностно-ориентированного обучения направлены прежде всего на то, чтобы раскрыть и использовать субъективный опыт каждого ученика, помочь становлению личности путем организации познавательной деятельности.

Принципиальным является то, что организация дополнительного образования не заставляет ребенка учиться, а создает условия для грамотного выбора каждым содержания изучаемого предмета и темпов его освоения. Ребенок приходит сюда сам, добровольно, в свое свободное время от основных занятий в школе, выбирает интересующий его предмет и понравившегося ему педагога.

Задача педагога – не «давать» материал, а пробудить интерес, раскрыть возможности каждого, организовать совместную познавательную, творческую деятельность каждого ребенка.

В соответствии с данной технологией для каждого ученика составляется индивидуальная образовательная программа, которая в отличие от учебной носит индивидуальный характер, основывается на характеристиках, присущих данному ученику, гибко приспособляется к его возможностям и динамике развития.

В технологии личностно-ориентированного обучения центр всей образовательной системы – **индивидуальность детской личности**, следовательно, методическую основу этой технологии составляют дифференциация и индивидуализация обучения.

В организациях дополнительного образования детей возможно применение таких вариантов дифференциации, как:

- комплектование учебных групп однородного состава;

- внутригрупповая дифференциация для разделения по уровням познавательного интереса;
- профильное обучение в старших группах на основе диагностики, самопознания и рекомендаций детей и родителей.

Технология проведения занятия в системе дифференцированного обучения предполагает несколько этапов:

➤ *Ориентационный этап (договорной).* Педагог договаривается с детьми, о том, как они будут работать, к чему стремиться, чего достигнут. Каждый отвечает за результаты своего труда и имеет возможность работать на разных уровнях, который выбирает самостоятельно.

➤ *Подготовительный этап.* Дидактическая задача – обеспечить мотивацию, актуализировать опорные знания и умения. Необходимо объяснить, почему это нужно научиться делать, где это пригодиться и почему без этого нельзя (иными словами, «завести мотор»). На этом этапе вводный контроль (тест, упражнение). Дидактическая задача – восстановить в памяти все то, на чем строиться занятие.

➤ *Основной этап* – усвоение знаний и умений. Учебная информация излагается кратко, четко, ясно, с опорой на образцы. Затем дети должны перейти на самостоятельную работу и взаимопроверку. Основной принцип – каждый добывает знания сам.

➤ *Итоговый этап* – оценка лучших работ, ответов, обобщение пройденного на занятии.

При контроле знаний дифференциация углубляется и переходит в индивидуализацию обучения, что означает организацию учебного процесса, при которой выбор способов, приемов, темпа обучения обусловлен индивидуальными особенностями детей.

Индивидуализация обучения – принципиальная характеристика дополнительного образования детей. В силу используемых в нем организационных форм и иной природы мотивации разнообразные личностно-ориентированные практики стали его родовой особенностью.

Главная цель дополнительного образования – персонифицировать стандартизированную государством и обществом образовательную деятельность, придать ей личностный смысл.

Технология индивидуализации обучения (адаптивная) – такая технология обучения, при которой индивидуальный подход и индивидуальная форма обучения являются приоритетными (Инге Унт,

В.Д. Шадриков). Индивидуальный подход как принцип обучения осуществляется в определенной мере во многих технологиях, поэтому ее считают проникающей технологией.

В школе индивидуализация обучения осуществляется со стороны учителя, а в организации дополнительного образования детей – со стороны самого обучающегося, потому что он идет заниматься в то направление, которое ему интересно.

В соответствии с обозначенными положениями в организации дополнительного образования детей может применяться **несколько вариантов учета индивидуальных особенностей и возможностей обучающихся:**

➤ Комплектование учебных групп однородного состава с начального этапа обучения на основе собеседования, диагностики динамических характеристик личности.

➤ Внутригрупповая дифференциация для организации обучения на разном уровне при невозможности сформировать полную группу по направлению.

➤ Профильное обучение, начальная профессиональная и допрофессиональная подготовка в группах старшего звена на основе психолого-педагогической диагностики профессиональных предпочтений, рекомендаций учителей и родителей, интересов обучающихся и их успехов в определенном виде деятельности.

➤ Создание персонифицированных учебных программ по направлениям.

Главным достоинством индивидуального обучения является то, что оно позволяет адаптировать содержание, методы, формы, темп обучения к индивидуальным особенностям каждого обучающегося, следить за его продвижением в обучении, вносить необходимую коррекцию. Это позволяет обучающемуся работать экономно, контролировать свои затраты, что гарантирует успех в обучении. В массовой школе индивидуальное обучение применяется ограниченно.

Групповые технологии. Групповые технологии предполагают организацию совместных действий, коммуникацию, общение, взаимопонимание, взаимопомощь, взаимокоррекцию.

Выделяют следующие разновидности групповых технологий:

- ✓ групповой опрос;
- ✓ общественный смотр знаний;
- ✓ учебная встреча;

- ✓ дискуссия;
- ✓ диспут;
- ✓ нетрадиционные занятия (конференция, путешествие, интегрированные занятия и др.).

Особенности групповой технологии заключаются в том, что группа делится на подгруппы для решения и выполнения конкретных задач; задание выполняется таким образом, чтобы был виден вклад каждого обучающегося. Состав группы может меняться в зависимости от цели деятельности.

Современный уровень дополнительного образования характеризуется тем, что групповые технологии широко используются в его практике. Можно выделить **уровни коллективной деятельности в группе:**

- одновременная работа со всей группой;
- работа в парах;
- групповая работа на принципах дифференциации.

Во время групповой работы педагог выполняет различные функции: контролирует, отвечает на вопросы, регулирует споры, оказывает помощь.

Обучение осуществляется путем общения в динамических группах, когда каждый учит каждого. Работа в парах сменного состава позволяет развивать у обучаемых самостоятельность и коммуникативность.

Групповая технология складывается из следующих элементов:

- постановка учебной задачи и инструктаж о ходе работы;
- планирование работы в группах;
- индивидуальное выполнение задания;
- обсуждение результатов;
- сообщение о результатах;
- подведение итогов, общий вывод о достижениях.

Технология коллективной творческой деятельности.

Существуют технологии, в которых достижение творческого уровня является приоритетной целью. Наиболее плодотворно в системе дополнительного образования применяется **Технология коллективной творческой деятельности** (И.П. Волков, И.П. Иванов) которая широко применяется в дополнительном образовании.

В основе технологии лежат организационные принципы:

- социально-полезная направленность деятельности детей и взрослых;
- сотрудничество детей и взрослых;
- романтизм и творчество.

Цели технологии:

- выявить, учесть, развить творческие способности детей и приобщить их к многообразной творческой деятельности с выходом на конкретный продукт, который можно фиксировать (разные методы могут применяться)
- воспитание общественно-активной творческой личности и способствует организации социального творчества, направленного на служение людям в конкретных социальных ситуациях.

Технология предполагает такую организацию совместной деятельности детей и взрослых, при которой все члены коллектива участвуют в планировании, подготовке, осуществлении и анализе любого дела.

Мотивом деятельности детей является стремление к самовыражению и самоусовершенствованию. Широко используется игра, состязательность, соревнование. Коллективные творческие дела – это социальное творчество, направленное на служение людям. Их содержание – забота о друге, о себе, о близких и далеких людях в конкретных практических социальных ситуациях. Творческая деятельность разновозрастных групп направлена на поиск, изобретение и имеет социальную значимость. Основной метод обучения – диалог, речевое общение равноправных партнеров. Главная методическая особенность – субъектная позиция личности.

Оценивание результатов – похвала за инициативу, публикация работы, выставка, награждение, присвоение звания и др. Для оценивания результатов разрабатываются специальные творческие книжки, где отмечаются достижения и успехи.

Возрастные этапы технологии творчества:

- Младшие школьники: игровые формы творческой деятельности; освоение элементов творчества в практической деятельности; обнаружение в себе способностей создать какие-то творческие продукты.
- Средние школьники: творчество по широкому кругу прикладных отраслей (в разной форме может быть); участие в массовых музыкальных, спортивных мероприятиях.

- Старшие школьники: выполнение творческих проектов, направленных на улучшение мира; исследовательские работы; сочинения.

Черты технологии творчества:

- свободные группы, в которых ребенок чувствует себя раскованно;
- педагогика сотрудничества, сотворчества;
- применение методик коллективной работы: мозговая атака, деловая игра, творческая дискуссия;
- стремление к творчеству, самовыражению, самореализации.

Технологическая цепочка группового творческого воспитательного дела (И.П. Волков, И.П. Иванов):

- Подготовительный этап (предварительное формирование отношения к делу – занимает минимальное время, чтобы дети не потеряли интерес).

- Психологический настрой (определение значимости дела, выдвижение задач, вступительное слово, приветствие и др.).

- Коллективное планирование. Можно построить в форме «мозгового штурма» в виде ответов на вопросы (Коллектив делится на микрогруппы, которые обсуждают ответы на вопросы: для кого? Где и когда? Как организовать? Кто участвует? Кто руководит? Затем заслушиваются варианты ответов каждой группы и осуществляется совместный выбор лучшего варианта).

- Коллективная подготовка дела. Выбор актива, распределение обязанностей, уточнение плана.

- Собственно деятельность (высокий культурный уровень). Осуществление разработанного плана.

- Завершение, подведение итогов (сбор, огонек, круглый стол). Ответы на вопросы: что удалось, почему? Что не получилось? Как улучшить?

- Результаты коллективного дела.

Технология «ТРИЗ». Как педагогику творчества рассматривают ***технологию «ТРИЗ» – Теорию Решения Изобретательских Задач*** (Альтшуллер Г. С.). Это универсальная методическая система, которая сочетает познавательную деятельность с методами активизации и развития мышления, что позволяет ребенку решать творческие и социальные задачи самостоятельно.

Цель технологии – формирование мышления обучающихся, подготовка их к решению нестандартных задач в различных областях деятельности, обучение творческой деятельности.

Принципы технологии ТРИЗ:

- снятие психологического барьера перед неизвестными проблемами;
- гуманистический характер обучения;
- формирование нестандартного образа мышления;
- практико-ориентированное внедрение идей.

Технология ТРИЗ создавалась как стратегия мышления, позволяющая делать открытия каждому хорошо подготовленному специалисту. Автор технологии исходит из того, что творческими способностями наделен каждый (изобретать могут все). Процесс изобретательской деятельности представляет собой основное содержание обучения.

По оценке психологов, технология ТРИЗ формирует у детей такие мыслительные способности, как:

- умение анализировать, рассуждать, обосновывать;
- умение обобщать, делать выводы;
- умение оригинально и гибко мыслить;
- умение активно использовать воображение.

В методике используются индивидуальные и коллективные приемы:

- эвристическая игра,
- мозговой штурм,
- коллективный поиск.

Оценка идей производится специалистами, которые сначала отбирают самые оригинальные предложения, а затем – наиболее оптимальные.

Технология исследовательского (проблемного) обучения, при которой организация занятий предполагает создание под руководством педагога проблемных ситуаций и активную деятельность учащихся по их разрешению, в результате чего происходит овладение знаниями, умениями и навыками; образовательный процесс строится как поиск новых познавательных ориентиров. Ребенок самостоятельно постигает ведущие понятия и идеи, а не получает их от педагога в готовом виде.

Технология проблемного обучения предполагает следующую организацию:

- Педагог создает проблемную ситуацию, направляет учеников на ее решение, организует поиск решения.

- Обучающийся ставится в позицию субъекта своего обучения, разрешает проблемную ситуацию, в результате чего приобретает новые знания и овладевает новыми способами действия.

Особенностью данного подхода является реализация идеи «обучение через открытие»: ребенок должен сам открыть явление, закон, закономерность, свойства, способ решения задачи, найти ответ на неизвестный ему вопрос. При этом он в своей деятельности может опираться на инструменты познания, строить гипотезы, проверять их и находить путь к верному решению.

Приводим пример работу педагога дополнительного образования Центра туризма и экологии г. Уральск Бисемалиева С.К. Туризм – как эффективное средство занятий с детьми детского комплекса «Жас Даурен».

Целью является передать накопленный опыт занятий, с детьми детского комплекса «Жас Даурен», с 1987 года по туризму.

Туризм и краеведение является важнейшей частью учебно-воспитательной работы и способствует воспитанию здорового образа жизни подрастающего поколения, развитию личности.

Опыт передовой туристско-краеведческой практики в Республике показал, что туристско-краеведческая деятельность является важнейшим компонентом воспитания.

В чем состоит реальная польза туризма? Прежде всего, польза в том, что юный турист растет здоровым и выносливым. Туризм – прекрасное средство воспитания здорового и закаленного человека. Пусть он не дает такого развития мускулатуры как другие виды спорта – такие, как гимнастика, борьба, бокс и др. Но зато здоровью юного туриста могут позавидовать многие. Ему не страшно промочить ноги, он не боится простудиться на ветру, вымокнуть под дождем. Туризм закаляет так, как ни один другой вид спорта. Занятия туризмом приучают вырабатывать у ребят ряд очень ценных навыков, например, навык в правильной ходьбе. Многие буквально обучаются ходить. Пройти 10 км по обычной проселочной дороге – для них непосильная задача. Турист умеет ходить.

Туризм – средство расширения кругозора, познания красоты природы. Поэтому необходимо полнее использовать туризм и краеведение для воспитания личности.

Многолетние занятия детским туризмом показывают, что это огромный, эффективный и еще мало используемый источник возможностей для познания окружающего мира и воспитания человека.

В областном центре детско-юношеского туризма и экологии накоплен определенный опыт по формированию необходимых умений и навыков у учащихся в туристских кружках.

Для того, чтобы работать с любым ребенком, нужно его знать. А что касается детей, воспитывающихся без родителей, то это вдвойне важно. Изучить психологию, характер, межличностные отношения, социальный статус и другие психологические параметры ребенка, чтобы потом строить свою воспитательную работу с учетом этих знаний. Поэтому важное значение придается в современных условиях психологической службе и работе психолога.

Дети, с неустойчивой психикой, травмированные жизненными ситуациями, нуждаются в особом психологическом обеспечении и индивидуальном подходе.

Работа с группой юных туристов в ОЦДЮТиЭ начинается с психолого-педагогической диагностики:

1. Дети проходят тестирование на компьютерах. В пакет психолого-педагогической диагностики входят тесты на

А) определение характера;

Б) определение межличностных отношений;

В) выяснение уровня конфликтности;

Г) определение социального статуса ребенка, т.е. его положение в коллективе, лидерство, самоотверженность, вхождение в какую-либо микрогруппу.

2. Эмоциональное состояние человека.

Получив, таким образом, психологический портрет личности ребенка с учетом рекомендаций и заключений психолога, можно строить воспитательный процесс.

Выбор цели похода

Организуя туристский поход, будь то воскресный однодневный выход или многодневный, мы всегда должны наметить цель, которую надо словесно сформулировать и довести до сведения всех участников похода.

Нельзя намечать много различных целей. Лучший вариант – это одна цель. Перед походом могут ставиться, например, такие цели:

пройти по местам боев ВОВ, научиться двигаться по компасу, оздоровительные, спортивные, познавательные, отдых и др.

Когда намечена цель похода, набирают участников, т.е. комплектуют группу.

Можно использовать второй способ организации похода: сначала выявить участников, желающих участвовать в походе и лишь после этого намечать посильные для них цели.

Для похода лучше комплектовать не большую группу. Многочисленная группа очень неоднородна, растягивается чуть ли не на километр, управлять такой группой сложно, обучать невозможно.

Разница в возрасте ребят желательно, что бы не превышал 1-2 лет. Понятно, что у школьников 5-6 классов и 9-10 класса совершенно разные физические возможности и интересы.

Маршрут пройти легче, когда он хорошо изучен и продуман.

Организация похода

При разработке маршрута нужно собрать все необходимые сведения о районе похода, используя карты и схемы описания сложных препятствий, информацию о походных условиях, транспортных возможностях, состоянии дорог и переправ и др.

Все подготовительные работы должны вестись организованно и планомерно. Для этого составляется план, распределяются обязанности среди членов группы:

1. Руководитель похода.
2. Заместитель руководителя похода.
3. Ответственный за снаряжение.
4. Ответственный за питание.
5. Механик
6. Костровой.
7. Штурман
8. Медик.
9. Фотограф.
10. Корреспондент.
11. Казначей.

Вторым наиболее важным разделом, является снаряжение туриста. Здесь мы сообщаем следующий объем знаний, формирует необходимый объем умений и навыков. Для того, чтобы совершить успешное путешествие, участники должны располагать специальным снаряжением. Общие сведения, предъявляемые к туристскому

снаряжению – легкость, прочность, пригодность. Снаряжение делится на индивидуальное и групповое.

Групповое:

1. Палатка
2. Веревка для организации страховки
3. Посуда для приготовления пищи.
4. Топор.
5. Карта или подробная схема.
6. Компас
7. Медаптечка
8. Фонарик и свечи, спички.
9. Ремнабор
10. Фотоаппарат, общая тетрадь.

Индивидуальное (личное) снаряжение

1. Рюкзак
2. Спальный мешок
3. Крепкая обувь
4. Кружка, ложка, миска, нож (КЛМН)
5. Головной убор
6. Запасная одежда
7. Туалетные принадлежности

Личное и групповое снаряжение должно быть продумано до мелочей, взять все необходимое и ничего лишнего.

Организация привала или ночлега заключается в том, что нужно выбрать правильное место для него, хорошо подготовить площадку, поставить палатку, развести костер и обеспечить безопасность лагеря от стихийных бедствий. Место должно быть защищено от ветра. Рекомендуется выбирать места с удобным спуском для набора воды, с достаточным количеством дров.

Снятие туристского лагеря начинается с укладки рюкзаков. Остатки ненужной пищи аккуратно складываются в сторону – это подарок туристов лесным жителям.

Другой мусор тщательно собирается с лагерной площадки и сжигается, после чего разгребают и тушат костер.

Перед походом руководитель строит группу и проверяет.

Важное место в походе занимает вопрос питания. Режим питания зависит от сложности похода. В несложных походах: Завтрак – 35%, обед – 40%, ужин – 25%

По итогам работы проводятся беседы или выпускается газета.

Говоря об участии воспитанников детского дома в туристско-краеведческой и экологической деятельности, мы можем привести много примеров – походы, совершенные как на территории области, так и за ее пределами.

Начиная с 1989 года воспитанники принимали участие во многих мероприятиях, не говоря о 2-4дневных походах вокруг г.Уральска.

Мы совершили походы:

- велопоход Уральск – Чапаев и обратно 8 дней, 250км, 1к.с.;
- велопоход Уральск –оз.Шалкар – Чапаев – Уральск 350 км, 1 к.с.
- велопоход (неоднократный) Уральск-оз.Шалкар-Уральск
- водный поход Уральск-Рубежка (неоднократно), 100 км
- горный поход по Западному Тянь-Шаню, 130 км, 10 дне, 1 к.с.
- лыжный поход по Беларуси 130 км, 8 дней, 1 к.с.
- участие во Всероссийской туриаде воспитанников детских домов в Горно-Алтайске.
- Горный поход по Алтайскому краю 120 -130 км, 8 дней, 1 к.с.

Участие в Международных соревнованиях по технике пешеходного туризма в горах Чимкентской области.

Во всех этих походах и соревнованиях наши дети показывали не плохие результаты.

По сравнению с домашними детьми, наши дети намного терпеливее, выносливее и закаленнее, на мой взгляд. Можно привести много примеров.

Вот один из примеров, говорящих о большой выдержке детей, попавших в необычные условия. Однажды получилось, что в большом походе (горный поход 1 к.с. по Западному Тянь-Шаню) мы не совсем точно рассчитали необходимое количество продуктов из расчета на каждого человека. Наши дети поняли сложившуюся ситуацию, и хотя они также , как и домашние дети хотели кушать и очень уставали, никто из них не высказал слово нарекания в мой адрес, в то время как

домашние дети высказывали недовольствия и даже обидные выражения.

Этот факт я расцениваю как результат воспитанности, специальной выносливости и способности терпеть невзгоды, чего не хватает домашним детям.

Еще один пример. В 1991 году участвовали во Всероссийской туриаде среди воспитанников детских домов в Горно – Алтайске. Участвовало около 20 команд из разных Республик. По программе 8 дней поход и 8 дней соревнования. Все дни шли дожди, мы практически не успевали сушиться, но все выдержали, никто из них не заболел, хотя соревнования и поход были достаточно сложными.

Выводы

Все вышесказанное позволяет сделать следующие выводы:

4. Учащиеся систематически занимающиеся туризмом и состоящие из воспитанников детского дома, имеют принципиальные особенности по ряду личностных качеств.

5. Существенное значение оказывает обстоятельный психолого-педагогический анализ личности каждого из учащихся, осуществляемый с помощью специальных психологических тестов и в том числе, компьютерных. Это помогает педагогам предвидеть, а порою упреждать нежелательные проявления среди учащихся по отношению к своим сверстникам, особенно по возрасту.

6. Учитывая, что туризм является действенным средством дополнительного образования и воспитания учащихся мы намерены и дальше использовать интерес воспитанников детского комплекса к той социально-культурной деятельности, устраняя нежелательные личностные качества и проявления.

Наш педагогический опыт работы располагает большим количеством примеров, подтверждающих несомненную положительную роль этой формы работы с учащимися воспитанниками детских домов и это все вы можете увидеть в программе туристского кружка «Пешеходный туризм»

Тематический план кружка

№ п/п	Содержание занятий	Количество часов		
		теория	практика	всего
1	Краеведческая подготовка	5	10	15
2	Топография и ориентирование	8	12	20
3	Туристское снаряжение	8	12	20
4	Туристская группа в походе	8	12	20
5	Санитарно-гигиеническая подготовка	8	10	18
6	Техническая подготовка	10	20	30
7	Лыжная подготовка	10	20	30
8	Экологическая подготовка	5	10	15
9	Техника безопасности	8	10	18
10	Водная подготовка	8	12	20
11	Общая физическая подготовка	8	22	30
12	Участие в массовых мероприятиях слетах, соревнованиях:	8	22	30
13	Предпоходные тренировки	6	10	16
14	Отчет о походе	4	2	6
	Всего:	104	184	288

Учебный материал

1. Краеведческая подготовка

История ЗКО и г.Уральска.

Туристские возможности Приуралья, охрана природы и памятников культуры.

Посещение музеев г.Уральска.

Интересные места для проведения походов.

2. Топография и ориентирования

Топознаки, чтение карты, определение сторон горизонта, ориентирование на местности, определение азимута.

Движение по азимуту.

Измерение расстояния, азимутальный выход.

Техника и тактика ориентирования на местности и методы их совершенствования.

Понятие о технике и тактике. Взаимосвязь техники и тактики в обучении и тренировке ориентировщиков. Значение техники и тактики для достижения высоких спортивных результатов. Значение своевременного и полного усвоения основ техники ориентирования на местности.

Особенности топографической подготовки ориентировщиков. Разновидности карт: топографические, спортивные. Их общие черты и отличия. Условные знаки топографических и спортивных карт. Местность, ее классификация, изображение рельефа.

Измерение расстояний на карте и на местности. Развитие глазомера. Измерение расстояний на местности в зависимости от рельефа, растительности, а также в зависимости от физического и психологического состояния туриста.

Компас. Работа с жидкостным спортивным компасом. Техника взятия азимута по карте и на местности. Движение по азимуту. Ориентирование на местности по рельефу, местным предметам, солнцу. Определение точки состояния методом кругового визирования. Учет старения карты. Восстановление ориентировки после ее потери. Развитие специализированных восприятий ориентировщика - чувства расстояния, скорости, направления движения. Развития кроссового бега по дорожкам и тропинкам: на ровных участках, подъемах, спусках.

Движение по лесу различной проходимости, заболоченным местам, твердому и каменистому грунту. Особенности техники передвижения по сильно пересеченной, скалистой местности. Преодоление водных преград, ручьев и канав. Техника движения на лыжах. Особенности преодоления спусков. Понятие «тактика» при движении по незнакомой местности и в ходе соревнований по ориентированию. Тактика прохождения дистанций в различных видах соревнований по ориентированию. Поиск контрольного пункта. Подход и уход с контрольного пункта. Выбор и реализация пути движения между контрольными пунктами. Установка на надежность, на риск, на преимущественное движение по азимуту, рельефу.

Раскладка сил. Изменение тактики в ходе соревнований. Индивидуальных и командных соревнованиях. Реакция «на противника». Особенности тактики в индивидуальных и командных

соревнованиях. Тактика движения при групповом старте. Особенности тактики прохождения дистанции в зимних соревнованиях по ориентированию на лыжах – на маркированной трассе, в заданном направлении, в эстафетах.

3. Туристское снаряжение

Личное и групповое снаряжение.

Костровое и кухонное оборудование.

Одежда туриста, пользование снаряжением.

Типы рюкзаков, спальных мешков и палаток.

Укладка рюкзака.

Оборудование и инвентарь, место проведения занятий охрана природы.

Снаряжения туристов - ориентировщиков. Компас, планшет. Одежда и обувь ориентировщиков. Вспомогательное снаряжение. Инвентарь и оборудование для проведения тренировочных занятий на местности и соревнований. Спортивные карты: подготовка, размножение, хранение. Оборудование контрольных пунктов: знаки контрольных пунктов, компостеры протоколы.

Маркировка трасс. Оборудование мест старта финиша, пункта выдачи карт. Информация с дистанции и финиша: оборудование радиоконтрольных пунктов, информационные табло, нагрудные номера участников, обеспечение работы секретариата. Учебные полигоны, их оборудование.

Тиражирование карт, формы тренировочных занятий на местности. Обеспечение техники безопасности проведения занятий. Контрольное время. Меры по обеспечению сохранения природы в местах проведения тренировок и соревнований по ориентированию.

Размещение туристов. Оборудование мест старта. Финиша, мест общего пользования. Питьевая вода и места купания. Оборудование полевых лагерей на периоды проведения учебно - тренировочных сборов и соревнований. Особенности размещения контрольных пунктов в зависимости от характера местности и растительности. Прокладка и оборудование маркированных трасс.

4. Туристская группа в походе

Порядок движения на маршруте.

Туристский строй. Режим движения, темп.

Режим ходового дня.

Обязанности направляющего и заключающего.

Привал. Бивуак.

Строевой и походный шаг.

Переход с шага на бег и с бега на шаг. Остановка во время движения шагом и бегом. Изменение скорости движения. Ходьба вперед, назад, в сторону. Ходьба на носках, пятках, на внутренних и внешних сторонах стоп, высоко поднимая колени, в приседе, в полуприседе, полном приседе, выпадами, приставным и окрестным шагом. Ходьба с различными положениями и движениями рук, поворотами и вращениями туловища.

Бег вперед, назад, галопом вправо, влево. Бег на носках, высоко поднимая колени, с подниманием прямых ног вперед, отводя прямые и согнутые ноги назад. Бег с изменениями направления и скорости, семенящий бег, бег с внезапными остановками.

5. Санитарно-гигиеническая подготовка

Личная гигиена туриста. Питание в походе.

Походная медаптечка.

Предупреждение простудных заболеваний.

Оказание доврачебной помощи в походных условиях.

Помощь при отравлениях, укусах змей.

Гигиена, закаливание, режим и питание туриста.

Понятие о гигиене: гигиена физических упражнений и спорта, ее значение и основные задачи. Гигиенические основы режима труда, отдыха и занятий физической культурой и спортом. Гигиена сна. Гигиена полости рта. Уход за кожей, волосами, ногтями. Уход за ногами. Гигиена тела, гигиеническое значение водных процедур (обмывание, обтирание, парная баня, душ, купание). Гигиена одежды и обуви.

Гигиена жилищ и мест занятий (температура, влажность, освещение, вентиляция помещений). Гигиенические требования к костюму и снаряжению туриста - ориентировщика. Понятие о заразных заболеваниях. Меры личной и общественной профилактики. Закаливание. Особое значение закаливания для туристов – ориентировщиков. Сущность закаливания, его значение для повышения работоспособности и сопротивляемости организма к простудным заболеваниям. Средства закаливания и методика их применения.

Питание. Значение питания как фактора обеспечения. Сохранения и укрепления здоровья. Назначение белков, углеводов, жиров, минеральных солей и витаминов. Понятие о калорийности и усвояемости пищи. Примерные суточные пищевые нормы занимающихся ориентированием в зависимости от возраста, объема и интенсивности тренировочных нагрузок и соревнований. Вредное влияние курения и употребления спиртных напитков на здоровье и работоспособность туристов.

Врачебный контроль, самоконтроль, спортивный массаж, первая помощь, предупреждение травм, контрольное время на тренировках и соревнованиях.

Врачебный контроль, самоконтроль. Значение и содержание врачебного контроля и самоконтроля при занятиях спортом. Объективные данные: вес, динамометрия, спирометрия. Порядок осуществления врачебного контроля в секциях коллективов физической культуры. Медицинское освидетельствование туристов – ориентировщиков через каждые шесть месяцев.

Субъективные данные самоконтроля, самочувствие, сон, аппетит, работоспособность, настроение. Основы спортивного массажа: Основные приемы массажа: поглаживание, растирание, разминание, поколачивание, потряхивание. Массаж до и после тренировки и соревнований. Противопоказание к массажу.

Понятие о «спортивной форме», утомлении и перетренировке. Меры предупреждения переутомления. Понятие о травмах. Краткая характеристика травм в занятиях ориентированием и соревнованиях. Причины травм и их профилактика.

Оказание первой доврачебной помощи. Раны и их разновидности. Ушибы, растяжения, разрывы связок, мышц и сухожилий. Кровотечения и их виды. Вывихи. Повреждения костей: ушибы, переломы. Действие высокой температуры: ожог, солнечный удар, тепловой удар. Действие низкой температуры: озноб, обморожение. Оказание первой помощи при обмороке, шоке.

Способы остановки кровотечений, перевязки, наложение первичной шины. Приемы искусственного дыхания. Транспортировка пострадавшего. Контрольное время на тренировках и соревнованиях по ориентированию. Строгое соблюдение контрольного времени - залог успешного проведения мероприятий. Воспитание у туристов-ориентировщиков чувства ответственности перед коллективом.

6. Техническая подготовка

Установка и снятие палатки.

Укладка рюкзака.

Типы костров.

Вязка узлов.

Навесная и параллельная переправа.

Траверс.

Подъем и спуск по склону, переправа по бревну, по кочкам, по жердям.

7. Лыжная подготовка

Лыжи и их подготовка к походу.

Движение на лыжах по ровной местности.

Движение на лыжах по пересеченной местности.

Спуск с торможением и поворотом.

Подъем лесенкой и елочкой.

Тропление лыжни. Разучивание приемов падения в экстренных ситуациях.

Лыжный спорт. Изучение попеременного и одновременного способа ходьбы на лыжах. Изучение техники поворотов на месте и в движении. Ходьба на лыжах на дистанции 3,5,10,15 и до 25 км. Катание с гор. Спуски и подъемы на склонах различной крутизны. Повороты и торможение во время спусков. Ложные падения.

8. Экологическая подготовка

Формирование фундаментальных экологических знаний умений и навыков.

Экологическая обстановка в области (городе) и роль ТКФ в природоохранной деятельности.

Методика экологических исследований в процессе ТКФ и использование полученных результатов в пропагандистской работе по охране окружающей среды.

9. Техника безопасности

Дисциплина в походе и на занятиях основ безопасности.

Меры безопасности при преодолении препятствий.

Меры безопасности и правила поведения на транспорте.

Организация самостраховки.

Правила поведения туриста в лесу во время грозы в населенных пунктах.

Взаимоотношения с местным населением.

10. Водная подготовка

Техника безопасности в водном походе.

Правила поведения на воде.

Подготовка и эксплуатация лодки.

Обеспечение непотопляемости.

Спасательные средства. Погрузка лодки.

Ремонт лодки.

Управление лодкой.

Плавание на дистанции 25, 50, 100, 500 м. Совершенствование в избранном виде плавания.

11. Общая физическая подготовка

Развитие и совершенствование физических качеств туриста.

Прыжки, подтягивание.

Упражнения для развития мышц рук, ног, туловища, шеи.

Упражнения со скакалкой, гантелями, гирями.

Спортивные игры.

Упражнения для мышц рук и плечевого пояса: в различных исходных положениях (в основной стойке, на коленях, сидя) движения руками – сгибание и разгибание, вращения, махи отведение и приведение, рывки; движения руками в сочетании с ходьбой и бегом.

Упражнения для ног: поднимание на носки; сгибание ног в коленях, тазобедренных суставах; приседания; отведение и приставление ноги; махи в лицевой и боковой плоскостях; выпады с пружинистым покачиванием; подскоки из различных исходных положений ног; прыжки с одной и двух ног вперед, вверх, в стороны.

Упражнения для шеи и туловища: наклоны, вращения и повороты головы; наклоны туловища вперед, назад, в стороны, круговые движения туловищем, повороты туловища; поднимание прямых и согнутых ног в положении лежа на спине; принятие положения, сидя из положения лежа на спине; смешанные упоры в положении спиной и лицом вниз.

Гимнастика. Упражнения без предметов типа «зарядка» и «разминка». Упражнения утренней гигиенической гимнастики.

Акробатические упражнения: стойки, кувырки, перекаты, перевороты, «колесо» и др. Упражнения на гимнастических стенке: лазание с поочередным и одновременным перехватом рук и переступанием ног, приседания, прыжки, махи ног, стоя правым, левым боком и лицом к стенке, держание «угла». Прыжки со скамейки, на скамейку, через скамейку. Ходьба и бег по скамейке.

Упражнения с предметами: скакалками, палками, навивными мячами, обручами, гантелями, штангой. Прыжки на одной и двух ногах через скакалку. Наклоны и повороты при различных положениях палки, переносы ног, прыжки через палку, бег с палкой за плечами и за спиной. Броски и ловля теннисного мяча, сидя, стоя, лежа, обеими и одной рукой, перебрасывание мяча на ходу и на бегу, метание в цель и на дальность.

Различные упражнения с набивными мячами весом 1-4 кг: маховые движения; броски вверх и ловля с поворотами и приседаниями; перебрасывание по кругу и в парах из различных положений (сидя, стоя, стоя на коленях, лежа на спине, лежа на груди); в различных направлениях и разными способами (толчком от груди обеими руками, толчком одной руки от плеча, броском обеими руками из-за головы, через голову, между ног, сбоку); броски мяча и подкидывание его одной и обеими ногами (в прыжке). Эстафеты с передачей и бросками мяча. Различные упражнения с гантелями и штангой. Приседания со штангой, толчки и рывки ее (вес штанги до 50-70 % веса туриста).

Спортивные и подвижные игры. Баскетбол, футбол, ручной мяч 7:7, волейбол. Подвижные игры на внимание, сообразительность, координацию. Эстафеты с преодолением препятствий. Преодоление туристской полосы препятствий.

12. Участие в массовых мероприятиях слетах, соревнованиях – по календарному плану спортивных мероприятий.

13. Предпоходные тренировки

Подготовка к зачетному походу.

Поход выходного дня для закрепления туристских навыков.

Подготовка туристского снаряжения.

14. Отчет о походе

- подведение итогов похода
- обработка материала
- в конце составляется отчет.

Объединение детей в системе дополнительного образования дает возможность свободы выбора занятий по интересам, формировать определенный стиль отношений между педагогами и воспитанниками, нивелировать индивидуалистические тенденции в развитии личности, формируя заботливое отношение к окружающей жизни и людям.

Именно специфика туризма — совместное проживание педагогами и воспитанниками определенного "отрезка жизни", когда огромную роль играют не только профессиональные, но и, прежде всего, личностные качества подростка, — способствует собственной самооценке, а значит, и социализации.

Туристские походы по форме их организации, целям и задачам подразделяются на спортивные, тренировочные и на туристские экспедиции.

Поход - это замечательное средство непринужденного введения детей в систему социальных отношений и накопления ими опыта этих отношений, организованного усвоения правил и норм человеческих отношений. Занятия туризмом и участие в походах способствуют усвоению подростками универсальных ценностей жизни и моделей поведения, которые помогут им жить в мире и согласии с самими собой, природой и обществом.

Спортивные походы имеют цель прохождения маршрута определённой категории сложности, выполнения установленных спортивных нормативов.

Туристские экспедиции организуются с целью туристского освоения новых районов, испытание новых видов снаряжения, разработки новых технических приёмов. В экспедициях могут проводиться краеведческие, медико-биологические, физиологические, геологические и другие исследования по заданию государственной или общественной организации (учреждения).

Туристская экспедиция в зависимости от объема работы (задания) может состоять из одного или нескольких самостоятельных или разнесенных по времени однодневных или многодневных посещений объекта (полигона, раскопок, карьера, участков маршрута, населенного пункта и т.д.). При организации базового лагеря экспедиции необходимо согласовать расположение этого лагеря с местными властями и владельцами (пользователями) земельного участка (лесничество, с/х предприятие, частное лицо), а использование источников питьевой воды — с местными органам санэпиднадзора.

кинофильма в кинотеатре «Арман 3 D» ТРЦ «Азия парк», посещение ТРЦ «Хан-Шатыр» и т.д.

По завершению экскурсии учащиеся излагают свои впечатления о столице в виде эссе. Всем участникам краеведческого проекта вручаются сертификаты. (образец оформления *Правилы проведения Краеведческого проекта в приложение 1*).

Республиканским учебно-методическим центрам дополнительного образования Министерства образования и науки РК ежегодно проводятся Республиканские мероприятия по туристско-краеведческому направлению и одно из них

Республиканский слет туристско-краеведческих экспедиционных отрядов «Менің Отаным - Қазақстан» (образец оформления Правилы проведения Слета приложение 2).

Посредством участия, в конкурсах Слета обучающиеся узнают об истории, культуре, природе своего края не только из книг и рассказов педагогов, но и в процессе изучения активными способами: в походах, путешествиях, научных экспедициях,

экскурсиях и т.д. Слет способствует всестороннему изучению своей Родины, возрождению региональных культурных традиций и обрядов, сохранению историко-культурного и природного наследия.

Особое значение имеет воспитание молодежи на примерах трудовых и военных подвигов народа в годы Великой Отечественной войны.

С целью приобщения детей к историческому, культурному и духовному наследию родного края, а также воспитания чувства патриотизма и гражданственности школьников проводится

проводится

Международный краеведческий конкурс учебно-

исследовательских работ учащихся «Салют, Победа!» (образец оформления Правилы проведения Краеведческого конкурса в приложение 3).

Для учащихся в подростковом и юношеском возрасте разнообразные путешествия, знакомство с различными уголками своей страны, изучение на практике их исторических, культурных, природных достопримечательностей является наиболее естественной, или как сказали бы классики - природосообразной деятельностью.

Использование разнообразных туристских и технических средств в туристском лагере: лазание по скалам, преодоление природных препятствий, работа с различными приборами и механизмами, создает дополнительный привлекательный фактор участия в туристском походе.

Вся учебно-воспитательная работа в походе строится на полном самоуправлении, организуется на основе развитой административной и исследовательской инструментальной работы. Детские туристские походы и экспедиции проходят в форме, максимально приближенной к настоящей исследовательской экспедиции в спортивном туризме.

Например, изучая новый природный район, дети в походе ведут наблюдения за погодой, описывают геологическое строение, собирают гербарий из растительности, ведут гидрологические и фенологические наблюдения, делают описания флоры и фауны. Что, в свою очередь приводит к закреплению и упрочнению полученных на уроках знаний.

Летний отдых детей в горах, являясь итогом учебного года, вместе с тем, обладает возможностью наиболее полно реализовать на практике знания, полученные учащимися в течение года.

Не просто отдых и развлечения, но и предстоящая работа, изучение нового, еще неизвестного, делают для ребят ТКД наиболее привлекательной и интересной формой по сравнению с другими видами отдыха.

Так, например, воспитанники ГУ «Станция юных туристов» города Астана, совершили пешеходный туристский поход I категории сложности по Джунгарскому Алатау.

ОТЧЕТ о пешеходном туристском походе I категории сложности по Джунгарскому Алатау, совершенном группой туристов города Астана, ГУ «Станция юных туристов» в период с 1 по 7 августа 2014 года.

Маршрутная книжка № 20-14

Руководитель группы: Васильченков А.В. (8 707 566 30 83, г.Астана, пр. Республики, 26/1, кв.406)

Маршрутно-квалификационная комиссия рассмотрела отчет и считает, что поход может быть зачтен всем участникам и руководителю 1 категорией сложности.

До начала организации похода учащиеся посещали кружки при «Станции юных туристов» г. Астана один год – с сентября 2013 года.

За этот период они прошли теоретическую и практическую подготовку, некоторые выполнили норматив на значки «Жас турист» и «Қазақстан саяхатшысы». Были совершены пешие походы различной степени сложности по Ерейментаускому району в условиях туристского палаточного лагеря «Батыр». Выезжали на учебно-тренировочные

сборы, а также принимали участие в слетах и соревнованиях по пешеходному, водному, лыжному и горному туризму.

Регулярно проводились кроссы, физические тренировки, отрабатывались

приемы страховки, само страховки. В походах, а также на различных соревнованиях обращалось внимание на взаимоотношения в группе между участниками, их психологическую совместимость, привязанность. С марта месяца группа начала знакомиться с районом путешествия, в июле каждый участник получил задание в соответствии со своей обязанностью. Все участники проводили подготовку снаряжения, аптечки, ремнабора, продуктов питания, знакомились с литературой по району похода, растительностью, животным миром

Подробное описание маршрута

1.08.2014 – выход на маршрут с ущелья Черкасское к вершине 2233,8. Устроили ночевку в районе этой вершины

2.08.2014 – выход с вершины 2233,8 по направлению к горе Актобе. Ночевка.

3.08.2014 – далее маршрут пролегал по урочищу Аршалы мимо вершин 2514 и 2405 вышли на тропу Жанбас и по ней спустились вниз к реке Коксу. Ночевка.

4.08.2014 – от реки Коксу двигались вверх по реке по правому берегу до моста. Перейдя мост, вышли на речку Ерменсай, до брода шли по левой стороне реки, а пройдя брод, движение продолжилось по правой стороне. Сделали ночевку в лесной зоне.

5.08.2014 – с места ночевки повернули в обратную сторону и дошли до моста. Ночевка.

6.08.2014 – выход с моста через Коксу по правой стороне реки вниз. Ночевка вблизи урочища Сахайсаз.

7.08.2014 – остаток маршрута прошли от урочища Сахайсаз до населенного пункта Рудничный.

По всему маршруту очень часто встречаются родники, ручьи с чистой горной водой. Дрова в этом районе не редкость, но горелка может пригодиться.

Способы передвижения

г.Астана – г.Алмата – поезд

г.Алмата – г.Талдыкорган – поезд/маршрутный микроавтобус

г.Талдыкорган – Черкасское ущелье (спортивно-туристский лагерь «Джунгария») – осуществляется заброска на ГАЗ-66 по предварительной договоренности с начальником лагеря. Есть вариант доехать с Талдыкоргана до Текели и подняться до ущелья пешком, но на подъем уйдет большое количество времени.

Ущелье Черкасское – в.2233,8 – пешком – 7 км

в.2233 – гора Актобе – пешком – 20 км

гора Актобе – река Коксу – пешком – 20 км

река Коксу – река Ерменсай (второй брод) – пешком – 26 км

река Ерменсай – мост через р.Коксу – пешком – 15 км

мост через р.Коксу – урочище Сахайсаз – пешком – 21 км
 урочище Сахайсаз – населенный пункт Рудничный – пешком – 21 км
 населенный пункт Рудничный – г.Талдыкорган – автобус/такси
 г.Талдыкорган - г.Алмата – поезд/маршрутный микроавтобус
 г.Алмата - г.Астана– поезд

Справочные сведения о походе

12. Проводящая организация: ГУ «Станция юных туристов» г.Астана
13. Место проведения: РК, Джунгарский Алатау
14. Вид туризма: горный
15. Категория сложности похода: I категория
16. Протяженность похода: 130 км
17. Сроки проведения: 1-7 августа 2014 года
18. Номер маршрутной книжки: №20-14
19. Подробная нитка маршрута: ущелье Черкасское-в.2233,8-гора Актобе-урочище Аршалы-тропа Жанбас-река Коксу-река Ерменсай-река Коксу-н.п. Рудничный
20. Аварийные выходы с маршрута и его запасные варианты: по всему маршруту встречаются юрты, у жителей которых имеется транспорт. В районе моста через реку Коксу находится дом лесничего, а также дома отдыха. Дорога, которая идет вдоль реки Коксу проездная, часто встречаются машины.
21. Изменения маршрута и их причины: поход был заявлен с выходом на перевал Сатылы, но в связи с ухудшением здоровья одного из участников группы, было принято решение 5 августа с места ночевки повернуть в обратную сторону.

22. Список группы:

№	Ф.И.О.	Дата рождения	Туристский опыт с указанием района	Обязанность в группе	Домашний адрес контактный телефон
1	Васильченков Александр Вячеславович	7.07.1972	Руководитель водных походов по Рудному Алтаю	Руководитель	пр. Республики, 26/1, кв.406
2	Швайдюк Марина Анатольевна	5.01.1986	Руководитель степенных походов по	Зам.руководителя	п. Мичурина, ул

			Ерейментаускому району		Баканас,23
3	Копейко Виталий Максимович	19.09.2003	СЮТур Астана	Рем.мастер	ул. Магнитогорская, д.10/1
4	Данелюк Владимир Петрович	18.05.2000	СЮТур Астана	Летописец	ул. Есенберлина, 13/1 кв.19
5	Тлеубергенов Мирослав Николаевич	29.05.1999	Участник походов по Ерейментаускому району	Фотограф	ул. Можайского, 45, кв15
6	Кирпичев Иван Николаевич	3.11.2000	Участник походов по Ерейментаускому району	Медик	ул. Суворова, 14, кв.7
7	Белый Даниил Юрьевич	8.02.2002	СЮТур Астана	Рем.мастер	пер. Белякова, д.3/1
8	Сенотрусов Вадим Сергеевич	6.05.2000	СЮТур Астана	Зав.хоз.	ул. Дулатова, д.158, кв.3

Общеге графическая и туристская характеристика района похода

Джунгарский Алатау - это горная система в восточной части Казахстана, северное и северо-западное продолжение Джунгарской горной системы. Он расположен в широтном направлении в промежутке между Алакольской котловиной на севере и руслом реки Или на юге. Длина его 450 км, ширина - 100-200 км. Джунгарский Алатау разделяют на западе река Коксу, на востоке - река Боротал. Эти две части образуют два больших горных хребта: Северный и Южный Джунгарский Алатау. Основная часть горной системы Джунгарского Алатау находится на территории Китая и образуется высокими горными хребтами Уркашар и Жайыр (2500 м). На близлежащих территориях казахстанской границы Уркашар продолжается, смыкаясь с горой Барлыктау (3300 м). Переходит

на низкогорья, называемые Жайыр и Майлы. Между этими горными хребтами расположена широкая долинная впадина, образовавшаяся в результате тектонического движения. В некоторых местах она болотистая, покрыта тростником, в других местах превращается в засушливую степь. В долинах гор много небольших каменных россыпей. Местное население называет их курум (каменная насыпь). Впадина соединяет котловину озера Эби-Нур с котловиной Алаколя. Этот природный проход называется Джунгарскими воротами. Начиная с ранних эпох эти ворота были караванной дорогой, связывающей Восточную Европу с Азией, Казахстаном. По ней проходил Шелковый путь, монгольские завоеватели и воины Чингисхана. Казахстанская часть Джунгарского Алатау начинается на западе от этих ворот. Здесь проходит государственная граница между Китаем и Казахстаном. В этих местах Джунгарский Алатау превращается в гигантский горный хребет с асимметричной структурой. Он состоит из двух параллельных главных хребтов. Разделяет их река Коксу. Самая высокая точка северного горного хребта - Бесбакан (4622 м), а южного хребта Музтау (4370м). Этот уникальный уголок природы, находясь между Тянь-Шанем и Алтаем, воплотил в себе особенности двух горных систем. Здесь можно встретить виды животных и растений, не встречающихся больше нигде.

Техническое описание маршрута График движения

День Пути	Дата	Участок маршрута за день	Протяж*	Чистое ходов. время	Характер пути	Метеоусл.
1	1.08.	Черкасское ущелье – в.2233	7 км	5 часов	Дорога, крутизна подъемов до 45°	солнечно
2	2.08.	в.2233 – г.Актобе	20 км	6 часов	Травянистые склоны, дорога	солнечно
3	3.08.	г.Актобе – р.Коксу	20 км	8 часов	Дорога с небольшими перепадами высот, тропа с резкими обрывами в	солнечно

					некоторых местах, спуск по травянистой заросшей дороге	
4	4.08.	река Коксу – река Ерменсай (второй брод)	26 км	7 часов	Дорога, два брода	солнечно
5	5.08.	река Ерменсай – мост через р.Коксу	15 км	5 часов	Дорога, два брода	солнечно
6	6.08.	мост через р.Коксу – урочище Сахайсаз	21 км	8 часов	дорога	солнечно
7	7.08.	урочище Сахайсаз - населенный пункт Рудничный	21 км	8 часов	дорога	солнечно

* Учитывая горную местность, километраж умножается на коэффициент 1,2

Клубная организация туристско-краеведческой деятельности и её возможности для формирования и развития коммуникативных качеств учащихся

Современная педагогика рассматривает клуб как одну из форм объединения учащихся.

Клуб – объединение учащихся с общими интересами, созданное для проведения совместных занятий и совместного досуга учащихся с целью их разностороннего развития и для более массового привлечения школьников к работе клуба. Отличия клуба от других форм детских объединений можно представить в следующих принципах:

- разновозрастность членов клуба;
- наличие Устава, регламентирующего деятельность клуба;
- руководство осуществляет выборный коллегиальный орган – Совет клуба;
- наличие нескольких секций, групп;
- специфические атрибуты отличительности клуба от других: символика, традиции, форма и др.

Предполагается что, подросток проходит в клубе **четыре ступени** посвящения в коллективную совместность.

Первая и самая внешняя и необязательная (связанная с задачей аниматора «увлечь и удержать») – определяется его мотивом на общение со сверстниками, на интересный предметный или игровой досуг. Ребенок может зайти просто так. И также просто уйти, если клубная атмосфера его не зацепит, если аниматор не работает. Эта клубность как клуб встреч.

Вторая ступень более серьезная: ребенок идет в клуб «к своим», в группу – за проектной идеей и программами её достижения. Здесь все зависит от профессионализма организатора коллективных дел и

коллективных творческих дел, от интереса и напряженности событий. Это клуб по интересам.

Третий клуб - это клуб заботящихся друг о друге людей, переросших интересы группы и ориентирующихся на результаты во имя человеческих взаимоотношений. Это клуб-сообщество.

Четвертый клуб - это многопрофильное учреждение, где работа строится фактически по школьной программе, а контингент – прагматически ориентированные дети, подростки, молодежь. Коллективность здесь предельно разделена (как в учебном классе) или сплочена общей перспективой результата – тренером, педагогом, командой, перспективой победы.

Клубы, организованные на основе туристско-краеведческой деятельности и ориентированные на относительно замкнутый социум – творческие объединения представляют собой объединения, включающие разные сущности, поскольку им присущи все функции, обозначенные выше.

Ведущей деятельностью в подростковом возрасте является коммуникативная, общаясь, в первую очередь, со своими сверстниками, подросток получает необходимые знания о жизни. Очень важным для подростка является мнение о нем коллектива, к которому он принадлежит. Сам факт принадлежности к определенной группе придает ему дополнительную уверенность в себе. Положение подростка в группе, те качества, которые он приобретает в коллективе, существенным образом влияют на его поведенческие мотивы. Изолированность подростка от группы, может вызывать угнетающее состояние и быть фактором повышенной тревожности.

Особым разделом формирования и развития у подростков коммуникативных умений является:

а) умения переносить известные ему знания и навыки, варианты решения, приемы общения в условия новой ситуации, трансформируя их в соответствии со спецификой ее конкретных условий;

б) умения находить решения коммуникативной ситуации из комбинации уже известных подростку идей, знаний, навыков, приемов;

в) умения создавать новые способы и конструировать новые приемы для решения конкретной коммуникативной ситуации.

Субъективный образ "Я" складывается в большей степени от мнения окружающих. Обязательным компонентом самосознания является самооценка, подросток активно "примеряет" на себя

различные социальные роли, определяет требования, возможности и права, присущие каждому новому образу, но в проблемных жизненных ситуациях он старается не брать на себя ответственность за принимаемые решения, и ждет помощи со стороны взрослых. Подростки, вправе ожидать от взрослых мудрых советов, при этом необходимо взаимное доверие. Они не будут доверять тем старшим, которые неискренни с ними. Честность и искренность ценятся больше всего.

Развитый детско – юношеский коллектив представляет собой необходимое условие формирования и развития коммуникативных качеств личности. Ему присущи общность целей и адекватность мотивов предметно-практической совместной деятельности, направленная на пользу общества, забота об общем результате, определенные организация и характер общения, широкая система коллективных связей. Наиболее развитые формы взаимоотношений подростков создаются в процессе целенаправленной организации их деятельности: учебной, общественной, трудовой, художественной, спортивной и др. При этом придание основным типам деятельности подростков определенной направленности позволяет не только формировать отношения подростков внутри возрастных групп, но и строить их на единой основе. Максимальное развитие самостоятельности подростков выступает определяющим признаком развитого коллектива. Это должна быть организация, при которой:

а) подростки разных возрастов выполняют отдельные части общей задачи, т.е. осуществляется возрастное разделение;

б) значимые цели этой деятельности имеют как общественный, так и личностный смысл;

в) обеспечивается равноправная, инициативно-творческая позиция каждого подростка (от планирования дел до оценки ее результатов);

г) осуществляется непрерывность и усложнение совместной деятельности, причем не, только в плане собственно деятельности, но, главное, с позиции ее активного участника, действующего вначале для коллектива, потом для района, города, общества;

д) деятельность эта направлена на благо другим людям, обществу.

Именно в развитых формах социально одобряемой деятельности формируется умение подростка учитывать интересы, позицию другого человека и соответственно этому ориентироваться в своем поведении.

Подростковый коллектив, существующий в клубе по альпинизму «Эдельвейс» на базе Станции юных туристов г. Астаны, представляет собой многоплановую систему, внутри которой дети и подростки могут быть членами объединений, разных по характеру и длительности существования. Важную роль играет характер взаимоотношений, которые складываются между подростками в изменяющейся структуре постоянных и временных объединений, что проводит всех занимающихся через положение руководителей и исполнителей, формируя умения командовать товарищами и подчиняться товарищу, создавая развернутую сеть разно образных связей, отношений. Особое место в укреплении межколлективных связей занимает целенаправленное создание временных объединений, позволяющих организовать деятельность подростков в небольших группах, которым поручается выполнение кратковременных дел.

Заключение

Туристско-краеведческая деятельность является средством интеграции общего и дополнительного образования в общеобразовательном учреждении, обладает обучающим, познавательным, развивающим, воспитательным и оздоровительным потенциалом; реализует практико-ориентированные функции общего образования, использует географические методы познания окружающего мира, устанавливает взаимосвязь между содержанием, технологиями, методами и формами образовательной деятельности двух сфер образования; развивает взаимодействие руководителей, учителей, педагогов дополнительного образования, обучающихся, их родителей и социального окружения, направленное на формирование предметных географических компетенций школьников.

Подтверждена значимость туристско-краеведческой деятельности как эффективного средства воспитания гражданской личности, приобщения ребенка к познанию природы и общества, культурно-исторического наследия. Она интегрирует все основные педагогические процессы, в ней значительно быстрее идет социализация личности. Туристско-краеведческая деятельность позволяет одновременно осуществлять пять составляющих педагогического воздействия - воспитание, обучение, оздоровление, профессиональная ориентация, социальная адаптация обучающихся.

Организация дополнительного образования туристско-краеведческого профиля имеют реальные возможности решения творческого развития учащихся в силу своей специфичности, которая проявляется в том, что создает возможность мотивированной деятельности. Она способствует активному и творческому использованию свободного времени; создает возможности для формирования круга общения на основе общих интересов, духовных ценностей, позволяет учащимся удовлетворять свои индивидуальные познавательные, эстетические, творческие запросы и исследовательские потребности; устраняет односторонность профильного обучения в школе; предоставляет свободу выбора, что способствует гармоничному и творческому развитию личности. Сущностью подхода к личности учащегося выступает признание уникальности и неповторимости каждого, уважение его достоинства, доверие к личности, учет его личных целей, запросов и интересов;

создание условий для его максимального творческого развития на основе всестороннего анализа успехов и достижений, проблем учащегося. Одновременно, вследствие специфики туристско-краеведческой деятельности, осуществляется воспитание личности, для которой важны интересы коллектива.

Подводя итог, хотим отметить, что необходимо прийти к пониманию того, что жесткое следование классно-урочной системы значительно сужает учебно-воспитательный процесс. Есть предметы, требующие выхода учащихся за пределы помещений в окружающий мир. Важную роль в этом деле могут сыграть многие виды внешкольной деятельности. Среди них особое комплексное решение многих учебно-воспитательных и оздоровительных проблем принадлежит туристско-краеведческой деятельности. Как уже отмечалось, туризм сегодня выступает как познавательный активный отдых, в оздоровлении организма. достижение науки, изменяя характер труда и учебы, действуют и на самого человека: на первое место выдвигаются его мыслительные, эмоционально-психические функции, на второй план отходят двигательные, физические. Происходит снижение двигательной активности при повышении уровня эмоционального напряжения. Гиподинамия, вызванная недостаточной двигательной активностью, вызывает быструю утомляемость, которую снять сложнее, чем усталость, вызванную физическими усилиями. Лучшим и наиболее эффективным способом восстановления физических и духовных сил является активный отдых, который должен рассматриваться как одна из основных потребностей человека. Наиболее доступным и полезным видом активного отдыха является туризм. Туризм и здоровье неотделимы. Туристские путешествия не только способствуют физическому закаливанию организма, снимают усталость, укрепляют нервную систему, они все больше становятся настоятельной потребностью человека как активный, насыщенный физическими нагрузками отдых. Еще раз отмечу: туризм -- мощное средство профилактики различных заболеваний, в особенности сердечно-сосудистых, болезней нервной системы, органов дыхания, пищеварения. В настоящее время надо шире использовать походы выходного дня для подготовки учащихся к более сложным путешествиям, отработки техники, проверки снаряжения. Таким образом, в походах -- высок не только оздоровительный и спортивный, но и воспитательный и образовательный эффект.

Список литературы

1. Концептуальные подходы к развитию детско-юношеского туризма в Республике Казахстан на 2015 -2018 годы. Концептуальные подходы. – Астана: Республиканский учебно-методический центр дополнительного образования, 2014 г.

2. Об особенностях преподавания основ наук в общеобразовательных организациях (в том числе, реализующих инклюзивное образование) Республики Казахстан в 2014-2015 учебном году. Инструктивно-методическое письмо. – Астана: Национальная академия образования им. И. Алтынсарина, 2014. – 181 с.

3. А. А. Остапец. Педагогика и психология туристско-краеведческой деятельности учащихся: Методические рекомендации. — М., РМАТ, 2001. — 87 с.

4. Научная библиотека диссертаций и авторефератов disserCat <http://www.dissercat.com/content/teoriya-i-praktika-turistsko-kraevedcheskoi-deyatelnosti-uchashchikhsya-v-sisteme-dopolnitel#ixzz3Q0VdFgw9>

5. Сафонова Н.А. Туристско-краеведческая деятельность как средство социализации современного подростка // Дополнительное образование детей фактор развития творческой личности: Мат. Всерос. науч - практ. конф. - С - Петербург, 1998. - С. 61-66.

6. Научная библиотека диссертаций и авторефератов disserCat <http://www.dissercat.com/content/organizatsiya-obrazovatelnoi-turistsko-kraevedcheskoi-deyatelnosti-uchrezhdenii-dopolnitelno#ixzz3Q1OruZqM>

7. Строев К. Ф. О краеведческом принципе в преподавании географии. «География в школе», 1963, № 3.

8. Махов С.И. Совершенствование туристско-краеведческой подготовки в школе и вузе //Материалы межрегиональной научно-практической конференции «География населения и расселения: история и современность». - Нижний Новгород, 1999. С. 157-160.

9. <http://www.kazedu.kz/referat/141297>

10. Сборник «Состояние, проблемы и перспективы детско-юношеского и социального туризма: материалы международной научно-практической конференции «Роль и задачи массового туристско-краеведческого движения в воспитании и оздоровлении населения», 1 декабря 2013 г. /сост. И.А. Дрогов, Ю.С. Константинов, Д.В. Смирнов; М.; МосгорСЮТур, 2013.

**Проект Правил проведения
Краеведческого проекта «Изучаем столицу нашей Родины –
Астану»**

2. Общие положения

1. Правила проведения Краеведческого проекта «Изучаем столицу нашей Родины – Астану» определяют порядок их проведения и финансирования.

2. Республиканский учебно-методический центр дополнительного образования МОН РК во исполнение «Национального плана действий по развитию функциональной грамотности школьников на 2012-2016 годы», утвержденного постановлением Правительства Республики Казахстан от 25 июня 2012 года № 832, реализует краеведческий проект «Изучаем столицу нашей Родины - Астану», в рамках которого организовываются экскурсии.

3. Основной целью проекта является воспитание и формирование личности будущего гражданина Республики Казахстан посредством изучения истории становления и развития Столицы нашей Родины.

4. Организатор Республиканский учебно-методический центр дополнительного образования Министерства образования и науки Республики Казахстан.

2. Участники

5. В проекте принимают участие учащиеся общеобразовательных школ и организаций дополнительного образования областей, городов Астана и Алматы. Возраст участников от 10 до 18 лет.

6. Численный состав группы от каждой области, городов Астана и Алматы не ограничен.

7. Руководитель группы несет полную ответственность за жизнь и безопасность участников в пути следования к месту проведения экскурсии, во время ее проведения и обратного пути.

3. Время и место проведения

8. Экскурсии проводятся ежемесячно в течение **2012-2016** годов в г. Астана.

4. Условия проведения

9. Предварительные заявки на участие в проекте направляются на бумажном или электронном носителях по адресу: 010000, г. Астана, пр. Женис 16/1, Республиканский учебно-методический центр дополнительного образования, факс: 8-7172-249305, контактный тел. 8-7172-249308. e-mail: Kalievdin@mail.ru

10. Руководитель группы обязан предоставить копию Приказа направляющей стороны, медицинские справки о состоянии здоровья участников Экскурсии.

Информацию о прохождении инструктажа по Технике Безопасности с росписями участников и руководителей.

11. Экскурсионная программа составляется организаторами для каждой группы, дату и время пребывания в столице предварительно согласовывается с направляющей стороной.

12. Организаторы оставляют за собой право вносить изменения в программу экскурсий.

5. Определение результатов и награждение

13. После окончания тура, школьникам предстоит написать эссе о проведенных за время экскурсионного тура днях. В работах школьникам предстоит воплотить свои самые смелые мечты и задумки. Все креативные идеи приветствуются.

14. По итогам Экскурсионного тура лучшие эссе будут опубликованы в журнале «ЭкоӘлем» и на сайте Ziyatker.kz

15. Все участники проекта получают сертификаты.

6. Финансирование

16. Финансирование осуществляется за счет средств «фондов всеобуча» и родителей.

17. **В стоимость 3-х дневного тура входит:**

- трансфер (встреча-проводы);

- проживание в гостинице;
- трехразовое питание (завтрак-обед-ужин);
- полное транспортное обслуживание по городу (автобус);
- входные билеты и экскурсионное обслуживание.

18. Расходы, связанные с оплатой проезда участников и руководителей, а также питание в пути, осуществляются отдельно, за счет направляющей стороны.

**Проект ПРАВИЛ
проведения Республиканского слета туристско-краеведческих
экспедиционных отрядов «Менің Отаным – Қазақстан»,**

1. Общие положения

1. Настоящие Правила проведения **Республиканского слета туристско-краеведческих экспедиционных отрядов «Менің Отаным – Қазақстан»** (далее – Слет), определяют цель, задачи, порядок его проведения.

Цель Слета: воспитание поликультурной личности, формирование позитивного интереса к традициям и обычаям других национальностей, воспитание доброжелательности и открытости, активизация туристско-краеведческой деятельности экспедиционных штабов и отрядов организаций образования, развитие творческих способностей детей.

Задачи:

1) формирование устойчивых интересов и ранней профессиональной направленности школьников, ценностных ориентаций подрастающего поколения;

2) приобщение детей к историческому, культурному и духовному наследию родного края, изучение Малой Родины;

3) совершенствование навыков поисково-исследовательской деятельности у обучающихся;

4) выявление лучших экспедиционных отрядов республикански;

5) сохранение и совершенствование традиционных, поиск инновационных форм и методов туристско-краеведческой работы с обучающимися;

6) развитие и поддержка детского творчества на основе приобщения к фольклору народа Казахстана;

7) обобщение и распространение передового опыта, накопленного туристско-краеведческими объединениями школьников республики;

Организаторы Республиканского слета туристских экспедиционных отрядов «Менің Отаным – Қазақстан»

2. Время и место проведения

2. Слет проводится _____ **2015** года в _____ Заезд команд - _____, отъезд _____

3. Заявки на участие в Слете направляются за подписью руководителей управлений образования областей, городов Астана и Алматы _____ по _____ адресу:

—
К заявке прилагается список участников: фамилия, имя, класс, организация образования, фамилия, имя, отчество и должность руководителя команды.

3. Участники Слета

4. На Слет направляются команды-победители региональных соревнований туристско-краеведческих экспедиционных отрядов «**Менің Отаным – Қазақстан**».

5. Численный состав команды от каждой области, городов Астана и Алматы – восемь человек: семь обучающихся (не менее двух девушек) и один руководитель из числа педагогов организаций общего среднего и дополнительного образования. Возраст участников: **14-15 лет**.

6. Руководитель команды несет полную ответственность за безопасность жизни и здоровья участников Слета в пути следования к месту проведения Слета, во время его проведения и обратного пути к месту жительства.

4. Порядок проведения

7. Слет проводится в два этапа:

первый этап (отборочный) – областной, городской (города Астана и Алматы). По результатам первого этапа определяются команды-победители региональных слетов;

второй этап (заключительный) – республиканский.

8. Сроки проведения регионального (отборочного) этапа Слета определяются приказами руководителей управлений образования областей, городов Астана и Алматы.

9. По прибытии на Слет руководителю команды необходимо представить в оргкомитет следующие документы:

1) копию приказа руководителя Управления образования об участии в Слете;

2) сведения об участниках (Ф.И.О., год рождения, класс, место учебы и адрес организации образования, домашний адрес, телефон, номинация, название работы, Ф.И.О. руководителя команды, место работы, должность, сотовый телефон);

3) медицинская справка (на каждого участника);

4) удостоверение (паспорт) или свидетельство о рождении;

5) командировочное удостоверение руководителя команды;

6) справку с места учёбы с фотографией, заверенную печатью;

7) страховой полис команды.

5. Условия проведения

10. Слет будет проводиться по следующим номинациям.

1. Защита краеведческого проекта «Жас өлкетанушы».

В краеведческом проекте «Жас өлкетанушы» 2 участника представляют презентацию согласно предварительной жеребьевке по теме: «Народные традиции, обычаи и искусство». В течение 5 минут презентуется поисково-исследовательский проект об устном народном творчестве, традициях и обычаях народа, встречах со знаменитыми людьми, деятелями литературы, музыки, театра, кино, изобразительного искусства.

2. «Қазақ өңірі - туристік өлке» - соревнование на ориентирование по памятным местам и достопримечательностям (музеи, памятники, здания и т.д.) г. Уральск (участвует вся команда). Участники соревнования определяют и находят музеи, памятники, здания, как контрольные пункты (КП) по заданному направлению в «Немой карте» с помощью электронного оборудования (чип).

Участники в каждом КП должны ответить на вопросы о г. Уральск. Последний вопрос ориентирует на следующий КП. Для описания отводится 5 мин. После описания объекта работы участников передаются членам жюри для оценки знаний краеведческого материала.

3. Соревнования по скалолазанию. Соревнования проводятся на искусственном рельефе (1 мальчик, 1 девочка);

Лазание **на трудность** — вид скалолазания — индивидуальное лазание. Цель — подняться до топа. Спортсменам дается 5 минут на просмотр трассы, во время которого участники продумывают каждый свой ход, как в шахматной партии, после чего по очереди пытаются пролезть на трассу. Участнику даётся одна попытка. Есть ограничение по времени от 4 до 15 минут. Используется нижняя страховка. Трудность — технически разнообразный и сложный вид двигательной активности, требующий высокой организованности, собранности, координации, аккуратности и точности движений.

Лазание **на скорость** — вид скалолазания — индивидуальное лазание гонка на время. Цель — подняться до конца трассы за минимальное время. Используется верхняя страховка.

4. Народные игры «Омпы» и «Городки»

«Омпы» - детская игра - вертикальное положение асыка. Играют два участника. На земле чертятся две черты, между ними ровно посередине проводится линия. На этой линии будет кон. Каждый из игроков ставит на кон по два асыка. В центр кона ставится один асык в положении «омпы». Участники, выстроившись у черты, по очереди своим асыком выбивают асыки на кону. Выбитые асыки участник забирает себе. Тот, кому удастся выбить «омпы», забирает себе все асыки на кону. Тот, у которого окажется большее количество асыков, будет победителем в этой игре.

Игра в «Городки» - выбивание фигур, построенных из пяти городков, с ограниченной площадки, называемой "городом", битами с определённого расстояния. Для игры в городки используются 10 фигур. В партии из 10 фигур принимают участие два участника (мальчик и девочка), фигуры ставят и выбивают в следующей последовательности: 1."Пушка", 2."Вилка", 3. "Колодец", 4. "Стрела", 5. "Артиллерия", 6. "Серп", 7."Пулемётное гнездо", 8."Самолёт", 9."Тир", 10."Письмо". Способ проведения игры «Выбывание»: команды выбывают из игры после первого проигрыша одного из участников.

5. Конкурс «Фестиваль дружбы народа Казахстана» (домашнее задание) предполагает участие всей делегации в театрализованном показе обычаев, традиций, народных танцев, песен и т.д.

11. Каждой делегации области необходимо иметь единую форму и эмблему.

6. Подведение итогов и награждение

12. Победители награждаются дипломами I, II и III степени и ценными подарками. Педагоги, подготовившие победителей, награждаются благодарственными письмами, всем участникам Слета вручаются сертификаты.

7. Финансирование

13. Оплату проезда, питания, проживания участников и руководителей групп обеспечивает направляющая сторона.

Проект правил проведения Международного краеведческого конкурса учебно-исследовательских работ учащихся «Салют, Победа!»

1. Общие положения

Международный краеведческий конкурс учебно-исследовательских работ учащихся «Салют, Победа!» (далее - Конкурс), проводится в рамках «Года ветеранов Великой Отечественной войны 1941–1945 годов Юбилей – 70-летие Победы в Великой Отечественной войне 1941-1945 годов – является чрезвычайно важной и поистине знаменательной вехой для участников Содружества Независимых Государств. Прежде всего – это наша общая история, это память о боевом братстве, беспримерном мужестве и героизме воинов всех национальностей, которые, не жалея сил и самой жизни, сражались за свободу и независимость наших стран. Великая Победа объединяет и будет впредь объединять, сплачивать наши государства и народы.

Конкурс проводят РГКП «Республиканский учебно-методический центр дополнительного образования» Министерства образования и науки Республики Казахстан, «Международная Академия детско-юношеского туризма и краеведения имени А. А. Остапца-Свешникова».

Непосредственное проведение Конкурса, экспертиза работ возлагается на группу детских туристских центров:

Казахстан:

Россия:

Конкурс является практической частью туристско-краеведческого движения учащихся стран СНГ «Отечество», «Менің Отаным - Қазақстан». Конкурс проводится в целях приобщения детей к историческому, культурному и духовному наследию родного края, а также воспитания чувства патриотизма и гражданственности школьников и ставят перед собой следующие задачи:

- выявление и поддержка талантливых детей и молодежи в области краеведения;
- воспитание бережного отношения к этнокультурному наследию

родного края;

- развитие международного молодежного сотрудничества, направленного на укрепление взаимопонимания в мире, на взаимное проникновение ценностей российской и мировой культуры.

2. Участники конкурса

2.1 В Конкурсе принимают участие учащиеся в возрасте: младшая группа - до 13 лет, старшая группа - 14-18 лет.

Допускается только индивидуальное участие в Конкурсе.

3. Порядок проведения Конкурса

3.1 Условия, списки участников, информация по Конкурсу, результаты будут опубликованы на сайтах _____

3.2 *Для участия в Конкурсе принимаются работы по проблемам местной истории, культуры, природы, экономики, связанные с общегосударственным материалом или в контексте общей истории своей страны.*

Конкурс проводится по 11 номинациям (по 2-м возрастным группам):

1. **«Героическое прошлое моего народа»** - Мой край в древние времена.

2. **«Жизнь во славу Отечества»** - Отражение военных подвигов и судеб защитников Родины в народной культуре, фольклоре, топонимике моего края.

3. **«А музы не молчали...»** - Памятники искусства, созданные в годы войны. Памятники архитектуры, литературы, музыки, театра или живописи, посвященные защитникам Родины.

4. **«Отчизны верные сыны»** - Жизнь и деятельность выдающихся полководцев, героев-орденоносцев моего края 20-21 века, «подвиг солдата».

5. Роль традиционных конфессий в формировании гражданственности и патриотизма в разные эпохи.

6. **«Услышьте их и помните о них!»** - Великая Отечественная война: жизненный путь моей семьи на страницах истории «большой» и «малой» Родины, «весточки с фронта».

7. **«Тыл и фронт во время войны»** - Подвиг тружеников тыла. Эвакогоспитали. Вклад женщин в дело Великой Победы. В тылу врага и на передовой.

8. **«Дети и война»** - Вклад подростков и детей в дело великой Победы. Героические и трагические судьбы «детей войны».

9. **«Славим подвиг и мужество»** - Школьные музеи, краеведческая деятельность, их роль в патриотическом воспитании подрастающего поколения.

10. Разработка экскурсионного маршрута по тематике **«Моя земля в годы мировых и Отечественных войн»**

11. Конкурсная программа **«Поклонимся великим тем годам»** - для участников 1-10 номинаций.

11.1 Фотографии, произведения живописи и графики.

11.2 Литературно-краеведческие произведения.

11.3 Авторские поэтические произведения, авторские песни по тематике Конкурса.

Слайд-фильмы «Фронтовики в семейном альбоме», видеофильмы-акции «Живут (Жили) среди нас ветераны».

Каждый участник Конкурса может представить не более одной работы в каждом из этих 4-х конкурсов 11-й номинации. Каждая такая творческая работа обязательно сопровождается краткой аннотацией (объем – до 1 стр.). Все конкурсные творческие работы должны отражать собственный опыт краеведческой деятельности.

3.3 В зависимости от количества участников номинации могут быть объединены или, наоборот, на основе одной номинации может быть несколько подноминаций.

Документация Конкурса:

3.3.1 Исследовательские работы Конкурса - должны быть оформлены на казахском или русском языках в соответствии с **Приложением № 1** «Требования к оформлению краеведческих исследовательских работ Конкурса». Высылаются по электронной почте на адреса: работы из **Казахстана** - _____, **России** - _____ **и – с _____ до _____ (включительно) _____ года**, работа считается принятой после получения подтверждения - **личного регистрационного номера - на электронный адрес, указанный в таблице приложения № 1 (а также с которого была прислана работа)**. Во всех дальнейших вопросах к оргкомитету указывать этот номер.

3.4 Конкурс проводится в один этап:

3.4.1 Интернет-этап до _____ года Экспертная оценка исследовательских работ – до _____ года. Определяются **победители и дипломанты интернет-этапа**, которым до _____ года оргкомитеты каждой страны высылают наградные сертификаты на электронный адрес, указанный в таблице, присланной авторами (*Приложение № 1*).

3.5 Исследовательские работы оцениваются в соответствии с «Критериями оценки исследовательских работ» (*приложение № 2*), творческие - «Критерии оценки творческих работ 11-й номинации «Конкурсная программа» (*Приложение № 3*).

3.6 На Конкурс не принимаются работы в случаях, если:

- содержание представленной работы не соответствует тематике

Конкурса;

- оформление конкурсных материалов не соответствует требованиям Конкурса;

3.7 Представленные материалы не возвращаются, оценочные протоколы и рецензии авторам не высылаются.

3.8 Лучшие работы (или тезисы работ, или фрагменты работ) участников Конкурса по рекомендации жюри будут предложены к публикации в журналах: _____, других методических, педагогических и научных журналах.

4. Руководство конкурса

Общее руководство к подготовке и проведению Конкурса осуществляет Оргкомитет.

Оргкомитет:

- утверждает программу Конкурса, состав и условия работы жюри, список победителей и призеров Конкурса по каждой номинации;

- принимает работы, организует работу жюри;

- на сайтах информирует об итогах Конкурса.

Жюри Конкурса:

- оценивает материалы, поступившие в соответствии с требованиями.

работ возможно применение программы Microsoft Office Picture Manager или других графических редакторов.

2. Исследовательская краеведческая работа должна содержать (для младшей группы возможен упрощенный вариант):

- **- титульный лист**

<p>Международный краеведческий конкурс учебно-исследовательских работ учащихся «Салют, Победа!»</p> <p>Номинация № __ « _____ »</p> <p>Возрастная группа _____</p> <p>Тема работы</p>							
<div style="border: 1px solid black; padding: 5px;"> <p><i>Фото автора. Размер фото по ширине не должен превышать 250 пикселей. На фото должен быть изображен только автор.</i></p> </div>	<table border="1" style="width: 100%; border-collapse: collapse;"> <tr> <td style="text-align: center; padding: 2px;"><u>Подготовил:</u></td> </tr> <tr> <td style="padding: 2px;"><i>Фамилия, имя, обучающийся __ класса __ школы __ и полное название образовательного учреждения с указанием региона, страны</i></td> </tr> <tr> <td style="padding: 2px;"><i>Дата рождения</i></td> </tr> <tr> <td style="padding: 2px;"><i>Адрес организации</i></td> </tr> <tr> <td style="text-align: center; padding: 2px;"><u>Руководитель:</u></td> </tr> <tr> <td style="padding: 2px;"><i>Фамилия, Имя, Отчество, звание, должность, место работы</i></td> </tr> </table>	<u>Подготовил:</u>	<i>Фамилия, имя, обучающийся __ класса __ школы __ и полное название образовательного учреждения с указанием региона, страны</i>	<i>Дата рождения</i>	<i>Адрес организации</i>	<u>Руководитель:</u>	<i>Фамилия, Имя, Отчество, звание, должность, место работы</i>
<u>Подготовил:</u>							
<i>Фамилия, имя, обучающийся __ класса __ школы __ и полное название образовательного учреждения с указанием региона, страны</i>							
<i>Дата рождения</i>							
<i>Адрес организации</i>							
<u>Руководитель:</u>							
<i>Фамилия, Имя, Отчество, звание, должность, место работы</i>							
<p>Страна, город (населенный пункт) – год</p> <p><i>(Согласен (несогласен) на публикацию работы на сайте «Республиканского учебно-методического центра дополнительного образования МОН РК»)</i></p>							

- - оглавление, перечисляющее нижеупомянутые разделы;
- - введение, где необходимо сформулировать проблематику; цель и задачи работы; обосновать ее актуальность; провести краткий обзор литературных источников по проблеме исследования; указать место и сроки проведения исследования; дать характеристику района исследования;
- - методику исследования (описание методов сбора, первичной и статистической обработки материала);
- - результаты исследований и их обсуждение. При необходимости следует использовать таблицы, графики и т.п.;
- - выводы (краткие ответы на вопросы, поставленные в задачах);
- - заключение, где могут быть отмечены лица, помогавшие в выполнении работы, намечены дальнейшие перспективы работы и даны практические рекомендации, проистекающие из данного исследования;

- - список источников и использованной литературы, оформленный в соответствии с правилами составления библиографического списка. В тексте работы должны быть ссылки на источники и литературу;

- - данные об участнике и руководителе (таблица для правильного оформления сертификатов, протоколов).

Образец

Тема	Фамилия, имя участника	Класс, учреждение образования, регион, страна	Номер номинации	Группа	Руководитель	Электронный адрес (для высылки сертификатов)
Солдатский быт на фронте – залог Победы	Амиров Кайрат	учащийся 10 класса СШ №5 г. Астана, Республика Казахстан	4	Старшая	Кадченко Вера Александровна, учитель истории СШ № 5, г. Астана, Республика Казахстан	amirov@mail.ru

3. Фактические и числовые данные, имеющие большой объем, а также рисунки, диаграммы, схемы, карты, фотографии и т.д. могут быть внесены в конец работы - в приложения. Все приложения должны быть пронумерованы и озаглавлены, а в тексте работы должны быть сделаны ссылки на них. Картографический материал должен иметь условные обозначения, масштаб.

Критерии оценки исследовательских работ

- обоснование темы, новизна - до 1 балла;
- историография (обзор литературы), источники, экспериментальные данные до 1 балла;
- структура работы, соответствие названия содержанию, научно-справочный аппарат - до 1 балла;
- логичность изложения, стиль - до 1 балла;
- содержание - до 4 баллов;
- вклад автора в исследование - до 1 балла.

- оформление работы (титульный лист, библиография, аккуратность, грамотность, соответствие Положению) - до 1 балла;

Максимальный (итоговый) балл по данному конкурсному заданию - 10 баллов.

Система оценки

В каждой стране оценка производится своим жюри, которое получает, оценивает работы по единым критериям, рассылает единые международные сертификаты. Подготовка единых форм сертификатов, форм протоколов возлагается на оргкомитет РФ с учетом замечаний и рекомендаций оргкомитетов других стран. В финале на сайтах оргкомитетов все протоколы объединяются.

*Эксперты (от 1 до 3-х человек) в каждом Центре выставляют оценки работе, присланной им оргкомитетом (например файл **435_Амиров_Солдатский быт** с регистрационным № 435). Считается общая средняя оценка, например, $(9,5+9,0+9,5)/3=9,3$. Этот протокол (у каждой работы одна общая оценка) высылается в оргкомитет страны, считается итоговая средняя оценка всех жюри.*

Лауреат – все у кого итоговая средняя оценка 90% от максимальной (оценка 9 баллов включительно и более), дипломант-60% (от 6 до 9).

Критерии оценки творческих работ 11-й номинации «Конкурсная программа»

Критерии конкурсов «Фотографии, произведения живописи и графики», «Литературно-краеведческие произведения», «Видеофильмы, слайд-фильмы», «Авторские поэтические произведения, песни»: содержание 2 балла, качество 2 балла, художественный уровень 2 балла, практическая значимость 2 балла, оригинальность 2 балла. Итого 10 баллов. Каждая работа подноминаций 11.1-11.3 присылается объемом не более 5 мб, слайд-фильмы, авторские песни (аудиозапись) до 10 мб. Видеофильмы подноминации 11.4 не высылаются, а размещаются на «**You tube**» или т.п., они должны иметь в титрах упоминание Конкурса, по ним присылается краткая аннотация со ссылкой на размещенный материал. Во всех аннотациях обязательна таблица данных об авторе, руководителе (в приложении №1).

**Проект правила проведения
Республиканского соревнования туристов**

1. Общие положения

1. Правила проведения Республиканских соревнований туристов(далее - Соревнования) определяют порядок их проведения и финансирования.

2. Основными целями и задачами Соревнований являются:

- воспитание у подрастающего поколения чувства казахстанского патриотизма;
- формирование навыков здорового образа жизни средствами туризма;
- активизация массовой туристской работы среди школьников республики;
- повышение мастерства и тактической подготовки юных туристов;
- выявление наиболее подготовленных детских туристских коллективов, обмен опытом работы.

2. Время и место проведения

4. Соревнования проводятся

_____. Заезд команд
_____, отъезд
_____.

3. Участники

5. Участниками Соревнований являются команды организаций дополнительного образования и общеобразовательных школ республики. Соревнования проводятся по одной возрастной группе. Возраст участников: 14-16 лет на момент участия в соревнованиях. Численный состав команды - не более шести человек, из них основной состав участников - 4 человека (в том числе не менее 1 девушки), 1 запасной и 1 руководитель.

6. Руководитель команды несет полную ответственность за участников в пути следования к месту проведения республиканских

соревнований, во время его проведения и обратного пути к местужительства.

4. Порядок и условия проведения соревнований

7. Для координации и осуществления организационной работы по подготовке и проведению республиканских соревнований создается оргкомитет. Оргкомитет формирует состав главной судейской коллегии соревнований.

8. Республиканские соревнования по технике пешеходного туризма проводятся по программе:

- заезд команд, размещение;
- открытие соревнований, дистанция «Техническая трасса»;
- визитка команды;
- дистанция «Кросс-поход»;
- конкурс бардовской песни;
- дистанция «Полоса препятствий»;
- конкурс капитанов;
- закрытие Соревнований;
- отъезд участников.

Техники пешеходного туризма:

а) техническая трасса. Команда выполняет технические приемы прохождения отдельных естественных препятствий (навесная переправа, подъем и спуск по склону, прохождение болота и др.). Команда самостоятельно организует страховку на каждом этапе.

б) кросс-поход. Соревнования проводятся в форме туристского похода, включающего в себя элементы топографии и ориентирования на местности, техники и тактики преодоления естественных препятствий в пути, туристских навыков.

в) полоса препятствий. Команда из 4 человек проходит динамичную, короткую дистанцию, насыщенную естественными и искусственными препятствиями. Возможные этапы: подъем и спуск по склону, траверс склона, навесная переправа, переправа по веревке с перилами, брод, маятник, кочки, установка палатки и др.

Конкурсная программа по номинациям: лучший капитан команды, лучшая презентация команды, исполнение бардовской песни.

9. Все дистанции участники проходят с собственным снаряжением. Команда самостоятельно организует страховку на каждой дистанции. Судейство соревнования осуществляет главная судейская коллегия (ГСК), утвержденная оргкомитетом.

10. Соревнования проводятся в соответствии с «Правилами соревнований по туристскому многоборью 2009-2012 гг.», настоящими Правилами, Условиями соревнований и таблицей штрафов, утвержденными ГСК. Выполнение технических приемов и допуск снаряжения осуществляются согласно Методическим указаниям по организации, проведению и судейству соревнований по туристскому многоборью (2000 г.).

5. Определение результатов и награждение

11. Победителем соревнований является команда, набравшая наибольшую сумму баллов на четырех дистанциях. При этом коэффициент: кросс-поход(1:1); техническая трасса (1:2); полоса препятствий (1:2); конкурсная программа(1:3). При равенстве суммы баллов предпочтение отдается команде, имеющей лучший результат на дистанции «Кросс-поход».

12. Команды-победители, участники-победители награждаются дипломами и ценными призами.

13. Педагоги-руководители получают сертификаты.

6. Снаряжение и условия приема команд

14. Команде необходимо иметь свою единую форму, эмблему и бейджи для торжественного открытия соревнований.

15. Для участия в соревнованиях необходимо иметь следующее снаряжение (минимальный перечень):

личное снаряжение (на каждого участника): обвязка, блокировка и 2 «уса» из основной веревки, рукавицы, спусковое устройство, карабины 2-3 шт.;

групповое снаряжение - карабины - 25-30 шт., основная веревка - 3х40 м., блоки, расхожий репшнур, фал или репшнур для носилок, снаряжение для рисования карты, компас 2-3 шт. Остальное снаряжение по усмотрению команд.

7. Порядок и сроки подачи заявок

16. Заявка и список участников команды направляются в оргкомитет за 15 дней до начала Соревнований по адресу:_____.

17. Именная заявка, заверенная направляющей организацией, подается в мандатную комиссию на поляне соревнований. Руководитель команды должен представить удостоверения личности (свидетельства о рождении) и медицинские справки на каждого участника.

8. Финансирование

18. Расходы, связанные с участием команд в республиканском соревновании (оплата проезда участников и руководителей, суточные расходы в пути, обеспечение снаряжением) несут направляющие организации.

19. Расходы на организацию, проведение Республиканских соревнований, проживание, питание участников осуществляет
